

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Počátky elektrifikace v Čechách ve světle vybraných soudobých kronik v období mezi dvěma světovými válkami

Diplomová práce

Studijní program: N7105 – Historické vědy

Studijní obor: 7105T021 – Historie

Autor práce: **Bc. Ondřej Sladký**

Vedoucí práce: prof. PhDr. Marcela Efmertová, CSc.

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Ondřej Sladký**
Osobní číslo: **P16000504**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historie**
Název tématu: **Počátky elektrifikace v Čechách ve světle vybraných soudobých kronik v období mezi dvěma světovými válkami**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je osvětlit proces elektrifikace v Čechách mezi dvěma světovými válkami na základě dosud nevyužitého pramene - vybraných soudobých kronik jednotlivých obcí, v nichž se odráží jejich specifické problémy a postoje při budování elektrizace. Práce bude rozdělena do tří částí. První část stručně shrne vývoj elektrifikace v českých zemích od přelomu 80. a 90. let 19. století do roku 1919 a následný proces vzniku Elektrotechnického svazu československého a prosazeného Elektrizčního zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. RČ s nástupem jeho realizace v následujících letech. Druhá, stěžejní, část práce se bude věnovat již zmiňovanému výzkumu soudobých obecních kronik. Předpokladem je získání dosud nepublikované informace o technických a sociálních dopadech elektrifikace a vnímání jejího budování obyvatelstvem v Československu. Neméně důležitá třetí část práce se zaměří na počátky elektromontážních prací v rámci elektrifikace obcí, tedy na odbornost jednotlivých elektrotechniků/elektromontérů, technologické postupy elektroinstalátérských prací a bezpečnost práce. Závěr shrne studovanou problematiku.

Stěžejním archivním pramenem této práce budou bezesporu obecní kroniky uložené ve státních okresních archivech (případně na místních obecních úřadech). Mimo tyto primární archivní prameny bude využit důležitý fond Ministerstva veřejných prací (Elektrárenská rada) a též neméně významné fondy jednotlivých elektráren uložených ve státních oblastních archivech. Důležitý zdroj bezesporu představují odborné elektrotechnické časopisy (např. Elektrotechnický obzor), odborné dobové monografie, ale i osobní tištěné vzpomínky a fondy elektrotechnických osobností (uložené především v Archivu Národního technického muzea) jako např. osobní fondy Františka Křížíka nebo Vladimíra Lista. V práci bude samozřejmě využita soudobá historická literatura vztahující se k zadané problematice.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

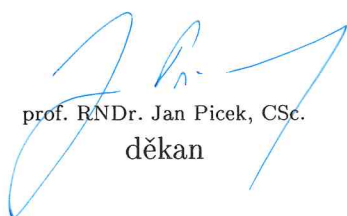
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

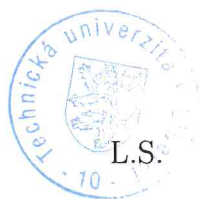
Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Marcela Efmertová, CSc.**
Elektrotechnická fakulta ČVUT

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **30. dubna 2018**

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

1. Prameny - výběr

Národní archiv - Ministerstvo veřejných prací

- Elektrotechnický svaz československý

státní oblastní archivy - SOA Třeboň, fond Jihočeské elektrárny

- SOA Plzeň, fond Západočeské elektrárny

- SOA Litoměřice, fond Severočeské elektrárny

- SOA Zámorsk, fond Východočeské elektrárny

státní okresní archivy - kroniky obcí

Archiv Národního technického muzea - fondy elektrotechnických osobností
(např. fond Vladimíra Lista, Františka Křižíka)

2. Literatura

- Deset let soustavné elektrisace českého západu 19. II. 1919 - 19. II. 1929.
Západočeské elektrárny Plzeň, 1929, brožovaná, obsahuje rozkládací mapy.

- EFMERTO VÁ, Marcela. Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století. Studie k vývoji elektrotechnických oborů. Praha: LIBRI, 1999.

- EFMERTO VÁ, Marcela. Osobnosti české elektrotechniky. Vydavatelství ČVUT v Praze, Praha 1998.

- Elektřina v domácnosti. Praha: Elektrotechnický svaz československý, 1934. 64, 7 s. Knihovna odběratele elektřiny; sv. 3.

- Elektrisace Československa 1918-1928. Praha, Elektrotechnický svaz československý 1928.

- HAVELKA, Jan. Elektrická vedení. 2. doplněné vydání. Praha: Elektrotechnický svaz československý, 1938. 49 stran. Elektrotechnika pro montéry; III.

- HORSKÁ, Pavla. Počátky elektrisace v českých zemích. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961. Rozpravy ČSAV. Řada společenských věd, roč. 71/1961. seš. 13.

- KLAPKA, Otakar (ed.). Elektrisace venkovských obcí. V Praze: Československá obec samosprávná 1927.

- KNEIDL, František. Vývoj elektrisace v Čechách a na Moravě. In: Z vývoje české technické tvorby. Praha 1940.

- KOPECKÝ, Emil. Příruční kniha pro montéry elektrotechnické s předpisy pro zákonitě instalace. V Praze: I.L. Kober, [1907]. 121 s. Knihovna elektrotechnická; I.

- KRETZER, Josef. Užití elektřiny v zemědělství a domácnostech. Propagační pojednání znázorňující organizaci soustavné elektrisace venkova v oblasti Lužického elektrárenského Svazu, s. a o. r. v Táboře s ohledem k potřebám zemědělství, Tábor 1929.
- KŘÍŽÍK, František. Paměti. SNTL, Praha 1953, NTM, Praha 1986.
- KUBÍN, Miroslav. Proměny české energetiky: historie, osobnosti, vědecko-technický rozvoj. Praha: Český svaz zaměstnavatelů v energetice, c2009.
- LIST, Vladimír. Elektrisace rolnictví. Elektrotechnický svaz československý, Praha 1936.
- LIST, Vladimír. Normalisace. Praha 1930.
- LIST, Vladimír. Paměti. Opava 1992.
- MIKEŠ, Jan. Elektrifikace Československa do roku 1938. Dizertační práce. Praha 2016.
- MIKEŠ, Jan - EFMERTO VÁ, Marcela. Elektřina na dlani. MILPO Média, Praha 2008.
- SAJDA, Alois - KUCHARŤ, Karel. Elektrisace: Výchovná brožura technicko-hospodářská. Praha: E. Beaufort 1927.
- Sborníky ze sjezdů ESČ (1918 - 1938)
- TOMÁNEK, Jaroslav - LIST, Vladimír. Elektrisace Československa 1918 - 1928. Nákladem ESČ, Praha 1928.
- TŘÍSKA, Jiří. Elektrizace zemědělství. Státní zemědělské nakladatelství, Praha 1957.
- VONDRÁŠEK, Karel. Soustavná elektrisace v republice Československé. Praha 1936.
- WEINER, A. Elektrisace a polní hospodářství. Praha: Elektrotechnický svaz československý 1927.
- ZŘÍDKAVESELÝ, František. Soustavná elektrizace Moravy a Slezska 1918 - 1955: do připojení poslední obce. Technické muzeum v Brně, Brno 2013, 230 s.

3. Periodika

- Elektrotechnická ročenka ESČ (poč. 20.let 20. století - 1938)
- Elektrotechnický obzor(1918-1938)
- Dějiny věd a techniky (1968-2017)
- Hospodářské dějiny/EconomicHistory (1978-2017)
- ZEPOPP (časopis Elektrických podniků)

Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

16. 6. 2019

Bc. Ondřej Sladký

Poděkování

Velmi rád bych na tomto místě poděkoval paní prof. PhDr. Marcele Efmertové, CSc., vedoucí mé diplomové práce, za její cenné rady, čas, trpělivost a především za její zaujetí pro daný obor, které mě nadchlo pro tuto práci.

Také bych chtěl poděkovat všem pracovnícím a pracovníkům archivů, muzeí, knihoven a městských úřadů, kteří byli ve všech případech neuvěřitelně vstřícní a mé práci nápomocní.

V neposlední řadě bych velmi rád poděkoval své ženě a dětem, bez jejichž pochopení a podpory bych těžko tuto práci mohl dokončit.

Anotace

Diplomová práce se zabývá elektrifikací Čech mezi dvěma světovými válkami z pohledu soudobých kronik. První část práce je věnována obecné charakteristice počátku vývoje elektrifikace v českých zemích a jejímu právnímu začlenění do nově vzniklého samostatného československého státu. Druhá část je pak věnována samostatnému výzkumu vybraných kronik s důrazem na podchycení doposud nepublikovaných informací o technických a sociálních dopadech elektrifikace vnímaných místním obyvatelstvem. V poslední části diplomové práce je přiblížen pohled na počátky elektromontérských prací spojený s popisem technologických postupů a také malým exkursem do odborného vzdělávání tehdejších elektromontérů.

Klíčová slova

Historie techniky, historie elektrotechniky, vývoj elektrifikace, kronika, pamětní kniha, obce, zákon č. 438/1919 Sb., Ministerstvo veřejných prací, Státní elektrárenská rada, Elektrotechnický svaz československý, všeužitečná elektrárna, instalace, odborné technické školství

Annotation

Diploma thesis is engaging the problem electrification of Bohemia between the World War I. and World War II. from point of view contemporary chronicles. The first part of the Thesis describing in general characterization the beginning of electrification in Bohemia and its juridical inclusion into the new independent state law format – Czechoslovakia. The second part presenting independent research of selected chronicles with accent on unpublished information technical and social impacts of electrification on the population everywhere. The last part of the Thesis give insight on the beginning new electricians jobs connected with descriptions of new technological methods and give also short excursion into the system of education of those days electricians.

Key words

History of technology, history of electrotechnics, development of eletrification, chronicle, memorial book, settlements, State law No. 438/1919, Ministry of public works, State electrical Board, Electrotechnicians Union of Czechoslovakia, electrical power plant, installation, proffesional technical education

Obsah

Seznam použitých zkratek a symbolů	11
1 Úvod.....	13
1.1 Cíle práce.....	13
1.2 Metodologie	16
1.3 Metodika	18
1.4 Prameny a literatura.....	20
2 Elektrifikace	26
2.1 Obecná charakteristika elektrifikace v českých zemích do roku 1919.....	26
2.2 První pokusy o soustavnou elektrifikaci českých zemí	30
2.3 Právní zakotvení elektrotechniky před rokem 1919	34
2.4 Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS - o státní podpoře při zahájení soustavné elektrizace	35
2.4.1 Ministerstvo veřejných prací	39
2.4.2 Státní elektrárenská rada	40
2.4.3 Elektrotechnický svaz československý	42
2.4.4 Československá společnost normalizační	42
2.5 Státní postup při udělování všeužitečnosti a při postupu elektrifikace v jednotlivých oblastech	44
3 Vnímání elektrifikace z pohledu soudobých kronik	51
3.1 Kronika a soudobá společnost	56
3.2 První lokalita – oblast zemědělská	58
3.3 Druhá lokalita – oblast průmyslová.....	74
3.4 Třetí lokalita – oblast podhorská, horská	83
3.5 Mikrosondy do dalších kronik v různých oblastech Čech.....	91
3.6 Interakce MVP s kronikami - stížnosti.....	100
3.7 Postup při elektrifikaci obce.....	104
3.8 Technické a sociální dopady elektrifikace z pohledu kronik.....	107
3.9 Vnímání budování elektrifikace z pohledu obyvatelstva.....	109
4 Technické požadavky a elektromontážní práce.....	111
4.1 Venkovní instalace	111
4.2 Domovní instalace.....	115
4.3 Odborná příprava budoucích elektromontérů	116
5 Závěr	120
6 Seznam pramenů a literatury.....	124

6.1	Archivní prameny	124
6.2	Zákony, předpisy, normy	126
6.3	Literatura.....	127
6.4	Internetové zdroje	131
7	Seznam příloh	133
7.1	Tabulková a grafová příloha.....	137
7.2	Obrazová příloha.....	139

Seznam použitých zkratk a symbolů

ČSN	Československá společnost normalizační
DZD	Družstevní závody v Dražicích
DA	digitální archiv
DVE	Deutscher Verband der Elektrizitätswerke
EP hl. m. P.	Elektrické podniky hlavního města Prahy
ESČ	Elektrotechnický svaz československý
ESSO	Elektrárenský svaz středolabských okresů
ESOS	Elektrárenský svaz okresů středočeských
JČE	Jihočeské elektrárny
L	Přespolní elektrárna Liberec
LES	Lužnický elektrárenský svaz
MNV	Místní národní výbor
MŠNO (MŠANO)	Ministerstvo školství a národní osvěty
MVP	Ministerstvo veřejných prací
NA	Národní archiv
NAD	Národní archivní dědictví
OES	Otavský elektrárenský svaz
PSES	Posázavský elektrárenský svaz
PVES	Povltavský elektrárenský svaz
Sb. z. a n. (RČS)	Sborník zákonů a nařízení (Republiky československé)
SIA	Spolek inženýrů a architektů v Království českém

SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
T	Elektrárenský svaz severošumavských okresů Tachov
TS	Trasformační stanice
VČE	Východočeská elektrárna (v Hradci Králové)
VČES	Východočeský elektrárenský svaz (v Pardubicích)
ÚE	Ústřední elektrárny (v Praze)
ZČE	Západočeské elektrárny

1 Úvod

Elektrotechnika je pro mě již od mládí středem mé soukromé pozornosti a poté i profesního zájmu. Jednak jsem se zajímal o vývoj techniky a jednak jsem v oboru elektrotechniky pracoval, a proto jsem svou zálibu uplatnil v předkládaném badatelském výstupu.¹ Z pohledu mého zaměření je pro mě v této práci zajímavá otázka elektrifikace v nově vzniklém samostatném československém státě. Zajímalo mě, jakou rychlostí se povedlo projekt elektrifikace realizovat a jaké podmínky k tomu doboví technici měli. Stěžejní otázkou pro diplomovou práci bylo, jak moderní fenomén elektrifikace ovlivnil způsob života obyčejného československého občana a společnosti na malém městě či v obci.

1.1 Cíle práce

Diplomová práce si klade za cíl analyzovat proces elektrifikace českých zemí z pohledu městských a obecních kronik mezi dvěma světovými válkami. Dobou, která byla z pohledu soustavné² elektrifikace nejvýznamnější.

Důvodů, proč je období vymezeno právě na tento historický úsek, je více. Zásadní je časové politické vymezení koncem 1. světové války (1918), kdy vznikla samostatná Československá republika, a na druhé straně koncem její tzv. Druhé republiky (1939).

Toto období znamenalo pro obyvatele nově vzniklé Československé republiky řadu změn. Na počátku bylo důležité zajistit vojenskou silou celistvost nové republiky, ať už to bylo v pohraničních částech, na Slovensku a posléze na Podkarpatské Rusi.³ Důležité bylo zabezpečit stabilitu státu jak z pohledu politického (diplomatického) a sociálního, tak z pohledu hospodářského. V rámci systémového a institucionálního

¹ Nejdříve jsem se vyučil v letech 1992-1995 elektromechanikem a v letech 1995-1997 dokončil nástavbové studium v oboru Elektrotechnik s ekonomickým zaměřením, poté jsem získal bakalářské humanitní vzdělání. Od roku 2015 spolupracuji s prof. PhDr. Marcelou Efmertovou, CSc. z Historické laboratoře (elektro)techniky Fakulty elektrotechnické ČVUT v Praze na studii transformačních stanic v Čechách.

² Soustavná elektrifikace měla za cíl vyrábět a dodávat elektrickou energii za výhodnou cenu pro všechny obyvatele i výrobní podniky na co nejrozsáhlejším československém území. Pro účely soustavné elektrifikace byly zakládány všeužitkové elektrárenské podniky (zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS, o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace, ze dne 22. července 1919) - [online]. [vid. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/091-1919.pdf>. Tamtéž TOMÁNEK, Jaroslav, ed. *Elektrisace Československa 1918-1928*. Praha: Elektrotechnický svaz československý (ESČ), 1928.

³ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, s. 68-78.

Československá republika převzala tam, kde to bylo možné, kontinuálně systém rakousko-uherský. Přesto na začátku tohoto období bylo třeba vyřešit mnoho reformních zákonů, které odpovídaly samostatné státnosti a modernímu poválečnému demokratickému uspořádání, které Československo v dané době reprezentovalo.

Právě nové zákony jsou důležité pro historické zkoumání elektrifikace Československé republiky. V roce 1919 byl schválen zákon č. 438⁴, který definoval a právně zakotvil soustavnou elektrifikaci Československa, proto je období mezi světovými válkami z pohledu státní elektrifikace klíčové.

Dalším důležitým faktorem byl vznik zákona č. 80 Sb. z. a n. RČS⁵ z roku 1920, který nařizoval vedení místních kronik a pamětních knih. Tímto se otevřel významný zdroj pro zkoumání důležitých událostí a mnohvrstevnatých procesů (hospodářských, technických, kulturních aj.) viděných z pohledu obyvatel pohledem kronikáře, který obsahově musel zachovávat stanovené penzum informací ekonomických, sociálních i kulturních.

Je to také období, kdy elektrotechnika zažívá společenský vzestup a technologicky významně ovlivňuje sociální a hospodářské aspekty každodenního života české (československé) společnosti. Elektrotechnika se plně profesně uplatňuje zhruba od poslední třetiny 19. století a postupně se pro tento obor vytvářelo i odborné střední a vysoké školství a odborná spolková činnost. V Československu bylo zapotřebí tomuto novému oboru vtisknout jednotu a řád.

Na přelomu května a června 1919 vznikl *Elektrotechnický svaz Československý (ESČ)*, sdružující odborníky různých elektrotechnických oborů a podniky a navazující na Spolek českých elektrotechniků (1899). Elektrotechnika pro praxi potřebovala i rámec předpisů a norem (standardů). V roce 1922 byla založena i pro další technické obory *Československá společnost normalizační (ČSN)*.

Z těchto základních poznatků moje práce vychází a je rozdělena na tři stěžejní témata. První část práce se zabývá otázkou, jaké byly počátky vývoje elektrotechniky v českých zemích do roku 1918 pro elektrifikaci. Kromě krátké sondy v oblasti poznání

⁴ Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS, o státní podpoře při zahájení soustavné elektrifikace, ze dne 22. července 1919 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/091-1919.pdf>.

⁵ Zákon č. 80/1920 Sb. z. a n. RČS, o pamětních knihách obecních, ze dne 30. ledna 1920 [online]. [vid. 15. 2. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/016-1920.pdf>.

historie elektřiny ve světě je v této kapitole kladen důraz na stručné nastínění vzniku elektrotechnického oboru, který v českých zemích postupně nabýval na hospodářském a společenském významu. Spontánně se uplatnily první menší elektrárny pro výrobní praxi a pro první osvětlení měst. V oboru se postupně etablovaly významné elektrotechnické osobnosti a přispěly jeho rychlému rozvoji. S tím jsou spojeny i první pokusy o soustavnou elektrifikaci. Návrhy na elektrifikaci byly připraveny jak v Čechách, tak na Moravě, ale v důsledku 1. světové války se realizace elektrifikace odsunula. S koncem války a vznikem samostatné Československé republiky se tato otázka znovu otevřela. Zcela zásadní pak byl vznik Ministerstva veřejných prací (1918), pod jehož gesci spadalo provádění soustavné elektrifikace, a Elektrotechnického svazu československého, odborné platformy pro uplatnění zákona. Brzy po vzniku Československa byla elektrifikace uzákoněna (1919). Cílem této části práce je stručně charakterizovat nový elektrizační zákon a s ním nově vytvořené instituce⁶ a jejich úkoly.

Druhá, hlavní část této práce, si stanoví otázku, jak byla elektrifikace vnímána z pohledu soudobých kronik a pamětních knih.⁷ Zde je práce rozdělena na sondy do konkrétních kronik ve vymezených třech lokalitách, respektive čtyřech.⁸ Kroniky jsou analyzovány obsahově s důrazem na elektrifikaci obce, dále na osobu kronikáře a původu vzniku a historie kroniky samotné. Charakteristika každé lokality má své hodnotící shrnutí. V závěru této druhé části práce zobecňuji zásadní myšlenky z kronik, zobrazující dopady elektrifikace na obyvatelstvo, a to z pohledu hospodářského a sociálního.

Poslední závěrečná část práce si klade otázku, jakými technologickými postupy při elektrifikaci obce, města a také v domácnosti se v praxi postupovalo. Elektrotechnické prvky zcela zásadně začaly měnit krajinu a společný prostor v každé obci. Obyvatelé, kteří se k elektrifikaci stavěli spíše odmítavě, se však museli tak či tak setkávat dennodenně s elektřinou, neboť ji nejen užívali, ale i ve vesnickém prostředí bylo hodně těch, kteří ji potřebovali ke své práci a k podnikání i v zemědělství. V malých obcích, kde se většinou elektrické vedení směřovalo vzduchem, to bylo nejpatrnější. Také domácnosti

⁶ Tj. především Státní elektrárenská rada, Československá normalizační společnost. Elektrotechnický spolek Československý.

⁷ V této práci využívám pojmu *kronika* nebo *pamětní kniha*. Výraz pro paměti obce není ničím definován. Zákon č. 80/1920 Sb. z. a n. RČS ve svém textu zmiňuje název „pamětní kniha“. O zapisovateli se pak zmiňuje jako o kronikáři (letopisci). Názvem *pamětní kniha* užívaly všechny zkoumané kroniky. Nový, nahrazující, zákon č. 132/2006 Sb., o kronikách obcí, již napracuje s názvem pamětní kniha, ale *kronika*.

⁸ V práci jsou analyzovány tři konkrétní lokality (zemědělská, průmyslová a horská), čtvrtá lokalita se zabývá náhodně vybranými sondami v rámci Čech.

začaly pociťovat vliv této nové technologie. Bylo nutné přizpůsobit stavení a hospodářství k zavedení elektřiny. Začlenil jsem tuto důležitou otázku do své práce i z toho důvodu, že elektroinstalatérské práce jsou v kronikách poměrně důkladně popisovány. Pro vytvoření celkového obrazu vnímání elektrifikace jsem tuto část doplnil i krátkou informací o systému odborného technického školství k přípravě elektromontérů. Ti vytvořili nové pracovní zařazení, dosud nevídané, a kroniky tato nová pracovní místa také zachytily. Z tohoto pohledu pro mě vyvstala další významná otázka, a to jakým způsobem se tito řemeslníci vzdělávali v novém oboru. Proto je zmínka o odborné přípravě elektromontérů do práce zařazena.

Závěrečné shrnutí se věnuje všem výše uvedeným aspektům pohledu na dobovou elektrifikaci a na její pozitivní výsledky ve prospěch české a slovenské společnosti.

1.2 Metodologie

Vývoj elektrotechnických oborů, které se výrazně začaly prosazovat ve druhé polovině 19. století, měl neobyčejný technicko-spoolečenský vliv na lidskou společnost. Počátky a největší progres výroby a využití elektrické energie jsou vázány k průmyslově nejvyspělejším zemím západní Evropy, jako byly Velká Británie, Francie a Německo. Teoretické pojetí elektrifikace předpokládalo i praktickou realizaci za pomoci nových technologií, které se rychle šířily i díky průmyslovým výstavám do dalších států Evropy.

Vedoucí představitelé států si uvědomovali důležitost výroby a distribuce elektrické energie a snažili se tyto procesy podchytit a ovlivnit je. Uvědomovali si především pozitivní hospodářské a sociální výhody, které s využitím elektrické energie mohly pro státy vyplývat.

Fenomén elektrické energie ovlivňoval de facto veškeré společenské vrstvy. Nebylo tomu jinak ani v českých zemích. Pochopitelně se tak v českých zemích dělo v souvislosti s nerovnoměrným vývojem v Evropě mírně opožděně oproti průmyslově vyvinutějším státům západní Evropy. Vliv elektrické energie dal vzniknout novým formám podnikání. Vznikaly firmy zabývající se výrobou a distribucí elektrického proudu a osvětlováním míst i výroben. Začalo se podnikat ve výrobě elektrických strojů a výrobků pro domácnost. Nový obor potřeboval (elektro)techniky, kteří by byli schopni přivést nové moderní stroje k „životu“. Nelze zapomenout ani na to, že tito odborníci

museli být kvalitně vzděláváni, což mělo za následek vznik nových druhů technických školních oborů ať už na středoškolském nebo vysokoškolském stupni. Elektrická energie zasáhla významně do společenského života napříč celou společností. S elektřinou se začal člověk setkávat na každém kroku. V továrnách se díky dokonalejšímu světlu mohlo pracovat výrazně déle, což umožňovalo práci na směny. Využíváním elektromotorů, které byly oproti dosavadním parním a plynovým strojům výrazně menší, se zvětšil pracovní prostor.⁹ Drobný podnikatel nebo zemědělec si díky elektrickému proudu usnadňoval fyzickou práci pomocí strojů, a tím si i zkrátil svojí pracovní dobu. To mělo za následek další významný společenský faktor, uvolnění většího rozsahu volného času. Člověk tak začal mít po práci více času na zábavu nebo na koníčky.

V souvislosti s aplikacemi elektřiny do praxe se výrazně začala proměňovat obec, město, krajina. Tam, kde to nebylo možné, se elektrická energie musela vést nad zemí po sloupech. Stavěly se transformační věžové stanice, upravovala se zeleň, která by zasahovala do nadzemního vedení. Na domech se montovaly střešníky a konzoly. Lidé se této změně museli přizpůsobit i z bezpečnostního hlediska. Museli si uvědomit, že se nad nimi nachází elektrické vedení, o které nesměli zavadit, protože bylo životu nebezpečné. V hospodářských budovách a domech samotných museli dávat dobrý pozor, aby při neopatrné manipulaci nedošlo k poškození elektrického vedení a tím nevznikl zkrat, požár, poranění lidí a další hmotné škody.

Je nasnadě, že tento fenomén nemohl zůstat mimo záběr historiografie. Obecně o elektrifikaci, ať už jejím začátkům v druhé polovině 19. století a následně pak vývoji elektrifikace v nové Československé republice se zajímalo mnoho historiků. Našel jsem mnoho studií zabývajících se regionální historií věnované počátkům elektrifikace. Jsou napsané odborné a publikační knihy o historii elektrárenských podniků nebo věnované některým elektrifikovaným územím, které zmiňuji v rozboru literatury. Historiografii doplňují vhodně i práce amatérských badatelů, kteří svým západem pro danou věc tak určitým dílem napomohli i historické vědě.

Je až s podivem, pokud sledujeme historiografický vývoj problematiky elektrifikace, že dosud zcela stranou bádání ležel výzkum v oblasti hospodářsko-sociální z pohledu jiného pramene než institucionálního. Tímto důležitým pramenem jsou bezesporu obecní a městské kroniky. Zde nalézáme informace z pohledu osoby, která jev

⁹ Viz obrazová příloha č. 35: Srovnání velikosti pracovních strojů.

zažila a popsala v mnoha případech jako laik s jistým nadhledem a odstupem nebo naopak jako přímý aktér dění se všemi starostmi a problémy, které takováto velká stavba v sobě nesla. Tj. elektrifikaci vnímá jako obyčejný člověk, který si všímá především hospodářských a sociálních dopadů na jeho obec. Z tohoto pohledu je kronika významným pramenem, který doposud z pohledu elektrifikace nebyl zpracován a může nám pomoci nahlédnout do každodennosti obyvatele, kterého začalo významně ovlivňovat užití elektrického proudu.

1.3 Metodika

Základní a prvotní metodou mé badatelské práce se stala *analýza*. Na základě analytické metody jsem nejprve vybíral reprezentativní vzorky, které jsem chtěl v práci použít. To znamená provést poměrně časově náročný průzkum velkého počtu kronik. A následně z nich vybrat nejvhodnější vzorky pro zpracování. Při počátečním průzkumu kronik jsem narazil na několik druhů zápisů o elektrifikaci. Některé zkoumané kroniky zápis o elektrifikaci nemají.¹⁰ Další kroniky mají záznamy velmi stručné, kde se víceméně konstatuje, že byla provedena elektrifikace. Dalším typem zápisu jsou zmínky o plánované a poté prováděné elektrifikaci. Posledním typem jsou pak kronikářské zápisy obsahující proces celkového vývoje elektrifikace od plánování, realizaci, podrobného rozpisu finančních nákladů až po hospodářský vývoj obce díky elektrifikaci v dalších letech.

Z vybraných lokalit jsem se snažil především využít poslední typ zápisu v kronice mapující celý proces, který je do určité míry podle mě aplikovatelný další metodou práce - *komparací* - na ostatní obce. Ne vždy jsem se snažil vybrat pouze poslední typ charakteristiky vývoje elektrifikace, ale v rámci mnou sledovaných lokalit jsem záměrně uvedl i kroniky, které se o elektrifikaci zmiňují velmi okrajově.

Domnívám se, že je důležité v celkovém kontextu zohlednit i ty kroniky, které se elektrifikace dotýkají pouze okrajově, neboť i ty mají vypovídací hodnotu. Snažil jsem se, aby vybrané vzorky dokázaly vytvořit relativně objektivní obraz o procesu elektrifikace v obcích a městech.

¹⁰ Jednalo se většinou o kroniky velmi malých obcí, kde byly pořizovány zkratkovité údaje k jednotlivým rokům a kronikář nepovažoval elektrifikaci za podstatnou zápisu. Nebo zcela jednoduše nebyla obec ve sledovaném období elektrifikována.

Výše uvedené dvě metody jsem doplnil *geografickou metodou a metodou sondy*.

Proto, abych co nejvíce pokryl sledované období reprezentativními vzorky, jsem se zaměřil při výběru kronik na *geografickou metodu*. Vybíral jsem takové lokality, které svým způsobem charakterizují danou oblast.

První lokalita je zaměřená na oblast jižních Čech, konkrétněji na území mezi městy Blatná – Bělčice – Rožmitál pod Třemšínem – Kasejovice. Oblast je typicky zemědělská. Druhá lokalita se nachází v oblasti měst Mýto – Zbiroh – Hořovice. Tato lokalita leží na hlavní tepně z Prahy do Plzně, vede zde primární linka a jedná se o průmyslovou oblast. Podhorská a horská lokalita v okolí Železného Brodu, Držkova a Jablonce nad Nisou svojí hornatou krajinou ohraničuje třetí vybranou lokalitu. Tyto tři lokality nevymezují oblast bádání pouze v čistě geografické podobě.

Každá oblast byla také specifická svým dodavatelem elektrické energie. První oblast zásoboval elektrickou energií *Otavský elektrárenský svaz, s. s r. o. (OES)*.¹¹ Druhou oblast spravovaly *Západočeské elektrárny, a. s. (ZČE)* a třetí oblast měla na starosti *Východočeská elektrárna, a.s. (VČE)* a *Přespolní elektrárna Liberec (L)*. Z tohoto hlediska je tedy geografická metoda doplněna o analýzu rozličných distributorů elektrické energie.

Doplňkem těchto tří geograficky vymezených lokalit je kapitola, která se zabývá náhodně vybranými kronikami z různých oblastí Čech.

V této části diplomové práce jsem vzal v úvahu *demografické hledisko* a zaměřil jsem se především na menší města a obce. V průměru v nich byl počet obyvatel kolem 1500 nebo menší. Jistý výkyv, co do počtu obyvatel, jsou města Horažďovice a Železný Brod, které mají přes 6000 obyvatel. Výběr menších měst a obcí byl v této práci cílený. Jedná se totiž o subjekty, které mají naprosto jiný charakter a vývoj elektrifikace než velká města, a i život v těchto menších obcích je svým způsobem specifický.

Neméně důležitou metodou byla *terénní sondáž* a výzkum ve vybraných lokalitách, ale i mimo ně. Jejím účelem bylo zjistit pozůstatky technologických artefaktů, které se dochovaly v krajině či zástavbě, a zdokumentovat je. Závěry a databáze

¹¹ OES neměl vlastní elektrárnu pro distribuci elektrické proudu. Odebíral podobně jako *Lužnický elektrárenský svaz, s. s r. o.*, *Posázavský elektrárenský svaz, s. s r. o.* a *Povltavský elektrárenský svaz, s. s r. o.* elektrickou energii od Jihočeských elektráren.

zdokumentovaných elektrotechnologií by měly mít přesah do dalšího výzkumu, který v současnosti probíhá na FEL ČVUT v Praze.

1.4 Prameny a literatura

Zcela zásadním pramenným zdrojem v oblasti provádění soustavné elektrifikace Československé republiky mi byl fond č. 1004 *Ministerstva veřejných prací* uložený v Národním archivu v Praze. Fond obsahuje 2802 kartonů s 3363 evidenčními jednotky. Z toho o elektrifikaci je záznam v 327 z nich.¹² O významnosti fondu svědčí i jeho rozsah. V jednotkách běžného metru dosahuje délky 491 [bm]. Z fondu jsem čerpal dokumenty vztahující se ke *Státní elektrárenské radě*, postupu při získání všeužitečnosti a stížností obcí, převážně při potížích v dodávce elektrického proudu. Ministerstvo veřejných prací mělo ve své gesci několik tematických odborů.¹³ Podle této logiky byl rozdělen i archivní fond. Je členěn jednak dle odborů a z důvodu obrovského množství dokumentů také na vymezené roky.

Pro tuto práci byly z pochopitelných důvodů stěžejním historickým pramenem kroniky. V současné době je možnost různé historické dokumenty, prameny studovat prostřednictvím digitálních technologií, po připojení k internetu.¹⁴ Kromě dnes populární digitalizaci matričních knih jsou k dispozici na internetu také kroniky. V Čechách jsou v tomto ohledu nejlépe zpřístupněné a početně zastoupené kroniky pro oblast jižních a západních Čech. Ve středních Čechách se s digitalizací kronik také pomalu začíná a již jsou některé zpřístupněné. Dalším způsobem je pak možnost studovat kroniku přímo v příslušném archivu nebo si pamětní knihu vyžádat na obecním úřadě, kde jsou k dispozici též elektronicky.

¹² MIKEŠ, Jan. *Elektrifikace Československa do roku 1938*. Dizertační práce. FF UK, Praha, 2016, s. 30.

¹³ Ve vymezeném období (1918-1938) mělo Ministerstvo veřejných prací tyto odbory: I. Stavba budov; II. Zásadní vodohospodářské; III. Zásadní silniční, mostní a všeobecně technické; IV. Strojnictví a elektrotechnika; hornictví a hutnictví; VI. Zákonodárství a právně správní záležitosti. Od roku 1926 přibyla k těmto odborům VII. Ústřední správa státních báňských a hutnických závodů. NA, Fond MVP 1918-1942, Inventář, s. III.

¹⁴ V dnešní době archivy obecně již zdigitalizované dokumenty předkládají i v samotném archivu v elektronické podobě. Z mého pohledu, tj. pohledu studenta pracujícího na plný úvazek, bylo časově, a hlavně technicky velmi výhodné se věnovat studiu digitalizovaných archivních pramenů pro úsporu času. Nehledě na to, že někdy byla počítačová technika přímo v archivu velmi zastaralá a tento fakt mi dělal velké potíže při studiu. Osobně jsem kroniky studoval v SOkA Příbram a SOkA Strakonice, kde mi byly kroniky zpřístupněny na CD nosiči. Obecně mohu konstatovat, že digitalizace dokumentů je velice přínosná ať už z hlediska zachování důležitých dokumentů pro budoucnost, tak pro dostupnost a jistý komfort při studiu.

V této práci jsem nejvíce čerpal z kronik digitálně uložených v *DigiArchiv SOA v Třeboni*¹⁵ a z digitálního archivu Státního oblastního archivu v Plzni (SOA Plzeň) *Porta fontium*¹⁶. Dále jsem pro výzkum kronik použil webovou aplikaci Státního oblastního archivu v Praze (SOA Praha) *eBadatelna*¹⁷, která je primárně určena ke zpřístupnění matrik, ale jsou zde k dispozici další archiválie, převážně kroniky školní, spolkové a obecní. V obvodech působnosti oblastních archivů, kde není zavedena digitalizace, přesněji nejsou primárně digitalizovány kroniky, jsem využil digitalizované kroniky na stránkách obecních úřadů.¹⁸ Některé obce mají na svých stránkách plně digitalizované kroniky a v některých obcích přistoupili pouze k přepsání obsahu kroniky do formátu webové stránky. V případě, kdy kronika nebyla k dispozici v digitální podobě, jsem využil návštěvy místního archivu.¹⁹ Nicméně možnost přístupu k digitalizovaným kronikám je v dnešní době na velmi dobré úrovni a z tohoto hlediska bylo využití této technologie pro mě primární.

Ke kronice jako historickému pramenu jsem přistupoval velmi opatrně a snažil se ji důsledně kriticky hodnotit. Zcela jistě musel kronikář dodržovat dané mechanizmy a struktury kronikářovy práce.²⁰ Byl na tuto práci školen.²¹ Městské nebo obecní zastupitelstvo vybíralo kronikáře s určitou vazbou na dané místo. Nemuselo jít výhradně o rodáky, ale o osoby s jistým vztahem k obci. K psaní pamětní knihy se vyžadovaly jisté všeobecné znalosti a schopnosti. Logicky vzato byli do této role voleni především učitelé a u větších obcí nebo měst odborně připravení archiváři. Kroniky se také měly psát online, pokud bychom použili dnešní terminologii. Přesto je zřejmé, že v mnoha případech se kroniky dopisovaly zpětně. Už tento fakt naznačuje, že kronikář v tomto případě mohl velmi subjektivně vybírat ty nejpodstatnější události dané obce či města a případně záměrně vyzdvihovat vybrané události a některé i zamlčovat. Při zpětném dopisování

¹⁵ DA, Digitální archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz>.

¹⁶ Jedná se o společný přeshraniční projekt SOA v Plzni a Generálního ředitelství státních bavorských archivů v Mnichově. Jsou zde zpřístupněné kromě kronik také matriky, fotografie, listiny, sčítací operáty a periodika. *Porta fontium* [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.portafontium.eu>.

¹⁷ *eBadatelna* [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz>.

¹⁸ Obec Držkov, obec Bedřichov, obec Radčice, obec Klučov, město Žirovnice.

¹⁹ Pamětní kniha obce Rožmitál pod Třemšínem. SOKA Příbram, Fond AM Rožmitál pod Třemšínem, č. fondu 168.

²⁰ Dva roky po vydání zákona zveřejnilo MŠANO oficiální publikaci *Pamětní kniha obecní* od Antonína Markuse, která definovala metodické postupy při psaní kronik. Viz. PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha 1985, s. 22.

²¹ V roce 1924 vydalo ministerstvo směrnice pro okresní osvětové sbory, aby pravidelně pořádalo kurzy pro kronikáře. Kurzy se měly opakovat jednou za tři nebo pět let. Pro tyto kurzy publikovalo MŠANO osnovy. Viz. PUBAL, Václav, pozn. 19.

kroniky je zcela zřejmé, že kronikář naprosto opomíjí každodennost, kterou by jinak zaznamenal při psaní kroniky v čase vzniku události. Po letech bude kronikář vybírat pouze ty nejpodstatnější věci. Je to však pochopitelné. Nicméně je jisté, že kronika jako pramen je pro vytvoření obrazu a zmapování každodennosti velmi významný. Musí se však k němu přistupovat kriticky. S kronikami jsem pracoval s vědomím výše popsaných jevů.

Právě pro popsané důvody mi byly dalším doplňujícím pramenem úřední dokumenty obcí.²² Ty mohou v některých případech ověřit správnost kronikářského zápisu a také jej upřesnit či doplnit. V dokumentech z obecních úřadů, které jsem měl k dispozici, jsem si však ověřil, že se jedná o zcela odlišný dobový pramen a v mém případě se jednalo pouze o doplněk k stávajícím informacím. V tomto případě jsem využil např. SOKA ve Strakonících, kde jsem studoval archivy několika z tam uvedených obcí.²³

Elektrifikací Československa, převážně dílčími sondami do různých tematických okruhů, se zajímalo mnoho autorů a badatelů.²⁴ V rámci diplomové práce jsem nejvíce využíval komplexních historických prací na téma elektrifikace, a to publikací historiček Pavly Horské-Vrbové a především prací Marcely Efmertové.²⁵ Tyto práce jsem doplňoval

²² Jedná se především o zápisy zastupitelstva z městských a obecních schůzí.

²³ Město Bělčice, místní část Újezdec u Bělčic, město Volyně, obec Uzenice.

²⁴ Např. dílčí studie o elektrotechnickém oboru Marcely Efmertové a Jana Mikeše. Příspěvky k elektrifikaci od Pavly Horské-Vrbové. O elektrifikaci Moravy píše František Zřídka Veselý. Dále to jsou příspěvky převážně z hospodářských dějin Miroslava Kubína, Ivana Jakubce (viz soupis literatury). Nebo práce k lokálním dějinám elektrifikace: CVRK, František. *Elektrifikace děčínského okresu I*. In: Děčínské vlastivědné zprávy, ročník XIII, č. 2/2003, s. 20-39 a CVRK, František. *Elektrifikace děčínského okresu II*. In: Děčínské vlastivědné zprávy, ročník XIII, č. 3/2003, s. 3-19 nebo ŠPECINGER, Otakar. *Z historie venkovské elektrifikace*. In: Slánský obzor Vlastivědné muzeum ve Slaném 5, (1997 [vyd. 1998],) s. 99-102.

²⁵ Zejména HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla. *Počátky elektrisace v českých zemích*. Praha 1961; EFMERTO VÁ, Marcela C. *Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století: studie k vývoji elektrotechnických oborů*. Praha 1999. ISBN 80-85983-99-0.

o soudobé historické studie zabývajících se soustavnou elektrifikací.²⁶ Za neméně významnou práci považují dizertaci Jana Mikeše.²⁷

V kapitolách zabývajících se technologickými postupy při instalacích sekundárních a domovních sítí vycházím z dobových příruček pro elektromontéry. Důležitým zdrojem pro mě byla publikace Viktora Machytky *Elektrotechnika – Příručka pro elektromontéry*²⁸, která ve čtyřech svazcích popisuje v celku podrobně základní teoretické a praktické základy elektrotechniky pro technický personál. Příručky byly vytvořeny hlavně pro potřeby živnostenských škol. První Machytkovo vydání bylo publikováno v roce 1913, ale v mé práci jsem využil až třetího doplněného vydání z roku 1930, které pokrývá mnou sledované období. Doplněním této příručky mi byla publikace *Domovní elektrické instalace*²⁹ od Cyrila Macháčka z roku 1951. V příručce se Macháček odkazuje na normy po roce 1945, ale též se odkazuje na technické publikace z 30. let 20. století.³⁰ Tyto publikace jsem doplnil příručkou Emila Kopeckého *Příruční kniha pro montéry elektrotechnické s předpisy pro zákonité instalace*,³¹ prací Jana Havelky z roku 1938 *Elektrická vedení*³² a knihou Vladimíra Lista *Elektrické sítě*³³ z roku 1940.

V části diplomové práce o odborné přípravě budoucích elektromontérů jsem vycházel především z publikace Arnošta Rosy a Jaroslava Jindry *Průmyslové a odborné*

²⁶ BRANKOVSKÝ, František. *Elektrisace Čsl. republiky*. [Česko], 1934; JUSTÝN, Josef. *Elektrina v zemědělství: stručný nástin jejího použití a výhod družstevního podnikání elektrisace venkova*. Praha: Ústřední Jednota hospodářských družstev, 1923. 83 s. Drobné spisy Ústřední Jednoty hospodářských družstev v Praze; sv. 46; KNEIDL, František. *Vývoj elektrisace v Čechách a na Moravě*. In: Z vývoje české technické tvorby. Praha 1940; KRÍŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed. *Paměti: paměti Františka Křížíka, českého elektrotechnika*. Praha 1952; LIST, Vladimír. *Paměti*. Ostrava: Český elektrotechnický svaz, 1992; SAJDA, Alois a KUCHAR, Karel: *Elektrisace*. Praha 1927; SEYFERT, Ladislav. *Elektrisace a její národohospodářský význam*. Brno 1927; STOCKÝ, Josef, ed. a ŽENATÝ, Emil Adolf, ed. *Sedmdesát let technické práce: sborník vydaný k jubilejnímu sjezdu československých inženýrů v Praze roku 1935*. V Praze: Spolek československých inženýrů, 1935. 362 s; TOMÁNEK, Jaroslav, ed., pozn. 2.

²⁷ MIKEŠ, Jan, pozn. 12.

²⁸ MACHYTKA, Václav. *Elektrotechnika. Příručka pro elektromontéry*. Nauka instalační II. Praha 1930.

²⁹ MACHÁČEK, Cyril. *Domovní elektrické instalace*. Brno 1951.

³⁰ Zmiňované publikace pokrývají téměř půl století, ale je zde krásně vidět, jak základy technologických postupů zůstaly de facto nezměněné. Tuto skutečnost mohu potvrdit i díky svým praktickým zkušenostem z devadesátých let minulého století. Je samozřejmé, že technologie se vyvíjí, v zásadě ale mohu uvést, že postupy zůstávají téměř stejné, z pohledu učně z roku 1995.

³¹ KOPECKÝ, Emil. *Příruční kniha pro montéry elektrotechnické s předpisy pro zákonité instalace*. Praha 1907.

³² HAVELKA, Jan. *Elektrická vedení*. 2. doplněné vydání. Praha: Elektrotechnický svaz československý, 1938. 49 stran. Elektrotechnika pro montéry; III.

³³ LIST, Vladimír. *Elektrické sítě*. Praha: Elektrotechnický svaz českomoravský, 1940. 264 stran. Elektrotechnická knihovna.

školsství v Republice československé³⁴, která vcelku podrobně mapuje a charakterizuje odborné (především technické) školsství v rámci celého Československa se statistikou. Doplněním k dobové literatuře mi byla práce Jana Mikeše *Historie výuky a vývoj učebnic elektrotechniky v českých zemích*.³⁵

V rámci psaní diplomové práce jsem nechtěl opomenout terénní výzkum. Tímto způsobem jsem doplnil fotografický materiál dostupných elektrotechnologických prvků vyskytujících se v intravilánu a extravilánu měst a obcí. Zaměřil jsem se především na objekty, které byly při soustavné elektrifikaci pro obyčejného člověka nejpatrnější. Jedná se především o věžové transformátory³⁶, domovní elektroinstalace, konzoly na štítech domů, keramické izolátory a zachovalé přípojkové prvky na domech. S rostoucí výstavbou měst a obcí, nahrazováním starých technologií novými, se s těmito elektro prvky setkáváme stále méně.

V případě sloupů pro elektrické vedení, především těch dřevěných, je problém z hlediska jejich životnosti. V krajině se však setkáváme se sloupy, které jsou sice novějšího data, ale postup při jejich konstrukci a úpravě zůstal nezměněn. Naprostým specifikem je v tomto ohledu oblast pohraniční části Čech, dříve velmi průmyslová, především tam, kde sídlilo německé obyvatelstvo. Doba po 2. světové válce a celková výměna obyvatelstva nechtěně zachovala tyto prvky na některých místech dodnes. Tj. pozůstatky z doby minulé³⁷ zůstaly zachovány díky období po roce 1945. To bylo dáno jednak výměnou obyvatelstva a změněnou politikou, jednak neměnnou situací především v pohraničí i z hlediska nepřístupnosti hraničního pásma. K terénnímu průzkumu mi byly velmi důležitým zdrojem i dobové pohlednice měst a obcí, které se v současnosti vydávají v ucelených publikacích.³⁸

³⁴ ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav. *Průmyslové a odborné školsství v Republice československé*. I. V Praze: Státní ústav pro učební pomůcky škol průmyslových a odborných, 1928. 224 s.

³⁵ MIKEŠ, Jan. *Historie výuky a vývoj učebnic elektrotechniky v českých zemích*. Studijní práce. Plzeň 2012.

³⁶ Některé věžové trafostanice jsou prohlášeny za technické kulturní památky. Například v Nedvězí u Říčan, Babice u Netolic, Milovicích a další. Převzato z Památkového katalogu Národního památkového ústavu. Národní památkový ústav [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/?page=1794&presenter=ElementsResults>.

³⁷ Jedná se především o staré továrny nebo budovy, které nedoznaly podstatných změn.

³⁸ Například se jedná o publikace: PRÁŠIL, Petr. *Rožmitálsko na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice: Baron, 2011; BATĚK, František, Hana HRACHOVÁ a Petr PRÁŠIL. *Zbivožsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2007; MAKAJ, Tomáš. *Střední Brdy: na starých fotografiích a pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2010 a další.

Jako doplněk k výše zmiňovanému bylo samozřejmostí navštívit či kontaktovat některá muzea, elektroskanzeny nebo elektronadšence.³⁹ A to z důvodů fyzického kontaktu z historickými reáliemi, diskuzí s odborným personálem muzea apod.

Pro terénní průzkum jsem jako podklad použil topografické mapy S-1952, kde je vyznačeno elektrické vedení, a též historické letecké snímky dostupné na stránkách společnosti CENIA.⁴⁰ Tyto mapy sloužily k identifikaci věžových transformátorů, stožárů, případně jiných dobových materiálů.

³⁹ Křížíkova elektrárna v Písku, Elektroskanzen Čechův mlýn ve Šlovicích, Muzeum PRE v Praze, Národní technické muzeum, Národní zemědělské muzeum, Podbrdské muzeum v Rožmitále pod Třemšínem aj.

⁴⁰ Kontaminovaná místa [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://kontaminace.cenia.cz/>.

2 Elektrifikace

2.1 Obecná charakteristika elektrifikace v českých zemích do roku 1919

Využití elektrické energie je pro člověka dnešní doby naprosto zásadní věc. Počátky zájmu o elektřinu můžeme hledat v dávných dobách, kdy setkávání s elektřinou bylo spíše pokusného charakteru.⁴¹ Antika zaznamenává první pozorování. Například řecký filozof, astronom a geometr Tháles z Milétu⁴², zkoumal přírodní jevy související s elektřinou a magnetismem. Staří Řekové pak pojmenovali jantar, který třeli a on přitahoval věci, pojmem *elektron*, tedy slovem, které dalo elektrotechnice jméno.⁴³

V 16. století začali významní vědci své doby objevovat a popisovat vlastnosti magnetismu a elektřiny.⁴⁴ Kromě fyziků a chemiků provádějících mnohé experimentální pokusy bylo v této době mnoho teoretiků, kteří posunuli chápání elektromagnetismu o nová vysvětlení.⁴⁵ Zbývalo však několik dalších desítek let, než byla elektřina využita díky technickému pokroku v 19. století ve prospěch společnosti.⁴⁶

Jako první lze pozorovat použití elektřiny ve sdělovacích prostředcích prostřednictvím telegrafu, který se ve světě začíná uplatňovat ve 40. letech 19. století.⁴⁷ Druhá polovina 19. století se nese ve znamení objevů bezdrátového přenosu a objevu přenosu zvuku pomocí elektrické energie, jímž byl například Bellův telefon. Na dalším

⁴¹ EFMERTO VÁ, Marcela C. *Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století: studie k vývoji elektrotechnických oborů*. Praha 1999, s. 15.

⁴² Narozen v Milétu (cca 624 př. n. l. - zemřel cca 548 př. n. l.) byl předsókratovský filozof, geometr a astronom, jeden ze „sedmi mudrců“. Ottův slovník naučný, s. 316 [online]. [vid. 17. 2. 2019]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/ottvslovnknauni12ottogooq#page/n338/mode/1up>.

⁴³ MIKEŠ, Jan a Marcela C. EFMERTO VÁ. *Elektřina na dlani: kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích*. Praha: Milpo media, 2008, s. 9.; EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 40, s. 6.

⁴⁴ Pokusy s permanentním magnetem i magenty popsal William Gilbert (1544-1603). Benjamin Franklin (1706-1790), M. V. Lomonosov (1711-1765) nebo Prokop Diviš (1698-1765) prováděli pokusy s bleskosvodem. Francis Hauksbee (1666-1713) vytvořil generátor na shromažďování elektrického náboje. Elektrický náboj popsal Charles de Coulomb (1736-1806). V tom samém období provádějí experimenty se stejnosměrným proudem Luigi Galvani (1737-1798) a Alessandro Volta (1745-1827).

⁴⁵ Mezi takové teoretiky patří například J. C. Maxwell, M. Faraday, H. Hertz, A. M. Ampère, H. K. Oersted aj., kteří se zabývali elektromagnetickým polem. V oblasti elektrických obvodů byli významní například G. R. Kirchhoff, G. S. Ohm nebo Michael Faraday.

⁴⁶ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla. *Počátky elektrisace v českých zemích*. Praha: Československá akademie věd, 1961, s. 5.

⁴⁷ Roku 1837 byl zkonstruován první elektrický telegraf Williamem Cookem a Ch. Wheatstonem. Elektromagnetických vln pro použití bezdrátového přenosu využil pro konstrukci bezdrátového telegrafu Guglielmo Marconi v roce 1897. Dalším významným vědcem v oblasti bezdrátového přenosu byl Nikola Tesla. Významným objevem také byl přenos zvuku pomocí přeměny elektrického signálu. Telefon si nechal patentovat v roce 1876 Graham Bell. Viz. EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 21.

zdokonalování se podíleli například J. P. Reis, S. G. Brown a T. A. Edison.⁴⁸ V Čechách se začala první telegrafní linka využívat ve spojení se železniční Severní tratí roku 1848.⁴⁹ První telefonní ústředna se pak objevuje v Praze roku 1882.⁵⁰

Lze uvést, že přenosem informací započala doba elektrotechnická. Dalším významným faktorem pro elektrotechnickou praxi se stalo světlo a poté vynález elektromotoru. Průkopníky v oblasti obloukových lamp se stali britský chemik Humphry Davy⁵¹, a především francouzský fyzik Léon Foucault. Funkci obloukové lampy pak vylepšil ruský elektrotechnik s působností ve Francii P. N. Jabločkov. O obloukovou lampu se intenzivně zajímal také český technik a konstruktér František Křižík, který jí vylepšil diferenciálním regulátorem a za tento zlepšovací návrh získal zlatou medaili na 1. mezinárodní elektrotechnické výstavě v Paříži roku 1881.⁵² Tento rok je pro elektrotechnický obor velmi významný, neboť součástí výstavy byl též první mezinárodní elektrotechnický kongres, který mimo jiné stanovil elektrotechnické jednotky pro měření elektrických veličin: *ampér* (A) pro elektrický proud, *volt* (V) pro elektrické napětí a *ohm* pro elektrický odpor.⁵³ V témže roce se na trhu objevuje další významný vynález, a to žárovka T. A. Edisona⁵⁴, která pomalu ale velmi postupně obloukovou lampu vytěsňuje.⁵⁵ Po výstavě roku 1878 osvětluje svými obloukovými lampami Křižík papírnu Ludvíka Pietta v Plzni. Dále si osvětlení pro výrobu pořídila tkalcovská firma v Moravské Třebové roku 1878, cukrovar v Židlochovicích a strojírna Breitfeld a Daněk v Praze roku 1880.⁵⁶ Křižík instaloval osvětlení také v cukrovaru v Poděbradech a v Nymburce v roce 1884.⁵⁷ Z této skutečnosti je patrné, že elektrotechnika, přesněji elektrické osvětlení, se začalo nejdříve používat v průmyslových podnicích. Světlo zde uplatnění našlo poměrně jednoduše. Ukázalo se, že elektrické světlo té doby je mnohem kvalitnější než světlo

⁴⁸ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 22.

⁴⁹ Tamtéž, s. 34.

⁵⁰ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 5.

⁵¹ Nezávisle na sobě objevili elektrický oblouk Humphry Davy v roce 1801 a Vasil Vladimirovič Petrov v roce 1803.

⁵² HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 6.

⁵³ NOVÁK, Karel, *Rozvoj elektrotechniky*. In: Sedmdesát let technické práce. SIA, Praha 1935, s. 128. Též MIKEŠ, Jan, pozn. 12, s. 15.

⁵⁴ T. A. Edison žárovku předvádí na Elektrotechnické výstavě v Paříži. Ještě před Edisonem prováděli pokusy s ve vzduchoprázdném prostoru s uhlíkovými tyčinkami v roce 1838 Marcellin Jobart a v roce 1845 sestrojil vakuovou lampu se spirálovitým vláknem Robert Grove.

⁵⁵ Obloukovky svítily v Čechách ještě v 50. letech minulého století.

⁵⁶ EFMERTO VÁ, Marcela C. *K vývoji české elektrotechniky od druhé poloviny 19. století do roku 1945*. Praha 1997, s. 34.

⁵⁷ KŘIŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed. *Paměti: paměti Františka Křižíka, českého elektrotechnika*. Praha 1952, s. 157.

z plynových lamp. V případě plzeňské papírny šlo o velmi pragmatickou věc, při elektrickém světle se daly lépe rozlišit barevné papíry. Elektrické světlo také umožňovalo dlouhodobější práci, např. i v noci, takže se mohlo pracovat po směnách.⁵⁸

Z průmyslových areálů byl už malý krůček k tomu, aby se světlo dostalo i do veřejného prostoru. Začaly se osvětlovat ulice, divadla a drobné živnostenské obchůdky.⁵⁹ První elektrické osvětlení se rozsvítilo nakrátko v Hyberské ulici v roce 1881 a v roce 1883 na Staroměstském náměstí, kde vydrželo svítit 14 dní. Autorem nebyl nikdo jiný než František Křižík. Prvními městy, která byla rozsvícena elektrickým osvětlením, byl Jindřichův Hradec a Písek v roce 1887. Dva roky nato se elektricky osvětlil Žižkov a další města Poděbrady, Prostějov, Plzeň a další.⁶⁰ Za těmito elektrotechnickými krůčky stál opět František Křižík. Ten v roce 1891 dokonce zřídil elektrickou dráhu v Bubenči pro potřeby tehdejší jubilejní výstavy. O pět let později postavil Křižík elektrickou dráhu Praha – Karlín – Libeň a v roce 1897 zřídila obec Královské Vinohrady elektrickou dráhu od německého divadla na Floru.⁶¹ Díky Františku Křižíkovi byly České země na prvním místě v rakouské monarchii, co se zavádění elektřiny týče. Přesto Křižík neměl na své elektrotechnické práce monopol a výsadní postavení. V pohraničních oblastech se velmi významně projevovalo národnostní cítění a zakázky většinou putovaly do Německa k německým firmám.

Rozvoj elektrotechniky s sebou přinesl i rozvoj živnosti jako takové. První dílny na výrobu telegrafních přístrojů začaly v Čechách vznikat v 60. letech 19. století. První elektromechanickou dílnu založil majitel továrny na výrobu signalizačních a telegrafních zařízení Markus Kaufmann roku 1865, kde František Křižík začínal. Křižík měl po vyhraném soudním sporu⁶² s firmou *Siemens a Halske* dostatek financí na založení své vlastní firmy.⁶³ Jelikož elektrotechnický učební obor v té době neexistoval, byli pro tuto práci nejhodnější technicky a řemeslně vybavení pracovníci jako například hodináři. Taková firma vznikla v roce 1867 v Praze pod názvem *Dvořák a Pštross*, která se zabývala stavbou věžních hodin a také výrobou elektromagnetických přístrojů.⁶⁴

⁵⁸ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 6.

⁵⁹ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 34.

⁶⁰ KŘIŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed, pozn. 57, s. 162.

⁶¹ NOVÁK, Karel, pozn. 53, s. 129.

⁶² Firma Siemens a Halske obvinila Křižíka z plagiátorství. Křižík totiž vycházel z konstrukce lampy německé firmy, ale soudní spor se mu podařilo vyhrát a dál mohl prodávat svoje výrobky. Viz EFMERTO VÁ, Marcela C. *Osobnosti české elektrotechniky*. Praha: ČVUT, 1998, s. 53

⁶³ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 63.

⁶⁴ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 29.

V 80. letech 19. století se začínají množit další elektrotechnické dílny zabývající se různými instalacemi. Po Františku Křížíkovi vznikla v Čechách významná elektrotechnická firma založená inženýrem Emilem Kolbenem – *Elektrotechnická továrna Emila Kolbena* roku 1896. Roku 1897 byla na Moravě, která měla ve svém teritoriu více německých firem než českých, založena významná *Továrna Roberta Bartelmuse a Josefa Donáta*. Z této továrny vzešli pro moravské prostředí, a nejen pro něj, další významní elektrotechnici, kteří zakládali své vlastní podniky.⁶⁵ V roce 1895 si v Praze zařídil elektrotechnický závod *Alois Duda* a ve Vsetíně působil další významný elektrotechnik a vynálezce Josef Sousedík.

S rozmachem využití elektrické energie, převážně pro účely osvětlení a jeho rozšiřování do vzdálenějších koutů a její technické náročnosti, vyvstala otázka, jakým způsobem zajistit přenos elektrické energie, a především jak ji vyrábět. Počátky výstavby malých elektráren najdeme v 80. letech 19. století. Roku 1884 byla v žižkovské plynárně zřízena malá elektrárna pro výrobu a užití elektrické energie.⁶⁶ První veřejná elektrárna byla v Praze zprovozněna dne 1. prosince 1889 pod vrchem Žižkovem u trati Severní dráhy o výkonu 280 kW. Druhá elektrárna byla vybudována v roce 1895 v Karlíně s výkonem 340 kW a třetí z roku 1897 byla smíchovská elektrárna o výkonu 480 kW.⁶⁷ Výstavba holešovické elektrárny v roce 1898 na střídavý proud znamenala počátek rozvoje elektrifikace, jelikož střídavý proud umožňoval rozvod elektřiny na velké vzdálenosti.⁶⁸

Elektrotechnika nabývala na významu a bylo jasné, že s tímto novým oborem musí odborně růst obsluhující personál, který měl být patřičně vyškolen. Jakožto zcela nový technický obor nebyl zcela logicky zakořeněn na českých školách. Koncem šedesátých let 19. století začal okrajově vyučovat elektrotechniku v hodinách fyziky na české technice prof. K. V. Zenger.⁶⁹ Výuka nauky o elektřině byla na vysokých školách přidružena k výuce strojírenství. Mělo to svůj význam, jelikož strojírenství a elektrotechnika byla ve svém počátku velice propojeny. Od roku 1884 přednášel na české technice samostatné lekce profesor Karel Domalíp. Ještě před ním však po

⁶⁵ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 64.

⁶⁶ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 35.

⁶⁷ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 42.

⁶⁸ LIST, Vladimír, *Elektrisace v Československu*. In: Sedmdesát let technické práce. SIA, Praha 1935, s. 135.

⁶⁹ EFMERTO VÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 90.

jazykovém rozdělení techniky na českou a německou, přednášel v německém jazyce elektrotechniku prof. A. Waltenhofen.⁷⁰ Jednalo se však o dílčí přednášky, samostatný studijní obor elektrotechnika vznikl až později. Učňové pak svoji praxi získávali především v již zavedených dílnách, které nebyly a priori zřizovány pro elektrotechnickou výrobu, ale postupně se pro ni transformovaly. Zdatnější technický personál pak použil své nabitě zkušenosti a zakládal svoje vlastní elektrotechnické podniky, jako například František Křížík a další.

2.2 První pokusy o soustavnou elektrifikaci českých zemí

Myšlenky soustavné elektrizace se začaly objevovat už od 80. let 19. století. Průkopníkem elektrizace venkova i budoucí soustavné elektrifikace v českých zemích vůbec byl František Křížík. Uvědomoval si však, že je potřeba mnoho elektráren, které by zásobovaly celistvé území. Díky geografické poloze Čech a množství vodních toků se přikláněl k myšlence použití vodní síly pro výrobu elektrické energie.⁷¹ Byl si také vědom faktu, že pořízení elektrické sítě v jakémkoliv území je finančně náročné. Proto prosazoval družstva jako možnost k jednoduše získané elektrizaci v dané oblasti. Jako první bylo založeno elektrické družstvo v Perninku u Jáchymova.⁷² Přesto se tyto družstva v počátku neprosazovala a spíše se zřizovaly soukromé elektrárny u hospodářsky silných velkostatků. Z těchto míst bylo možné na krátkou vzdálenost zásobovat elektřinou i okolní spotřebitele. Tak se začala pomalu elektřina dostávat do podvědomí lidí.

Proces soustavné elektrifikace nemohl přijít ze shora, ale ze zdola. Důležitou úlohu měly zcela jistě zemské správy Čech a Moravy. Každá však fungovala samostatně a díky tomu i odlišně. Zvrat měl nastat až vznikem Československé republiky. Ještě před vznikem republiky byl významným propagátorem elektrifikace zmiňovaný František Křížík. Ten soustavnou elektrifikaci navrhoval již v roce 1905 a 1910.⁷³

⁷⁰ NIETHAMMER, Friedrich. *Německé elektrárny v Československé republice*. In: Sedmdesát let technické práce. SIA, Praha 1935, s. 291.

⁷¹ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 62.

⁷² Tamtéž, s. 57.

⁷³ KUBŮ, Eduard, PÁTEK, Jaroslav (red.). *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*. Praha, Karolinum, 2000, s. 102.

Nejvíce však tuto otázku měli připravenou na Moravě, a to především díky Vladimíru Listovi, který také spolupracoval s Křižíkem na elektrizaci Čech jako jeden z jeho inženýrů.⁷⁴ Vladimír List po odchodu od Křižíka zamířil do Brna na techniku a prosazoval zde soustavnou elektrizaci Moravy.⁷⁵ List začal na Moravě v letech 1909-1911 s přednáškami o elektrizaci venkova a vybudování prvních velkoelektráren, které by zásobovaly větší část Moravy.⁷⁶ Navrhl ale také elektrárnu na střídavý proud v Nové Pace v Čechách. Byl si však vědom velkého vlivu zahraničního kapitálu, především německého. List navrhoval pro soustavnou elektrizaci celé Moravy jedinou akciovou společností.⁷⁷ V roce 1913 se měl projednávat návrh na elektrizační zákon moravský, který vypracovali List, K. Engliš a F. Weyr. Němci byli tvrdě proti a opozice návrh nepřijala.⁷⁸ Tento moravský návrh byl však velice důležitý. Po vzniku Československé republiky se stal vzorem pro zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS.⁷⁹ I během války se dále pracovalo na možnosti elektrifikovat jak Čechy, tak Moravu. Vybuďovala se první elektrárna v Přerově, čímž byly položeny základy pro elektrizaci střední Moravy. Na jihu Moravy bylo třeba vyřešit vlastnictví elektrárny v Oslavanech firmy *AEG Union* zásobující Brno.⁸⁰ Smlouvu o koupi této elektrárny do českých rukou podepsal s rakouskou firmou Zemský výbor moravský a Správní komise česká dne 21. prosince 1918. Koupila se též elektrárna v Poříčí v severovýchodních Čechách. Odkupu elektráren v Čechách si všimli i švýcarští majitelé elektráren v severních Čechách. Chtěli jednat s Listem, ale česká strana odkup zamítla.⁸¹ Obavy tedy byly stále z vlivu cizího kapitálu. List se snažil tyto otázky rozptýlit myšlenkou, že by se na elektrizaci podílela zemská samospráva, která by celou akci zaštiťovala.

O soustavnou elektrizaci v Čechách, a především zavedení zákona o elektrizaci, usiloval kromě Františka Křižíka také Karel Novák.⁸² Ale stejně jako na Moravě narazili tito průkopníci na velký vliv cizích kapitálů, především z Německa, a prosadit zákony o elektrizaci v českých zemích se jim nepodařilo. Základní myšlenkou národohospodářů

⁷⁴ ZŘÍDKAVESELÝ, František. *Soustavná elektrizace Moravy a Slezska 1918-1955: do připojení poslední obce*. Brno 2013, s. 9.

⁷⁵ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 62.

⁷⁶ LIST, Vladimír. *Paměti*. Ostrava: Český elektrotechnický svaz, 1992, s. 118.

⁷⁷ Tamtéž, s. 119.

⁷⁸ KUBÍN, Miroslav. *Proměny české energetiky: historie, osobnosti, vědecko-technický rozvoj*. Praha 2009, s. 129.

⁷⁹ Tamtéž, s. 130.

⁸⁰ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 123.

⁸¹ Tamtéž, s. 124.

⁸² HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 62.

byl fakt, aby při soustavné elektrizaci bylo využito současných elektráren a na soustavné elektrifikaci, aby se podíleli jak soukromníci, tak obce, okresy a české země. Roku 1912 začala strojní elektrotechnická kancelář pod vedením Karla Nováka vypracovávat projekt pro elektrizaci středních Čech.

Nejdůležitější myšlenkou všech propagátorů elektrizace byla výstavba elektráren bez cizího kapitálu, tedy výstavba vlastními silami, což by zaručovalo v budoucnu jeho nulový vliv. Na území Čech bylo před vznikem Československa několik menších soukromých elektráren stavěných především při mlýnech. Jak již bylo zmíněno, první menší elektrárny na stejnosměrný proud v Čechách postavil v Písku, Jindřichově Hradci a na Žižkově František Křižík v letech 1887-1889. Tyto elektrárny však zásobovaly velmi malé oblasti.⁸³ V roce 1913 pak Křižík postavil větší elektrárnu v Kolíně zásobující kolínský kraj. První velkou českou elektrárnu na střídavý proud pak začal stavět Emil Kolben v pražských Holešovicích v roce 1898.⁸⁴ V pohraničních oblastech, kde byl velmi rozšířen převážně textilní průmysl, měly na stavbu elektráren vliv zahraniční firmy. V Mariánských Lázních a Karlových Varech postavila elektrárnu na střídavý proud budapeštská firma *Ganz a spol.* v letech 1880-1891. Firma *Siemens a Halske* postavila elektrárny na střídavý proud v Aši, Varnsdorfu a na stejnosměrný proud např. v Trutnově. Ve městě Hostinném postavila elektrárnu firma *Oerlikon*. V Rumburku a v České Lípě firma *Kermenezky*. Tato skutečnost byla také poměrně komplikovaná z hlediska bezpečnosti státu, jelikož výrobní elektrické energie byly jednak v majetku německých firem a také ležely na strategicky důležitých místech. Z toho je patrné, že vliv zahraničních firem v pohraničních oblastech na distribuci elektrického proudu byl nezanedbatelný. Přesto paradoxně byla převaha strojních a elektrotechnických výrobků vyrobených v českém vnitrozemí.⁸⁵

František Křižík měl v úmyslu tyto malé elektrárny využít a zapojit je do projektu soustavné elektrizace Čech. Domníval se, že i výstavba nákladných dlouhých vedení bude mít velké ztráty proudu a tím i finanční zatížení elektráren. František Křižík byl proti vřeužitečným elektrárnám a preferoval malé soukromé. Vřeužitečné elektrárny byly pro něj překapitalizovány a měly vysoké udržovací náklady.⁸⁶ Vladimír List však tento názor

⁸³ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 117.

⁸⁴ HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla, pozn. 46, s. 53.

⁸⁵ Tamtéž, s. 54.

⁸⁶ KŘIŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed, pozn. 57, s. 207.

nesdílel a zcela oprávněně se domníval, že malé soukromé elektrárny by znamenaly mnohem větší nehospodárnost.⁸⁷ Též se s Křížíkem rozcházel v myšlence užití stejnosměrného nebo střídavého proudu, kdy List byl velkým zastáncem proudu střídavého. Nelíbilo se mu ani strategické položení elektráren blízko hranic, z důvodu jejich možného záboru nepřitelem. Proto viděl výrobu elektrického proudu spíše ve větších elektrárnách plošně rozmístěných po celé republice.⁸⁸

V počátcích zavádění elektrické energie v Čechách byl veden také spor, jaký typ elektrického proudu bude pro přenos elektrické energie nejvýhodnější.⁸⁹ Křížíkovo nadšení pro stejnosměrný proud neskončilo ani v době, kdy v Československu byl již pevně zaveden proud střídavý. Polemika vznikla při plánech na výstavbu holešovické elektrárny v Praze. Rada hlavního města Prahy chtěla vystavět elektrárnu, která by vyráběla střídavý proud o vysokém napětí. To se Křížíkovi nelíbilo z hlediska problematického napájení tramvajové dopravy, která používala stejnosměrný proud, a napájení veřejného osvětlení, které potřebovalo nízké napětí. Musely by být tedy zavedeny transformátory na převod vysokého napětí na nízké, což znamenalo další finanční náklady.⁹⁰ Naopak velkým zastáncem proudu střídavého byl Emil Kolben a Vladimír List. Největší zásluhu na tom, že pražská elektrárna byla nakonec postavena pro výrobu střídavého proudu, měl Karel Domalíp.⁹¹ František Křížík nakonec uznal svou chybu, že využití střídavého proudu z hlediska ekonomického a provozního bylo tehdy výhodnější.⁹²

Pokrok ve výrobě střídavého proudu znamenal převádět tyto výkony do mnohem vzdálenějších oblastí a nahrazovat tím méně kvalitní paliva a nehospodárné malé soukromé elektrárny. Umožnilo to dosáhnout většího výkonu pro oblastní hospodářství a poskytnout elektrickou energii jak maloodběratelům, tak velkoodběratelům pro účely motorového pohonu, osvětlení a tepelného zdroje.⁹³

⁸⁷ Tento omyl Křížíkovi dodatečně vyvrací v Křížíkových pamětech Vladimír List. Poznámává, že díky státní podpoře pomohla elektrifikaci výrazně a spotřeba elektrické energie vzrostla za 12 let čtyřnásobně a za 18 let osminásobně. KŘÍŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed., pozn. 57, s. 208.

⁸⁸ KŘÍŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed., pozn. 57, s. 208.

⁸⁹ EFMERTOVIÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 43.

⁹⁰ KŘÍŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed., pozn. 57, s. 152.

⁹¹ KŘÍŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed., pozn. 57, s. 151. Zdůvodnění pro střídavý proud také: KNEIDL, František, pozn. 25. Též HORSKÁ, Pavla, pozn. 46, s. 40.

⁹² EFMERTOVIÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 35.

⁹³ KNEIDL, František, pozn. 26.

2.3 Právní zakotvení elektrotechniky před rokem 1919

Začlenění nového elektrotechnického oboru do rámce právních poměrů bylo velmi důležité jak pro samotné podnikatelské subjekty, tak pro stát, který nad těmito živnostmi získal kontrolu. Před vznikem Československé republiky bylo podnikání elektrotechnických firem upraveno říšským zákonem č. 41 z 25. března 1883.⁹⁴ Toto nařízení definovalo dvě koncese:

1. **elektrotechnickou** – výroba elektrotechnických součástí a přístrojů pro rozvod elektrické energie a elektrotechnické vybavení elektráren

2. **elektrárenskou** – pro výrobu elektrické energie

Dále byly tyto koncese rozděleny na tři typy podle druhu podnikání:

a) **velká** – opravňující zřídit jakýkoliv typ elektrotechnické a elektrárenské živnosti

b) **střední** – pro vznik a provoz slaboproudých zařízení o napětí do 300 V střídavého proudu a 600 V stejnosměrného proudu

c) **malá** – tzv. instalatérská ke zřizování a opravám elektrických vedení slaboproudých, přípojních⁹⁵

Kromě tohoto vládního nařízení neexistoval v Rakousku-Uhersku žádný jiný zákon, který by upravoval legislativu pro výrobu a dodávku elektrické energie. Rakousko-Uhersko se chtělo připojit k dalším zemím, které již zákon kodifikovalo.⁹⁶ První myšlenky o zavedení elektrického zákona prosazoval roku 1902 právník Ministerstva železnic Arnold Krasny, který vycházel ze švýcarského zákona. Pořádal řadu přednášek jak ve Vídni, tak v Praze. Jeho výsledkem bylo roku 1908 předložení návrhu zákona o propůjčení užívacích práv pro elektrická vedení na veřejných komunikacích a cizím majetku a o schvalování elektráren poslanecké sněmovně. Tento návrh však neprošel. Arnold Krasny pak v roce 1910 ve svém spise *Die Aufgaben der Elektrizitätsgesetzgebung* obsahujícím i elektrizační zákon poprvé zaváděl termín *všeúčinné elektrárenské podniky*.⁹⁷

⁹⁴ Nařízení ministrů obchodu a věcí vnitřních (vnitřní) z 25. března 1883, číslo 41 říšského zákoníku o živnostenských závodech na výrobu a vedení elektřiny.

⁹⁵ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 69. Též. EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 77.

⁹⁶ Velká Británie (1882), Itálie (1894), Francie (1895), Německo (1898), Švýcarsko (1902).

⁹⁷ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 78.

V téže době (1909-1911) prosazoval elektrizaci především na Moravě Vladimír List, který na zákoně spolupracoval s finančním referentem Pluhařem a poslancem a ekonomem Janem Rozkošným. V letech 1913 a 1914 se dokonce na Moravském zemském sněmu objevil návrh zákona Vladimíra Lista, ekonoma Karla Engliše, právníka Františka Weyra a profesorů brněnské České vysoké školy. Návrh však opět nebyl přijat. V Čechách zákon prosazoval v roce 1914 především František Křížík s Karlem Novákem. Ale stejně jako na Moravě narážel tento zákon na silný odpor zahraničních majitelů elektráren.⁹⁸

Elektrizační zákon se přes veškeré snahy nepodařilo před 1. světovou válkou prosadit.

2.4 Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS - o státní podpoře při zahájení soustavné elektrizace

Zcela zásadním pro soustavnou elektrizaci ČSR se stal *Zákon č. 438/1919, o státní podpoře při zahájení soustavné elektrizace Československé republiky*⁹⁹ Tímto zákonem byl položen základ pro soustavnou¹⁰⁰ elektrifikaci prostřednictvím všeužitečných¹⁰¹ elektráren. Tento zákon se snažil předejít národohospodářským ztrátám způsobeným dosud naprosto nesoustavným a nevhodným podnikáním v elektrárenském průmyslu.

Hlavním účelem soustavné elektrifikace byl rozvoj velkých elektráren, zásobujících rozlehlé sítě přispívající k rozvoji elektrotechnického průmyslu v Československu. Rozvinula se výroba velkých parních turbín a turbogenerátorů, nastal rozvoj velkých transformátorů a především rozvoj drobného elektrotechnického zboží (např. elektroměrů).¹⁰² Zákon se podařilo prosadit až nově vzniklé Československé

⁹⁸ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 56, s.71.

⁹⁹ Zákon č. 438/1919 Sb., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrizace. Ze dne 22. července 1919 [online]. [vid. 6. 10. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/091-1919.pdf>.

¹⁰⁰ Soustavná elektrifikace si kladla za cíl opatřit, pokud možno všem a všude levný elektrický proud, a to v dostatečném množství a v nejlepší kvalitě. Při tom využít nejlépe všech přírodních zdrojů k výrobě elektřiny a co nejhospodárněji jí rozvádět. Stát rozhodl, aby soustavnou elektrifikaci prováděly všeužitečné podniky.

¹⁰¹ Ve všeužitečném podniku měl stát spolu se samosprávou nebo družstvy 60 % základního kapitálu a zbytek kapitálu držela elektrárna. Všeužitečný podnik měl za povinnost dodávat ve svém přiděleném území elektřinu každému podle uveřejněných podmínek. Měl také vypomáhat okolním podnikům při špatné dodávce elektrického proudu a podléhal státním kontrolám.

¹⁰² LIST, Vladimír, *Elektrizace v Československu*. In: Sedmdesát let technické práce. SIA, Praha 1935, s. 137.

republice. To, co nebylo možné prosadit v Předlitavsku před 1. světovou válkou, převážně díky cizím vlivům, bylo nyní možné snadněji aplikovat.

Elektrizační zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. RČS vycházel z návrhu moravského elektrizačního zákona.¹⁰³ Cílem tohoto zákona bylo především opatření levné elektrické energie pro pohon a osvětlení všem firmám a široké veřejnosti a především racionální využití vodních toků a uhelných ložisek pro soustředování výroby elektrické energie do větších celků a zřízení jednotné sítě.¹⁰⁴ Z důvodu efektivity se na území republiky zakládaly elektrárenské svazy – pro všeužitečné podniky - které měly za úkol distribuci a výstavbu rozvodné sítě v daném území.

Tento zákon zaváděl třífázovou proudovou soustavu s kmitočtem 50 Hz/s, o normalizovaném napětí sekundární sítě v obcích 3x380/220 V. Pro dálkové vedení bylo stanoveno napětí 22 kV a 110 kV. Zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. upravoval jen zájmy všeužitečných elektrických podniků spadající pod Ministerstvo veřejných prací. Ostatní elektrické podniky zůstaly pod správou ministerstva obchodu jako živnostenské.¹⁰⁵

Ihned po vydání *elektrizačního zákona* byly zakládány společnosti podle § 2 elektrárenského zákona. Tyto společnosti byly vytvořeny buď přeměňováním dosavadních společností vstupem veřejné správy a zemských samospráv nebo zakládáním nových společností za účasti veřejné správy, veřejných korporací a soukromého kapitálu.¹⁰⁶ Základním činem se v prvopočátku stalo zakoupení hlavních republikových elektráren se zahraničním kapitálem, a to *Východočeské elektrárny v Trutnově* a *Oslavanské elektrárny* zemskými výbory.

Aby mohly všeužitečné podniky plnit stanovené úkoly, musely být vybaveny zvláštními výhodami a právy. Jednak to byly výhody finanční (např. daňové úlevy, přijímání státních záruk za půjčky podnikům, finanční podpora elektrifikace venkova ad.). Na svém zasedání dne 20. července 1920 se *Státní elektrárenská rada* usnesla na tom, aby Ministerstvo financí poskytlo všeužitečným elektrickým podnikům po dobu 10 let daňové úlevy podle §6. bod 2. zákona ze dne 22. července 1919 č. 438 Sb., jestliže podniky prokáží, že jsou obchodně a technicky řádně vedeny.¹⁰⁷ Neméně důležité bylo

¹⁰³ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 126.

¹⁰⁴ BRANKOVSKÝ, František. *Elektrizace Čsl. republiky*. [Česko]: [nakladatel není známý], [1934?].

¹⁰⁵ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 80.

¹⁰⁶ KNEIDL, František, pozn. 26, s. 183.

¹⁰⁷ NA, Fond MVP 1918-1942, Elektrárenská rada. Rezoluce o daňových úlevách, sign. 220, k. 1003.

právo těchto podniků využívat průchod elektrických vedení cizími nemovitostmi.¹⁰⁸ Všeuzitečné podniky měly ze zákona provádět soustavnou elektrifikaci ve vymezeném území, zajistit státní správě přednostní dodávku elektrického proudu, dodržovat sazby, dodávat každému odběrateli, provádět opravy, stavět nové elektrárny a nové rozvodné sítě a vypomáhat si se sousedními elektrárnami.¹⁰⁹

Všeuzitečných elektrárenských podniků bylo na území Československé republiky vytvořeno 25. Pro Čechy 15, Moravu 4, Slovensko 5 a Podkarpatskou Rus 1.

V Čechách bylo území zásobováno těmito všeuzitečnými podniky:¹¹⁰

1. **Ústřední elektrárny, a.s. v Praze (ÚE)** - parní elektrárna Ervěnice, vodní elektrárna Střekov a Vrané. Sídlo v Praze.
2. **Elektrické podniky hlavního města Prahy, a. s. (EP)** - parní elektrárna Holešovice, spalovna Hloubětín, vodní elektrárna Štvanice. Sídlo v Praze.
3. **Elektrárenský svaz okresů středočeských, s. s r. o (ESOS)** - vodní elektrárna Mířejovice, Krhanice, Nespeky. Sídlo v Praze.
4. **Západočeské elektrárny, a. s. (ZČE)** – vodní elektrárna Darová, Černé Jezero. Sídlo v Plzni.
5. **Elektrárenský svaz severořumavských okresů, s. s r. o. (T)** – malé vodní elektrárny na Mži. Sídlo ve Stříbře.
6. **Jihočeské elektrárny, a. s. (JČE)** – parní elektrárna Mydlovary, vodní elektrárna Sokolovský ostrov a několik malých naftových elektráren. Sídlo v Českých Budějovicích.
7. **Otavský elektrárenský svaz, s. s r. o. (OES)** – bez elektrárny, nákup od JČE. Sídlo v Písku.
8. **Lužnický elektrárenský svaz, s. s r. o. (LES)** – bez elektrárny, nákup od JČE. Sídlo v Táboře.

¹⁰⁸ BRANKOVSKÝ, František, pozn. 104, s. 2.

¹⁰⁹ KUBŮ, Eduard, PÁTEK, Jaroslav (red.). *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, pozn. 73, s. 103.

¹¹⁰ EFMERTOVIÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 80.

9. **Posázavský elektrárenský svaz, s. s r. o.** (PSES) – bez elektrárny, nákup od JČE. Sídlo v Havlíčkově Brodě.
10. **Povltavský elektrárenský svaz, s. s r. o.** (PVES) – bez elektrárny, nákup od JČE. Sídlo v Českých Budějovicích.
11. **Družstevní závody v Dražicích, s. s r. o.** (D) - parní elektrárna Dražice a několik malých vodních a naftových elektráren. Sídlo v Dražicích.
12. **Elektrárenský svaz středolabských okresů, s. s r. o.** (ESSO) dvě parní elektrárny v Kolíně a vodní elektrárny Kolín, Poděbrady a Nymburk. Sídlo v Kolíně.
13. **Východočeský elektrárenský svaz, s. s r. o.** (VČES) – nevlastnil elektrárny. Sídlo v Pardubicích.
14. **Východočeská elektrárna, a.s.** (VČE) – parní elektrárna Poříčí, vodní elektrárny Spálov, Litice, Pastviny, Les Království aj. Sídlo v Hradci Králové.
15. **Přespolní elektrárna, s. s r. o.** (L) – parní elektrárna Andělská hora u Liberce, vodní elektrárna Rudolfov. Sídlo v Liberci.

Pohraniční oblasti s německým či převážně německy mluvícím obyvatelstvem bylo zásobováno německými elektrárnami, které se 20. května 1920 spojily v Německý svaz elektráren *Deutscher Verband der Elektrizitätswerke (DVE)*.¹¹¹ Jednalo se o spojení 78 podniků, které se nechtěly připojit k soustavné elektrifikaci Československa a tímto skutkem dávaly najevo své autonomní požadavky a postavení.¹¹² V severních a severozápadních Čechách se jednalo o tyto hlavní elektrárny:¹¹³

1. **Západočeské elektrárny, a.s.** v Aši.
2. **Elektrárna duchcovsko-podmokelské dráhy** v Novém Sedle.
3. **Mostecké pouliční dráhy a elektr. společnost** v Mostě.
4. **Severočeské elektrárny, a.s.** v Podmoklech.

¹¹¹ KUBŮ, Eduard, PÁTEK, Jaroslav (red.). *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, pozn. 73, s. 108.

¹¹² Jakubec, Ivan. *Elektrifikace (Elektrizace) ČSR v česko(slovensko)-německých vztazích*. In: Co nevíme o první Československé republice. Záznam diskuze pořádané 25. března 1999 v CEFRES v Praze, Uspořádali: Josef Harna a Antoine Marès, s. 46.

¹¹³ BRANKOVSKÝ, František, pozn. 104, s. 3.

Mimo tyto všeužitečné a soukromé elektrárny byly v Čechách zastoupeny též městské elektrárny napájející vlastní město nebo blízké okolí.

Zákon byl především o všeužitečných elektrárnách. Zákon byl dobrý, ale zpočátku byly samozřejmě problémy s připojovacími pracemi. Vlivem zákona o soustavné elektrizaci se mohl kapitál ve velkém měřítku účastnit při plánovitém podnikání. Nebylo potřeba cizího kapitálu. Obecní zastupitelstva musela projednat a odsouhlasit elektrizaci své obce i s náklady s tím spojenými.¹¹⁴ V roce 1932 všeužitečné podniky vyráběly 60 % veškeré vyrobené elektřiny. Nevšeužitečné elektrárny se podílely 30 % a závodní elektrárny 10 %.¹¹⁵

Morava měla před vydáním zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. jistý náskok před Čechy díky předválečnému působení a osvětě Vladimíra Lista.

Obliba elektrické energie rostla. Již v roce 1921 byl vidět obrovský rozmach výroby elektřiny. Jeho výroba vzrostla ve srovnání s rokem 1913 o 145 %.¹¹⁶ Vše užitelné elektrárny bylo potřeba rozšiřovat. Ukázalo se, že spojením elektráren by se dalo ušetřit na výkonu potřebného pro bezpečnou a spolehlivou dodávku elektřiny (zlevnil by se proud, protože by starší stroje sloužily jako pouhá záloha).¹¹⁷ Spojením elektráren by se muselo zvýšit napětí – to bylo nákladné, ale zase by se ušetřilo v jednotlivých elektrárnách. List to vyřešil zákonem o elektrizačním fondu č. 44/1929 Sb.,¹¹⁸ který umožňoval výhodné půjčky, a tím i zrychlené vybudování soustavy velmi vysokého napětí (VVN).¹¹⁹ Díky těmto zákonům se Československo zařadilo k vyspělým státům Evropy.

2.4.1 Ministerstvo veřejných prací

Soustavná elektrizace by se jistě neobešla bez podpory různých institucí a organizací. Zcela zásadní pro soustavnou elektrizaci byl vznik Ministerstva veřejných prací. Ministerstvo veřejných prací bylo zřízeno v nové Československé republice

¹¹⁴ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 127.

¹¹⁵ BRANKOVSKÝ, František, pozn. 104, s. 5.

¹¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky (1918-1938), Díl první. Praha: Libri, 2000, s. 218.

¹¹⁷ ZŘÍDKAVESELÝ, František, pozn. 74, s. 15.

¹¹⁸ Zákon č. 44/1929 Sb., o elektrizačním fondu. Ze dne 22. března 1929 [online]. [vid. 17. 2. 2019]. Dostupné z:

<https://www.noveaspi.cz/products/lawText/1/4796/1/2?vtextu=z%C3%A1kon%2044/1929#lema0>.

¹¹⁹ ZŘÍDKAVESELÝ, František, pozn. 74, s. 16.

zákonem č. 2 z 2. listopadu 1918 Sb. z. a n.¹²⁰ Toto ministerstvo nebylo nové, ale kontinuálně navazovalo na činnost bývalého rakouského ministerstva veřejných prací.¹²¹ Je pochopitelné, že došlo k jistým reorganizačním změnám vyplývajícím z představ nově zřízeného demokratického státu. Jednalo se o správu veřejných staveb, zadávání veřejných zakázek a obecně ke změně personálního obsazení a systémovosti jako takové. Tím se rozumí, že některé obory byly Ministerstvu veřejných prací odňaty, ale na druhou stranu další agenda ministerstvu připadla.¹²² Záběr a působnost Ministerstva veřejných prací byl velmi široký, jelikož zastával všechna technická odvětví v Československé republice.¹²³ Toto ministerstvo působilo do roku 1923 pouze v Čechách a na Moravě, ale od tohoto roku se jeho činnost přesunula také na Slovensko a Podkarpatskou Rus.¹²⁴ Ministerstvo veřejných prací působilo po celou dobu první Československé republiky. Po roce 1939 byla působnost okleštěna a ke konečnému zrušení došlo v roce 1942.¹²⁵ Ministerstvo veřejných prací mělo pestrá organizační strukturu. Po založení ministerstva bylo zřízeno šest odborů: *I. stavba budov, II. – záležitosti vodohospodářské, III. – záležitosti silniční, mostní a všeobecně technické, IV. – strojnictví a elektrotechnika, V. – hornictví a hutnictví, VI. – zákonodárství a právně správní záležitosti.* V roce 1926 se ministerstvo rozrostlo o další odbor *VII. – ústřední správa státních báňských a hutnických závodů.*¹²⁶ Po roce 1938 se pak ministerstvo rozrostlo na deset odborů.

2.4.2 Státní elektrárenská rada

Vznik Státní elektrárenské rady¹²⁷ byl dán zákonem ze dne 22. července 1919 o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace, kde se v § 31 píše „*1. K podání dobrých zdání o zamýšlených nařízeních, prováděcích a technických předpisech, jakož*

¹²⁰ Zákon č. 2/1918 Sb., jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. Ze dne 2. listopadu 1918 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/001-1918.pdf>.

¹²¹ Tento přechod od rakouského byrokratického aparátu umožňoval tzv. recepční zákon, tedy zákon, který přebírá dosavadní právní řád. V Československé republice byl tímto zákonem Zákon č. 11/1918 Sb., zřízení samostatného státu československého. Ze dne 28. října 1918 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1918/002-1918.pdf>.

¹²² Např. záležitosti živnostenské a průmyslové a o podporu cizineckého ruchu a lázeňské péče přešly do ministerstva průmyslu a obchodu a živností. Naproti tomu se MVP rozšířilo o další odbory: pro stavbu budov, pro stavbu silnic a mostů a odbor vodohospodářský. NA, Fond MVP 1918-1942, Inventář, s. III.

¹²³ NA, Fond MVP 1918-1942, Inventář, s. III.

¹²⁴ MIKEŠ, Jan, pozn. 12, s. 203.

¹²⁵ Vládní nařízení č. 14 ze dne 15. ledna 1942 Sb. z. a n.

¹²⁶ NA, Fond MVP 1918-1942, Inventář, s. XI.

¹²⁷ Státní elektrárenská rada působila při Ministerstvu veřejných prací a jejím hlavním úkolem bylo podávat dobrozdání o zamýšlených prováděcích zařízeních a technických předpisech, a především měla poskytovat odborné posudky v záležitostech soustavné elektrifikace.

*i o nejdůležitějších opatřeních v záležitosti soustavné elektrisace a elektrického hospodářství vůbec, zřídí se při ministerstvu veřejných prací poradní sbor, do něhož budou jmenováni zástupcové zemí a jiných samosprávných korporací, vědy, zemědělství průmyslu a živností, odborných sdružení, elektrických podniků a odběratelů elektrické energie, jakož i úřednictva a dělnictva elektrických podniků. 2. Složení a řád tohoto sboru stanoven bude nařízením.*¹²⁸

Toto bylo uvedeno o pár měsíců později v Nařízení vlády republiky Československé ze dne 2. ledna 1920 o zřízení *Státní elektrárenské rady*.¹²⁹ Rada nemusela čekat na podněty přicházející z Ministerstva veřejných prací, ale mohla se i sama aktivně podílet na různých podnětech. Počet členů byl určen na 45, ale nařízením vlády z roku 1924 byl zvýšen na 55 členů.¹³⁰ Předsedou elektrárenské rady byl ministr veřejných prací, kterého zastupoval jím určený úředník. Státní elektrárenská rada jednala jednak v plénu, dále ve stálém elektrárenském výboru o deseti členech, který připravoval jednání na valných schůzích, dále ve tříčlenných výborech, které vyřizovaly záležitosti ohledně nesprávně vedeného provozu elektrického podniku anebo neoprávněných cen za elektrický proud. Dále se jednalo v jiných zvláštních výborech, které zřizovala státní elektrárenská rada. Rada se scházela nejméně jednou za kalendářní rok na pozvání ministra veřejných prací. Jednání rady byla neveřejná, ale jednotlivá ministerstva mohla na zasedání vyslat svého zástupce. Mohli přicházet i zástupci elektrických podniků, kteří nebyli členy rady, ale záležitosti projednání se jich týkaly. Schvalování návrhu vždy muselo projít většinou hlasů.¹³¹

Ustavující schůze Státní elektrárenské rady se konala 12. července 1920 na Ministerstvu veřejných prací.¹³² Byly zvoleny tyto výbory: stálý, finanční, technický a tříčlenný podle § 27 elektrárenského zákona. Body, jež byly na poradě jednání sjednány, prošly nejprve výbory a pak plénem.¹³³

¹²⁸ Zákon č. 438/1919 Sb., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace. Ze dne 22. července 1919 [online]. [vid. 14. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1919/091-1919.pdf>.

¹²⁹ Nařízení č. 26/1920 Sb., o zřízení státní elektrárenské rady. Ze dne 2. ledna 1920 [online]. [vid. 16. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/005-1920.pdf>.

¹³⁰ Vládní nařízení č. 83/1924 Sb., kterým se zvyšuje počet členů státní elektrárenské rady. Ze dne 25. dubna 1924 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1924/045-1924.pdf>.

¹³¹ Nařízení č. 26/1920 Sb., §5, odst. 3, o zřízení státní elektrárenské rady. Ze dne 2. ledna 1920 [online]. [vid. 16. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/005-1920.pdf>.

¹³² NA, Fond MVP 1918-1942, Elektrárenská rada. Rezoluce o daňových úlevách., sign. 220, k. 1003.

¹³³ NA, Fond MVP 1918-1942, Elektrárenská rada. Rezoluce o daňových úlevách., sign. 220, k. 1003.

2.4.3 Elektrotechnický svaz československý

Spolková činnost je pro každý obor a vůbec pro člověka velmi důležitá. Tyto organizace sdružují odborníky stejného myšlení a zápalu pro danou věc. Spolky svůj obor nebo činnost rozvíjejí, pomáhají se vzděláním a také často publikují anebo vydávají své vlastní periodikum. Také spolupracují s různými školami a vyměňují si své poznatky na domácích a zahraničních konferencích.¹³⁴ Kvapem se vyvíjející elektrotechnický obor nebyl výjimkou¹³⁵ a již na přelomu 19. a 20. století vznikl za přičinění profesora Karla Domalípa a profesora Emila Navrátila z české techniky v Praze *Spolek českých elektrotechniků (SČE)*¹³⁶ založený roku 1899 (1904). Člen spolku nemusel mít odborné elektrotechnické vzdělání. Byli zde sdružení především zaměstnanci elektráren a elektrických drah a samozřejmě také elektrotechnici z vysokých škol.¹³⁷ Konec 1. světové války a tím vznik Československa, a především začínající projekt soustavné elektrifikace, dal za vznik na ustavujícím sjezdu v Praze konaném od 31. května - 1. června 1919 *Elektrotechnickému svazu československému (ESČ)*¹³⁸, který můžeme považovat za následovníka *Spolku českých elektrotechniků*.

Na první valné hromadě v Bratislavě roku 1919 Vladimír List prosadil odhlasování jednotného napětí 220/380V pro nízké napětí a 22 kV a 100 kV pro vysoké napětí, které byly definovány na prvním Mezinárodním elektrotechnickém kongresu v Paříži v roce 1881 konaném jako součást Mezinárodní elektrické výstavy věnované pokroku v tomto oboru.¹³⁹

2.4.4 Československá společnost normalizační

Technické normy jsou z hlediska celorepublikové výroby velmi významným předpisem. Technická norma „*je vyjádřením požadavku na to, aby výrobek, proces nebo služba byly za specifických podmínek vhodné pro daný účel*“.¹⁴⁰ Normy stanovují vlastnosti výrobků, postupů, bezpečnosti práce a dalších důležitých pojmů v oblasti

¹³⁴ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 410, s. 91.

¹³⁵ Elektrotechnici ještě před vytvořením svého vlastního spolku působili od 60. let 19. st. Ve *Spolku inženýrů a architektů v Království českém (SIA)*. EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 91.

¹³⁶ V rámci tohoto spolku vznikl v roce 1910 spolkový časopis *Elektrotechnický obzor*, který se snažil pomoci k propagaci elektrotechniky v českých zemích a publikoval odborné práce vzešlé z činnosti ESČ.

¹³⁷ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 96.

¹³⁸ Tamtéž, s. 96.

¹³⁹ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 137.

¹⁴⁰ Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví (UNMZ) [online]. [vid. 14. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.unmz.cz/urad/co-je-to-technicka-norma->.

technologických postupů. Z tohoto hlediska jsou normy důležitým prvkem pro kontrolu výrobků, jejich vývoje, výroby a bezpečnosti. Nutno zmínit, že normy nejsou závazné, ale slouží pouze jako kvalifikované doporučení. Pro společnost je však dodržování norem oboustranně výhodné.

Počátky normalizace v Evropě najdeme ve Velké Británii na počátku 20. století.¹⁴¹ Následovaly normalizační společnosti v Holandsku (1916), Německu (1917), Francii a Švýcarsku (1918).¹⁴² První předpisové normy se v českých zemích vydávaly koncem devatenáctého století a týkaly se především strojírenských součástí a materiálů.¹⁴³ První normalizace v elektrotechnickém oboru se objevila koncem dvacátých let 20. století právě při vzniku ESČ. První československé normy byly vydány v roce 1920 jako soubor *Předpisů a normálií ESČ* pod vedením Vladimíra Lista. V platnost pak přišly na Nový rok 1921. Odborníci věděli, že k tak důležité věci jako byly předpisy a normy v elektrotechnice, je zapotřebí vytvořit organizaci, která by tyto předpisy zaštiťovala.

Československá společnost normalizační (ČSN) vznikla dne 28. prosince 1922. Její základy však začal pokládat již během 1. světové války Vladimír List. Zkoumal západní normalizační standardy a snažil se, především z té anglické, čerpat základy pro československé normy. Významně se zasloužil o jednání s *Elektrotechnickým svazem Československým*, kde diskutovali o podobě československých norem. Další jednání pokračovala v roce 1921, které svolala *Masarykova akademie práce*.¹⁴⁴ Na základě těchto jednání a velké invence Vladimíra Lista¹⁴⁵ se podařilo ustanovit národní *Československou společnost normalizační*. Normalizace v elektrotechnice řešila především tyto tři základní okruhy 1. elektrizaci, 2. kvalitní elektrotechnické výrobky, které obstojí se světovými a za 3. originální zkušební metody. V roce 1923 pak byly upraveny stávající předpisy *Předpisy a normálií ESČ* a nahrazeny vydáním nových pod názvem *Předpisy a normy Elektrotechnického svazu československého 1920 a 1923*.¹⁴⁶

¹⁴¹ V roce 1901 byl založen *Engineering Standards Committee (ESC)*.

¹⁴² EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 73.

¹⁴³ Historie a současnost elektrotechnických norem [online]. [vid. 9.2. 2019]. Dostupné z: <https://coptkm.cz/portal/?action=2&doc=5045>.

¹⁴⁴ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 56, s. 74.

¹⁴⁵ O normalizaci sepsal v roce 1930 významnou práci Vladimír List, viz. LIST, Vladimír. *Normalisace*. ČMT, Praha 1930.

¹⁴⁶ ZŘÍDKAVESELÝ, František, pozn. 74, s. 14. Také: Vznik a vývoj českých elektrotechnických předpisů (2. část) - vydáno k 90. výročí vzniku normálií a předpisů ČSN [online]. [vid. 14. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/vznik-a-vyvoj-ceskych-elektrotechnickych-predpisu-2-cast-vydano-k-90-vyroci-vzniku-normalii-a-predpisu-csn--10082>.

Se vznikem norem bylo důležité zajistit garanci zhotovených výrobků a zjistit, zda splňují kromě předepsaných normálí i bezpečnost. To vedlo Vladimíra Lista k myšlence vybudovat laboratoř, kde by se tyto výrobky zkoušely a kontrolovaly. Zkušební laboratoř vznikla v roce 1926 při Elektrotechnickém ústavu brněnské techniky¹⁴⁷ a výrobkům, které prošly testy, udělovala značku *ESČ*.¹⁴⁸

ESČ měl i svou značku „ESČ“ – Elektrotechnický Standard Československý, kterou označoval výrobek jako normovaný, tj. výrobek, který prošel kontrolou ve zkušebním ústavu a dle platných norem a předpisů byl zárukou bezpečnosti.¹⁴⁹

2.5 Státní postup při udělování všeužitečnosti a při postupu elektrifikace v jednotlivých oblastech

Podnik, který chtěl žádat o všeužitečnost, musel ze zákona splňovat určité požadavky. Ty byly vtěleny do zákona č. 438/1919 Sb. z. a n., který zásady pro udělení všeužitečnosti nařizoval. V této kapitole se pokusím objasnit proces získání práva všeužitečnosti z archivních pramenů. Z jednotlivých případů lze sestavit základní kostru procesu, který musely elektrárny postupovat. Zcela zásadní věcí, aby elektrárna mohla dostat statut všeužitečnosti, bylo doložení předem daných podmínek ukládající zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. Obrázek, jak měla vypadat podávaná žádost, nám nejlépe ukáže příklad žádosti *Spojených elektráren severozápadního Slovenska*. V žádosti se odkazují na zákon č. 438/1919 Sb. z. a n. a doplňující zákon č. 258/1921, o přiznání všech práv, které tyto zákony všeužitečným podnikům zabezpečují a též žádají o přidělení v žádosti popsáního území k soustavné elektrizaci. K žádosti byly předloženy:

1. Doklady o právní existenci podniku obsahující:

- a) Výtah z registru obchodních firem.
- b) Průkaz o kapitálové účasti státu.
- c) Výtah ze seznamu účastníků.

¹⁴⁷ V roce 1928 se laboratoř přestěhovala do Prahy. Viz. EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 87.

¹⁴⁸ EFMERTOVÁ, Marcela C., pozn. 41, s. 87.

¹⁴⁹ LIST, Vladimír, pozn. 76, s. 139.

- d) Seznam členů správní rady a seznam členů dozorčí rady.
2. Stanovy společnosti.
 3. Technický popis elektrizačního projektu obsahující.
 - a) Způsob provedení elektrizace obce.
 - b) Technický popis projektu prvních rekonstrukcí a novostaveb, doložený úředním povolením provozu, dále se situačním plánem projektovaného vysokého napětí.
 - c) Stavební program.
 - d) Poměr elektrárny s ostatními podniky a seznam cizích elektráren v oblasti.
 - e) Hospodářské poměry podniku s jeho postupným vývojem.
 4. Mapu oblasti se zakreslenými elektrickými vedeními vlastními i cizími.
 5. Situační plán elektrárny a hlavních transformačních stanic.¹⁵⁰

Poté byla žádost postoupena na Ministerstvo veřejných prací. Ministerstvo pak předkládalo tyto žádosti svému poradnímu sboru. K žádosti se též musely vyjádřit jednotlivé ministerské resorty a Zemská správa. U Ministerstva veřejných prací působil již zmiňovaný poradní sbor Státní elektrárenská rada. Tato rada jednotlivé žádosti posuzovala na svých schůzích. Jednalo se sice pouze o poradní sbor, ale jeho rozhodnutí byla zásadní. Schůze elektrárenské rady byla rozdělena na několik bodů zabývajících se konkrétními problémy a případy. Jedním z bodů bylo také projednání, které podniky se prohlásí za všeužitečné.¹⁵¹ V radě byly oznamovány návrhy na označení podniků, jenž měly být přeměněny na všeužitečné dle § 28 zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. Jednotliví členové předložili jmenovitě elektrárenské podniky navrhované za všeužitečné. V některých případech po splnění všech náležitostí nebyly žádné námitky a hned byly tyto podniky navrženy ke schválení. V prvních týdnech po vydání zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. bylo radou zjištěno, že nebude časově možné z finančních důvodů splnit lhůtu

¹⁵⁰ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrárenských podniků za všeužitečné (Žilina), sign. 210, k. 1005.

¹⁵¹ NA, Fond MVP 1918-1942, Elektrárenská rada. Rezoluce o daňových úlevách., sign. 220, k. 1003.

pro přeměnu elektrických podniků na všeužitečné (lhůta byla stanovena do 1. září 1920). Proto došlo k prodloužení lhůty z jednoho roku od vydání zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. do roku 1924.¹⁵²

Příklad dobře provedené žádosti nám dokládá podání *Západočeského elektrárenského svazu*. Západočeský elektrárenský svaz byl prohlášen za všeužitečný v roce 1922. Svaz požádal přípisem ze dne 6. června 1921 Ministerstvo veřejných prací o prohlášení jejich elektrického podniku za všeužitečný. Ke své žádosti dodal veškeré potřebné dokumenty a výkresy. Ministerstvo veřejných prací si výnosem ze dne 18. srpna 1921 vyžádalo souhlas zúčastněných ministerstev a zemského správního výboru. S navrženým prohlášením projevil souhlas tato ministerstva: Ministerstvo pošt a telegrafů, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo obchodu, Ministerstvo železnic, Ministerstvo financí, Ministerstvo národní obrany, Ministerstvo zemědělství a Zemský správní výbor. Některá ministerstva měla na Svaz určité požadavky. V tomto případě si Ministerstvo železnic žádalo prioritní právo na odběr proudu pro jeho účely a nejvýhodnější cenu proudu v oblasti. Ministerstvo národní obrany souhlasí s předpokladem, že bude zajištěno dodávání proudu pro vojenskou správu dle dosavadních podmínek. Ministerstvo zemědělství žádalo, aby mezi podmínkami byla také povinnost „*podrobiti se, pokud manipulace s vodou se týká ustanovením úřadů, do jejichž působnosti patří obstarávání záležitosti vodoprávních a vodohospodářských*“.¹⁵³

Prohlášení elektrického podniku za všeužitečný se vázal dle vládního nařízení na tyto požadavky:

Podnik je povinen:

1. Sloužiti soustavné elektrisaci na území republiky Československé dle pokynů státní správy, zajistiti státní správě prioritní právo na dodávku elektrické energie pro její účely před ostatními odběrateli, pokud tato bude ji požadovati, a to za přednostní cenu, za kterou bude proud dodáván jiným velkokonzumentům, a dodávati v území jemu příkazem energii dle jednotlivých sazeb a uveřejněných podmínek každému spotřebiteli pro všechny

¹⁵² Zákon č. 444/1920 Sb. o prodloužení lhůty stanovené v § 28, bodě 4., zákona ze dne 22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace. Ze dne 15. července 1920 [online]. [vid. 14. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/091-1920.pdf>.

¹⁵³ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Západočeský elektrárenský svaz v Plzni. Prohlášení za podnik všeužitečný, k. 1000.

účely, pokud podnik neprokáže, že by dodávka energie do míst zvláště nevýhodně ležících ohrožovala jeho rentabilitu;

2. odebíratí energii vhodných vodních sil v území jemu přikázaném, pokud trvale nezmenší výnosnosti elektrického podniku;

3. vzájemně si vypomáhati se sousedními elektrárnami, jestliže spojením tím nezmenší se výnos podniku, nýbrž sníží se spotřeba paliva a zvýší celková hospodárnost podniků, jež mají býti spojeny, a zabezpečí trvalá dodávka energie;

4. udržovati jemu náležející díla elektrická ve stavu hospodářsky účelném a schopném řádného provozu, dále prováděti včas všechny potřebné opravy a náhrady, podnik dle potřeby rozšiřovati a jeho výstroj zlepšovati dle osvědčených vymožeností techniky, pokud tím rentabilita nebyla trvale ohrožena;

5. podrobiti se úřední kontrole, která by zjistila, zda trvají předpoklady, za kterých byl podnik prohlášen za všeužitečný;

6. zachovati při zadávání prací podmínky platné pro veřejné stavby a dodávky podle nařízení vlády republiky Československé za dne 17. prosince 1920 č. 667 Sb. z.;

7. žádati za schválení změn v programu staveb, na jehož podkladě byl podnik prohlášen za všeužitečný, a oznamovati veškeré změny ve vlastnictví podniku;

8. trpěti, aby soukromé instalace, jež se připojují na vedení všeužitečného podniku, směl prováděti každý tou oprávněný živnostník a závod bez újmy k tomu nabytých práv.¹⁵⁴

Pokud by se prokázalo, že podnik nesplnil uvedené podmínky i po lhůtě jednoho roku na odstranění, odňalo by Ministerstvo veřejných prací po dohodě se všemi zúčastněnými ministerstvy a zemskou autonomní správou práva na všeužitečnost.¹⁵⁵

Dalším tématem, kterým se rada zabývala, byl odkup elektráren od cizích společností a tyto elektrárny přeměnit na podnik všeužitečný. V některých případech byl pak problém v tom, že například poříčská a západomoravská elektrárna nemohou být

¹⁵⁴ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Západočeský elektrárenský svaz v Plzni. Prohlášení za podnik všeužitečný, k. 1000.

¹⁵⁵ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Západočeský elektrárenský svaz v Plzni. Prohlášení za podnik všeužitečný, k. 1000.

přeměněny z toho důvodu, že vedení těchto elektráren sídlilo mimo Československou republiku. Radě v tomto případě stačilo, aby firma své sídlo přesunula do ČSR.¹⁵⁶

Problém díky poloze v pohraničí měla i Rumburská elektrárna. Městská rada v Rumburku podala Ministerstvu veřejných prací žádost dne 17. května 1920 za prohlášení elektrického podniku za všeužitečný. Dne 24. června 1920 se město Rumburk obrátilo na Zemský správní výbor s tím, že Ministerstvu veřejných prací žádá o sdělení, zda bylo zahájeno jednání o vytvoření svazu ve Šluknovském výběžku, který by provedl soustavnou elektrifikaci.¹⁵⁷ Dne 24. července 1920 Zemský správní výbor oznámil, že nemá námitek, aby elektrárna v Rumburku byla prohlášena za všeužitečný podnik. Chce však omezit působnost dodávky proudu pouze na území, které se již touto elektrárnou zásobuje. Ve šluknovském výběžku byly obce, které se zásobovaly i z jiné elektrárny z Německa, a selhaly veškeré pokusy vytvořit elektrárenský svaz ve Šluknovském výběžku.¹⁵⁸ Zemský správní výbor dne 17. ledna 1921 žádal o schůzku zástupců politických okresů Rumburk, Šluknov, Varnsdorf na Ministerstvu veřejných prací, kde se měla projednat situace ohledně vytvoření organizace zajišťující elektrifikaci šluknovského výběžku.¹⁵⁹ Jak celá situace ve šluknovském výběžku dopadla, se mi bohužel nepodařilo zjistit.

Kromě problému s vlastníky cizích elektráren byl problém i v nedostatečném plnění všech požadavků v žádosti o přeměnu na všeužitečnou elektrárnu. Například Železárny v Komárově žádaly o prohlášení svého elektrárenského oddělení za podnik všeužitečný 20. května 1920. Ministerstvo veřejných prací k této žádosti namítlo, že nebyla splněna podmínka o účasti veřejného kapitálu.¹⁶⁰

Správní komise městské elektrárny Kutné hory předložila dne 17. července 1920 žádost o prohlášení tamního podniku za všeužitečný. To se stalo po dohodě se zúčastněnými ministerstvy a zemským správním výborem. Elektrárna patřila městu

¹⁵⁶ NA, Fond MVP 1918-1942, Státní elektrárenská rada (protokoly ze schůzí, rezoluce apod.), sign. 220, Státní elektrárenská rada. Ustavující schůze., k. 1003.

¹⁵⁷ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Prohlášení městského elektrického podniku v Rumburce za všeužitečný., k. 1000.

¹⁵⁸ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Prohlášení městského elektrického podniku v Rumburce za všeužitečný., k. 1000.

¹⁵⁹ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Prohlášení městského elektrického podniku v Rumburce za všeužitečný., k. 1000.

¹⁶⁰ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Žádost za prohlášení elektrického odd. firmy C.T. Petzold a spol. v Komárově za podnik všeužitečný, k. 1000.

Kutná Hora a byla v její plné režii.¹⁶¹ Dne 7. prosince 1920 se dostavili na Ministerstvo veřejných prací zástupci elektrických podniků Kutné Hory v záležitosti prohlášení za všeužitečný podnik. Území Kutné Hory zásobované elektrickou energií leželo uprostřed *Elektrárenského svazu středolabských okresů*. Kutná Hora požadovala všeužitečnost pro katastrální hranice města Kutné Hory. Ministerstvo veřejných prací dne 16. prosince 1920 navrholo, aby se Kutná Hora spojila se svazem ohledně vzájemné výpomoci. Dne 11. března 1922 se konala porada na Ministerstvu veřejných prací ohledně dalšího postupu přeměny elektrárny Kutná Hora na všeužitečný podnik. Očividně nepadla dohoda mezi Středolabským svazem a elektrárnou Kutná Hora o spojení do jednoho celku, a to z toho důvodu, že Svaz měl takové požadavky na elektrárnu, které by pro Kutnou Horu byly nevýhodné. Zástupci obou stran se měli ještě jednou setkat a dohodnout se.¹⁶² Výsledek dalšího setkání, pokud k němu došlo, jsem zatím v pramenech nenalezl.

Jako další příklad mohu uvést žádost elektrárny v Dražicích¹⁶³, která o všeužitečnost žádala 15. května 1920. Dražice k žádosti o schválení připojily tyto dokumenty: výpis výměr krajského soudu a obchodního senátu a stanov; statistiku o členství a podílech sestavenou ve smyslu § 14. zák. ze dne 9. dubna 1873 č. 70 ř. z. (z níž je patrná účast jednotlivců i veřejných korporací); průkaz o živnostensko-policejním schválení podniku dle § 25; plán elektrárny a strojního zařízení; technický popis a mapu elektrického vedení a zásobovacích míst a mapu sousedních elektráren. Dále účetní uzávěrky za rok 1918 a 1919 a výkazy o výrobě elektrického proudu a o podmínkách jeho dodávek.¹⁶⁴ Dle vyjádření Ministerstva veřejných prací nesplňovala podmínku § 4 zákona č. 438/1919 Sb. z. a n., dle něhož veřejný kapitál musí obnášet alespoň 60 %. Dražice měly 25,4 %. Ve sněmovně byl tou dobou již připraven zákon, který měl snížit hranici na 25 %. Pro elektrárnu Dražice se tedy žádost zatím odložila.

Dalším typem zamítnutí žádosti o všeužitečnosti nám předkládají Rosické elektrárny. Ty žádaly o vyvlastňovací právo pro dvě elektrická vedení dříve, než jim mělo

¹⁶¹ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Elektrické podniky Hory Kutné. Prohlášení za podnik všeužitečný, k. 1000.

¹⁶² NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Elektrické podniky Hory Kutné. Prohlášení za podnik všeužitečný, k. 1000.

¹⁶³ Přesný a plný název tohoto podniku je *Obilní skladiště, uměl. válcové mlýny, pekárna a elektrárna v Dražicích*.

¹⁶⁴ NA, Fond MVP 1918-1942, Prohlášení elektrických podniků za všeužitečné (jednotlivé případy), sign. 210a, Elektrárna v Dražicích. Prohlášení el. Podniku za všeužitečný, k. 1000.

být uznáno právo všeužitečnosti, aby mohly při stavbě těchto vedení využít výhod elektrárenského zákona. Ministerstvo veřejných prací však sdělilo, že nelze ve smyslu zákona č. 438/1919 Sb. z. a n. udělit vyvlastňovací právo pro jednotlivé elektrické vedení před přiznáním všeužitečnosti a doporučilo co nejdříve poslat žádost o vyhlášení tamního podniku za všeužitečný.¹⁶⁵

¹⁶⁵ NA, Fond MVP 1918-1942, Všeobecné (prohlášení elektráren za všeužitečné, zplynovací zkoušky s lignitem aj.), sign. 219, Prohlášení Rosické elektrárny v Brně za všeužitečné, k. 1003.

3 Vnímání elektrifikace z pohledu soudobých kronik

„... v kronice jest život.“¹⁶⁶

Výše popsané je velice důležité pro pochopení procesu, kterým byla soustavná elektrifikace. Jakým způsobem elektrifikace postupovala, kdo se na ní podílel, kdo ji řídil a kdo celou akci financoval. V této práci je hlavní důraz kladen na kroniky obecní a městské a jsou opomíjeny další typy kronik, jakými byly např. pamětní knihy rodinné, farní, školní, spolkové aj.

Zápisy v kronikách nám umožňují jiný úhel pohledu na elektrifikaci, než nám poskytují oficiální úřední dokumenty. Zápisy v kronikách o elektrizaci obce jsou velmi specifické a jsou především subjektivním dojmem autorovým. Někteří kronikáři se o elektrifikaci velice zajímali a jejich zápisy jsou vsutku objemné, např. kronikář obce Bělčice nebo kronikář obce Újezd u Kasejovic. Někteří kronikáři si elektrifikace všímali okrajově, ale tuto poměrně významnou událost pro obec alespoň v krátkosti popsali. V pamětních knihách obecně je patrné, který kronikář dílo sepisoval a jaké pro něj byly priority. Někteří vyzdvihovali ducha kulturního, více si všímali politického dění, někteří brali sepisování kroniky vlastenecky, a byli tací, kteří si všímali všech důležitých událostí v obci. Před vznikem Československé republiky neexistoval v českých zemích jeden zákon, který by upřesňoval obsahovost pamětní knihy obce. V pamětních knihách ve druhé polovině osmnáctého století a na počátku století devatenáctého zaznamenáváme většinou ty nejdůležitější události dané lokality, jako byly přírodní katastrofy anebo plošné epidemie různých nemocí a hladomoru. Kroniky se v této době psaly převážně z osobních potřeb daného kronikáře. Prvním, kdo chtěl kronikám určit jisté zásady pro jejich vznik a vedení, byl hrabě Karel Chotek, nejvyšší český purkrabí. Hrabě Chotek nejprve obeslal příslušné krajské a duchovní úřady ve snaze shromáždit potřebné informace o dosavadních zkušenostech s vedením kronik. Kromě odpovědi litoměřického krajského hejtmána byla tato anketa zcela bez odezvy.¹⁶⁷ Nakonec si Karel Chotek vyžádal nařízení o vedení kronik z Bavorska z 1. září 1829. Toto nařízení bylo

¹⁶⁶ V úvodu malé brožurky dr. Josef Kazimour vysvětluje, proč je důležité vést na obci či městě obecní pamětní knihu. Jeho názor je takový, že úřední spisy a dokumenty nikdy nevystihnou zápisky z pamětních knih.

¹⁶⁷ HROMÁDKA, Tomáš. *Kroniky obcí. III.* (upravené) vydání. Praha: NIPOS, 2014, s. 10.

základním podkladem pro výnos v Čechách a platilo pro všechny obce a světské a duchovní vrchnosti. Do praxe nařízení vešlo 1. ledna 1836.¹⁶⁸ Ve 14 bodech ukládalo, jakým způsobem vést kroniku a které události do ní zapisovat.¹⁶⁹ Pro malé obce mělo vedení kronik jistou obtíž. Jelikož se kroniky musely psát latinsky nebo německy, bylo velmi obtížné sehnat odpovídajícího kronikáře. Z několika málo případů je však známo, že i přes jazykové nařízení se některé kroniky psaly v českém jazyce.¹⁷⁰ I přes toto nařízení nebylo docíleno, aby se kronika vedla ve všech obcích a městech.¹⁷¹

Vznikem samostatného Československého státu se započalo podobně jako v případě elektrifikace se zřizováním nových zákonů, které by lépe zapadaly do konceptu nového demokratického státu. Výjimkou nebyl ani zákon č. 80 o pamětních knihách obecních, z roku 1920.¹⁷² Jednalo se o velmi stručný zákon, který v několika bodech definoval základní pravidla. V roce 1921 bylo vydáno vládní nařízení 211/1921 Sb., kterým se provádí zákon o pamětních knihách.¹⁷³ Ve stručnosti toto nařízení obsahovalo tato ustanovení. Každá obec měla za povinnost pořídit do roku 1922 na svůj náklad pamětní knihu. Kronika měla za cíl zachovat místní dějiny pro budoucí generace. Každá kronika měla dle doporučení začínat historií a geografii dané obce. Poté se měly zapisovat posoupné události v obci a ohlas celostátních událostí. Kronikářem měla být zvolena osoba s předpoklady pro tuto práci, tedy nejlépe místní učitel, knihovník nebo archivář, popřípadě člen osvětové komise nebo osoba, která si je vědoma tohoto složitého úkolu.¹⁷⁴ Kronikář měl psát události vždy pravdivě a svědomitě. Dále zákon ukládal, kdo má mít dozor nad kronikářovou prací, tu tvořila letopisecká komise v čele se starostou. Komise kontrolovala, zda je naplňován zákon o vedení pamětní knihy. Po vydání zákona probíhala diskuze, kde se mimo jiné probíralo, zda zavést pojem kronika nebo pamětní kniha, kronikář nebo letopisec aj. Také, že kronikář nemá být historikem obce, ale jeho současný zapisovatel, aby události a nálady zapisoval ihned. Delší časový odstup mohl znamenat riziko překrucování prodělaných událostí a přikrášlování příběhů.¹⁷⁵ V roce

¹⁶⁸ Jedná se o guberniální výnos ze dne 31. srpna 1835, č. 5962. V platnost vešel právě roku 1836. KAZIMOUR, Josef. *Návod k vedení pamětních knih*. V Praze: Českosl. zeměděl. museum, 1920.

¹⁶⁹ PUBAL, Václav, pozn. 20, s. 10.

¹⁷⁰ PUBAL, Václav, pozn. 20, s. 12.

¹⁷¹ KAZIMOUR, Josef, pozn. 168, s. 3.

¹⁷² Zákon č. 80/1920 Sb., o pamětních knihách obecních. Ze dne 30. ledna 1920 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/016-1920.pdf>. Tento zákon i s doplňky platil až do roku 2006.

¹⁷³ Vládní nařízení č. 211/1921 Sb., kterým se provádí zákon o pamětních knihách obecních. Ze dne 9. června 1921 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1921/051-1921.pdf>.

¹⁷⁴ U obcí nad 10 tis. obyvatel se doporučoval historik, archivář, odborník z muzea nebo středoškolský učitel. MARKUS, Antonín. *Pamětní kniha obecní*. Praha 1922, s. 10

¹⁷⁵ PUBAL, Václav, pozn. 20, s. 16.

1932 vstoupilo v platnost vládní nařízení č. 169/1932 upravující náležitosti kroniky, povinnosti kronikáře a ustanovení letopisecké komise.¹⁷⁶ Nutno ještě dodat, že tento zákon byl schválen pouze pro české země. Pro Slovensko a Podkarpatskou Rus bylo vedení kronik uzákoněno až v roce 1933.¹⁷⁷

Metodický pokyn pro současné a budoucí kronikáře vyšel v roce 1922 pod názvem *Pamětní kniha obecní*¹⁷⁸ od Antonína Markuse z Ministerstva školství a národní osvěty. Tuto metodickou příručku od roku 1924 doplňovaly tzv. kronikářské kurzy s periodickým opakováním od 3 do 5 let.¹⁷⁹ V letech 1929 a 1930 doplnila tuto metodiku publikace Emanuela Škorpila *Obecní kronika: podrobný návod jak založiti a vésti knihy obecní*,¹⁸⁰ ve kterých se detailně uvádí příklad k vedení obecních kronik s podrobnou ukázkou zápisků. V roce 1935 vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty nové prováděcí nařízení k zákonu č. 80. Novela nařízení kromě nových povinností důrazně ukládala zemským úřadům vedení rejstříku kronik.¹⁸¹

V roce 1935 byl Archivem Ministerstva vnitra proveden zajímavý průzkum plnění zákona č. 80. Výzkum nevedl k podrobnému šetření jednotlivých kronik, tedy jeho obsahovosti, ale měl pouze statistický význam a dával obrázek o stavu kronikářství patnáct let po vydání zákona č. 80. Z průzkumu vyplynulo, že tři čtvrtiny obcí vedlo kroniku správně a ve zbývajících čtvrtině byly spatřeny nedostatky nebo se kronika nepsala vůbec.¹⁸²

Co se obsahu týče, měla mít kronika jasně danou strukturu. Nejprve mělo být napsáno, pro kterou obec je pamětní kniha založena. V úvodu měl kronikář napsat svoje jméno a povolání. Dále měl v úvodu pamětní knihy popsat geografickou polohu obce a vyjmenovat nejdůležitější obecní budovy (kostel, škola, obecní dům, sokolovna apod.). Nejlépe také doplnit o jednoduchý plánec obce, případně fotografie s datem roku pořízení. Nesmělo se také zapomínat, k jaké správě obec náležela. Do kroniky se zapisovala náboženská vyznání, vyjmenovávaly se místní spolky. Nemělo se zapomenout

¹⁷⁶ Vládní nařízení č. 169/1932 Sb., o pamětních knihách obecních. Ze dne 17. listopadu 1932 [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1932/064-1932.pdf>.

¹⁷⁷ PUBAL, Václav, pozn. 20, s. 21.

¹⁷⁸ MARKUS, Antonín, pozn. 174.

¹⁷⁹ HRMÁDKA, Tomáš, pozn. 167, s. 11.

¹⁸⁰ ŠKORPIL, Emanuel. *Obecní kronika: podrobný návod, jak založiti a vésti pamětní knihy obecní: (s popisem obce, kronikou světové války a ukázkami zápisů)*. 2. vyd. V Litomyšli: J.R. Veselík, 1930.

¹⁸¹ PUBAL, Václav, pozn. 20, s. 25.

¹⁸² Tamtéž, s. 26.

zmínit jména starosty, členů zastupitelstva a dalších. Někteří kronikáři v úvodu pořizovali soupis živností a obchodů. To vše rámovalo základní charakteristiku dané obce. Jelikož se pamětní knihy začaly psát dle nařízení povinně po roce 1920, doporučovalo se kronikářům zmínit se ve stručnosti o válečných letech a převratu roku 1918.¹⁸³ Návod na vedení pamětní knihy od Josefa Kazimoura pamatoval také na přesný styl a normu psaní zápisků. Písmo mělo být čitelné, psané trvanlivým inkoustem. Řádky s textem nesměly začínat příliš u kraje ani příliš do konce. Navrhovalo se psát 2 cm od vnitřního okraje a 6 cm od vnějšího, spodní část končila cca 3 cm od kraje.¹⁸⁴ Okraje byly důležité pro zapisování krátkých hesel, které měly zjednodušit případné pozdější hledání některých událostí, například požár, krupobití, odvody, cena obilí, volby atd.

Předpokládalo se, že se nebude kronika psát denně, ale doporučovalo se zápisy pořizovat s maximálně dvoutýdenním nebo měsíčním zpožděním.¹⁸⁵

Do kroniky se zapisovaly důležité a památné věci. Nebyl stanoven žádný předpis, co přesně zapisovat. Dle nařízení se však doporučovalo v časové posloupnosti zaznamenávat současné události jak po stránce *hospodářské, populační, sociální, veřejně zdravotnické, kulturní, lidopisné, náboženské, tak po stránce života národního*.¹⁸⁶ Kronikář však měl mít na paměti, že vede kroniku obecní a ne státní. Měl tedy zapisovat především události z jeho obce či města. To znamená, nepopisovat důležité státní události, ale popsat, jaký dopad měly v dané obci. Hlavním úkolem kronikáře bylo, stručně řečeno, zaznamenávat především současné události obce či města.¹⁸⁷ Do kroniky mohli kdykoliv nahlédnout členové letopisecké komise. Každý třetí rok měla být kronika zpřístupněna k veřejnému nahlédnutí v úřední místnosti. Každý občan mohl navrhnout věcné připomínky. Konečné slovo však mělo obecní zastupitelstvo. Po dokončení se kronika uložila v obecním archivu nebo muzeu.¹⁸⁸

Shora psaného lze říci, že ač kroniky měly mít jistou strukturu, byly subjektivním popisem vypovídajícím také o vlastnostech kronikáře. Subjektivní se v této věci rozumí

¹⁸³ MARKUS, Antonín, pozn. 174, s. 14.

¹⁸⁴ Metodika Antonína Markuse z roku 1922 navrhovala od okrajů nechat více prostoru pro vpisování hesel – 4 cm od hřbetu respektive 6 cm od pravého kraje. Podstatou však zůstal fakt, aby bylo vytvořeno místo pro důležité hesla na krajích pamětní knihy.

¹⁸⁵ KAZIMOUR, Josef, pozn. 168, s. 5.

¹⁸⁶ Vládní nařízení č. 169/1932 Sb., o pamětních knihách obecních. Ze dne 17. listopadu 1932 [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1932/064-1932.pdf>.

¹⁸⁷ KAZIMOUR, Josef, pozn. 168, s. 6.

¹⁸⁸ MARKUS, Antonín, pozn. 174, s. 17.

výběr zpráv, které kronikář určil jako hlavní pro zápis do kroniky, přesto se však musel držet určitých předepsaných zákonitostí. Jak poznamenává Antonín Markus ve své metodice, „...co vše bude [kronikář] zapisovati do pamětní knihy? Odpověď na tuto otázku není snadná; vše záleží na kronikáři samotném, na jeho schopnostech, snaze, pílí a konečně na okolnostech, za jakých jest mu pracovati, jaké prostředky a prameny jsou mu po ruce. Lze tu jen poraditi, nikoli předpisovati.“¹⁸⁹ Bez nadsázky však můžeme říct, že systematicky vedené kroniky jsou významným historickým pramenem zachycující takové dějinné události, o které bychom právě bez kronikářů byli ochuzeni. Je také třeba připomenout, že kronikář nemohl zapisovat, co se mu zachtělo. Zápisy v kronice podléhaly pravidelným kontrolám ze strany zvolené komise, případně veřejnosti jako takové, která měla možnost do kroniky nahlédnout v daných časových intervalech a k obsahu se vyjádřit.

V práci se zaměřuji na tři lokality v oblasti Čech na sobě naprosto nezávislé. Tyto oblasti mají svá specifika jak v oblasti mého badatelského zájmu, geografického položení a také v odlišném dodavateli elektrické energie. V závěru části o kronikách budou předloženy mikrosondy do pamětních knih náhodně vybraných z celé zájmové oblasti Čech. První vybraná lokalita je soustředěna v oblasti pro mě velmi blízké z hlediska mého původu, kde jsem pátral během mého rodopisného bádání po svých předcích. Oblast však byla vybraná z důvodu svojí zemědělské povahy. Jedná se o lokalitu vymezenou městy Blatná – Bělčice – Kasejovice. Obce náležely do *Otavského elektrárenského svazu*. Z geografického hlediska se jedná o území mírné pahorkatiny s mnoha rybníky. Lokalita byla též vybrána z důvodu dobrého přístupu k pramennému zdroji, kdy většina kronik se nachází v digitalizovaném třeboňském archivu. Druhá lokalita je zajímavá tím, že v blízkosti studovaných obcí procházela primární linka a jednalo se o důležitou tepnu z Prahy do Plzně a z tohoto hlediska měly obce snadnější přístup k napojení na elektrický proud. Tato oblast je pak specifická svým průmyslovým charakterem. Jedná se o trasu Mýto – Těně – Osek u Rokycan – Hořovice – Zbiroh. Obce spadaly pod *Západočeský elektrárenský svaz*. Kroniky jsou opět dobře dostupné prostřednictvím projektu *Porta fontium* - Bavorsko-české sítě digitálních historických pramenů. Třetí lokalitu jsem vybral z důvodu odlišné geografické polohy obcí a obtížnější dostupnosti elektrické sítě. Jedná se tedy o horskou či spíše podhorskou oblast. Bylo vybráno území Jizerských hor a Krkonoš, opět ne náhodou, ale z důvodu mých častých cest do této oblasti. Jelikož v této

¹⁸⁹ MARKUS, Antonín, pozn. 174, s. 12.

oblasti nebyly systematicky kroniky digitalizovány, byly informace čerpány především ze stránek obcí nebo po oslovení příslušných městských a obecních úřadů. Lokality jsem vybíral z osobního hlediska a především z faktu, že do oblasti pravidelně jezdím a znám ji. Proto jsem je vybral pro terénní výzkumy v dané lokalitě.¹⁹⁰ Čtvrtá část se zaměří na mikrosondy do jednotlivých obcí, ničím spojených, ale náhodně vybraných z oblasti celých Čech. Pátrání v této oblasti si klade za cíl, alespoň formou mikrosondy, zjistit některé odlišnosti ve vnímání elektrifikace v dalších regionech Čech a ukázat na zajímavosti spojené s elektrifikací.

Úkolem je v každé vybrané lokalitě, kde obce byly ve vzájemném sousedství nebo alespoň nebyly od sebe příliš vzdálené, zjistit přístup jednotlivých pamětních knih k elektrifikaci obce. Jak se přistupovalo k tomuto, pro někoho zcela novému zdroji energie, a především jak elektrifikace ovlivnila obyvatelstvo. Vybrané oblasti jsou také rozdílné v napojení na odlišný elektrárenský svaz. Z tohoto hlediska může být zajímavá otázka, jak jednotlivé svazy oslovovaly obce ve svém regionu.

3.1 Kronika a soudobá společnost

V této kapitole shrnu realizaci elektrifikace od jejích prvopočátků, to je zhruba konec 19. století, do konce v podobě zákona č. 438. Počátky elektrifikace vycházely v poslední čtvrtině 19. století v Rakousku-Uhersku pouze z ministerského nařízení, které vymezovalo elektrotechnické živnosti. Komplexní zákon o elektrifikaci zde ještě nebyl, i když za hranicemi monarchie již vyspělé západní státy měly otázku kodifikace elektrifikace právně zakotvenou.¹⁹¹ Jako první, kdo se o elektrizační zákon zasazoval, byl v roce 1894 poslanec ze Sjednocené německé levice W. F. Exner přímo ve sněmovně, avšak bezvýsledně. V roce 1902 chtěl prosadit právník z Ministerstva železnic Arnold Krasny zákon o elektrifikaci. Ten si na pomoc vypůjčil švýcarský elektrizační zákon, ze kterého vycházel. Arnold Krasny si byl vědom, že bez řádné osvěty jen těžko tento zákon prosadí. Proto absolvoval mnoho přednášek na téma důležitost přijetí elektrizačního zákona, ale bez úspěchu.

¹⁹⁰ Všechny zmiňované lokality jsem osobně navštívil a podnikl zde terénní výzkum, abych lokalitu lépe zmapoval.

¹⁹¹ Např. Francie, Německo, Velká Británie, Švýcarsko a další.

V rámci Čech byl velikým zastáncem elektrifikace František Křižík. O elektrizaci české země neúspěšně usiloval v roce 1905 a v roce 1910, kdy opět marně svůj návrh předložil železniční radě. V roce 1914 se Křižík společně s Karlem Novákem pokusil předložit další návrh, ale to bylo v době, kdy se nad Evropou stahovaly válečné mraky.

Na Moravě se o elektrifikaci s podobnými neúspěchy snažil především Vladimír List. Ten svými přednáškami burcoval k prosazení zákona v letech 1909-1911. V roce 1914 připravil Vladimír List společně s ekonomem Karlem Englišem a právníkem Františkem Weyrem návrh elektrizačního zákona pro Moravu. Bohužel finalizace jeho předložení byla přerušena nastalou válkou, podobně jako u Františka Křižíka.

V obou případech, kdy se nepodařilo prosadit elektrizační zákon pro české země, byl zásadní problém v tom, že veškeré velké elektrárny byly v zahraničních rukách. Díky tomuto kapitálu měli cizí vlastníci v rukách velké trumfy, kdy podané návrhy ať už Křižíkem nebo Listem, byly díky jejich vlivu vždy smeteny ze stolu.

Aktivita kolem elektrizačního zákona neprobíhala jen na území Čech a Moravy, ale i na území dnešního Rakouska. Ve Vídni se o zákonu jednalo již těsně před 1. světovou válkou a pak těsně po ní, tedy před vznikem nových států po roce 1918. Ovšem taktéž bezvýsledně. Konec 1. světové války a tím pádem vznik Československé republiky výrazně pomohl k prosazení elektrizačního zákona. Ten se začal projednávat na půdě ministerstva veřejných prací už v roce 1918. Důležitost dokončit zákon o elektrizaci Československa vystihuje i dopis prezidenta republiky T. G. Masaryka zasláný na Ministerstvo veřejných prací v roce 1918.¹⁹² Podkladem pro elektrizační zákon se de facto staly všechny zmiňované návrhy. Poté už nic nestálo v cestě k prosazení zákona, který dne 22. července 1919 pod číslem 438 vešel po téměř čtvrtstoletí od jeho prvních návrhů v platnost.

Prosazování a uplatnění elektrizačního zákona se v Československu realizovalo ve 20. a 30. letech. Byla to doba velmi turbulentní jak z politického, tak hospodářského hlediska. Ačkoliv nová republika byla hospodářsky velmi silná a především v pohraničí Čech byl soustředěn velký průmysl, byl problém v tom, že se jednalo o majetek ve vlastnictví zahraničních podnikatelů. Pro elektrizaci Československa bylo tedy důležité odkoupit nebo vybudovat nové elektrárny mimo pohraniční území jak z důvodů

¹⁹² MIKEŠ, Jan, pozn. 12, s. 192.

bezpečnosti, tak z důvodu odpoutání se od závislosti nad soukromými vlastníky. Proto bylo prioritní, aby se na elektrifikaci velkou měrou podílel právě stát.

V rámci sledování elektrifikace z pohledu kronik bylo v daném období velmi zajímavé pozorovat, jakým způsobem a jak rychle se celá elektrifikační akce realizovala a jaké problémy obcím způsobovala. Jak se v dalších kapitolách zmíním, největším problémem byla pro obce finanční otázka. I přes toto velké úskalí a obrovskou hospodářskou krizi na počátku 30. let, kdy stát obcím vypomáhal státními subwencemi, bylo neuvěřitelné, jakou rychlostí se podařilo elektrifikovat velkou část Československa. Je samozřejmé, že ne všechny obce byly připojeny na elektrický proud, jelikož zde byly i jiné faktory¹⁹³, ale v celkovém pohledu se jednalo o neuvěřitelný technický počín.¹⁹⁴

3.2 První lokalita – oblast zemědělská

Z geografického a správního hlediska se jedná o oblast na rozhraní Plzeňského, Jihočeského a Středočeského kraje. Oblast je mírně kopcovitá s průměrnou nadmořskou výškou 500 metrů, s mnoha chovnými rybníky. Zájmové území pro tuto práci můžeme ohraničit městy Blatná, Kasejovice a Bělčice. V této oblasti působil *Otavský elektrárenský svaz*, který začal oslovovat obce s elektrifikací koncem 20. let. *Otavský elektrárenský svaz* nedisponoval vlastními elektrárnami a elektrický proud získával od *Jihočeských elektráren*.¹⁹⁵ Zaměřil jsem se na obce napájené ze dvou větví primárních linek. Jedna větev vedla z Blatné přes Lnáře do Kasejovic a druhá vedla z Březnice přes Hvozd'any do Bělčic. Primární vedení pak obce napájelo odbočkami do nejbližších vesnic poblíž hlavní trasy.

¹⁹³ Pro některé obce byl problém takový, že se v jejich blízkosti nenacházela primární linka a musely čekat, dokud jí Svaz nevybuduje. Další obce např. na svých schůzích zamítly elektrifikovat obec z důvodu finančního a realizovaly jiné projekty.

¹⁹⁴ V roce 1920 bylo zásobeno všeužitečnými elektrárnami 44 obcí v Československé republice. V roce 1932 už to bylo 6313, tj. zhruba 56 % z celkového počtu obcí v tehdejší Československu. To znamená, že za zhruba 12 let byla elektrifikována polovina republiky. Nutno ještě podotknout, že v Čechách a na Moravě probíhala elektrizace intenzivněji než na Slovensku a Podkarpatské Rusi. (Do celkového počtu nejsou započítány obce zásobené proudem soukromými elektrárnami. Ty zásobovaly 2313 obcí v roce 1932, proti počtu zapojených obcí v roce 1919, kdy bylo soukromými elektrárnami zapojeno 1600 obcí. Jejich progres byl však proti všeužitečným elektrárnám malý.) Viz LIST, Vladimír. *Elektrizace Československa. [Sv.] 1.* V Praze: Sekce všeužitečných elektráren při ESČ, 1934, s. 22.

¹⁹⁵ Český jih měl být původně spravován pouze jedním svazem se sídlem v Českých Budějovicích. Díky velké rozloze a geografickým rozdílům se rozhodlo, že se oblast rozdělí na čtyři díly pod správou svazu Lužnického, Otavského, Povltavského a Posázavského, brzy na to byly založeny Jihočeské elektrárny, které dodávaly všem svazům elektrický proud. Viz TOMÁNEK, Jaroslav, ed., pozn. 2, s. 57.

Otavský elektrárenský svaz, s. s. r. o. (OES) byl ustanoven na valné hromadě konané 6. června 1919 v Písku.¹⁹⁶ Svaz zajišťoval území s 1037 obcemi a osadami. Elektrický proud svazu dodávaly *Jihočeské elektrárny (JČE)*. Ty na území OES zásobovaly elektřinou velká města a průmyslové podniky. Jihočeské elektrárny zajišťovaly provoz a výstavbu primárních linek, OES pak zajišťoval výstavbu sekundární sítě. V roce 1936 zásoboval OES 275 obcí a osad a délka jeho vedení činila 324,6 km.¹⁹⁷ Otavský svaz byl v roce 1924 společně s Jihočeskými elektrárnami prohlášen za všeužitečný.¹⁹⁸

Nejprve zde zmíním obce kolem primární linky Blatná – Lnáře – Kasejovice. Pro obce spadající do gesce třeboňského nebo plzeňského digitálního archivu byly použity digitalizované kroniky. U nedigitalizovaných kronik jsem se pokusil informaci zjistit buď oslovením obecního úřadu nebo prostřednictvím internetových zdrojů, případně návštěvou okresního archivu.

Pamětní kniha obce **Hajany** ve svých zápisech poměrně podrobně popisuje proces elektrifikace obce. Kronika byla sepsána pro léta 1914–1932, ale v knize jsou zmíněny i starší události. Pamětní kniha bohužel postrádá informace o původu svého zapisovatele a zápisy se dopisovaly zpětně. Události nejsou chronologicky zapsané, ale jsou rozděleny do bloků. Počínaje prvními zmínkami o obci, následuje výpis o událostech z 1. světové války, informace o náboženských a sociálních poměrech, počasí, stavební činnosti a volbách do obecního zastupitelstva, o politice a zemědělství. Největší část pamětní knihy je věnována 1. světové válce a vzpomínkám místního legionáře. Ačkoliv kronika obsahuje dohromady 142 stran a zmínky o světové válce společně se vzpomínkami legionáře zabírají zhruba 60 %, je zde poměrně obsáhlá zmínka o elektrifikaci obce. O vodovodu a kanalizaci, dalších důležitých inženýrských sítích, se kronika vůbec nezmiňuje.

Z prvních vět, které sestavil Fr. Svoboda pro pamětní knihu je patrné, že ačkoliv bylo primární vedení v blízkosti obce, neznamenal to automaticky rychlé připojení obce k síti. „*V obci dosud není elektrizace provedena, ač primární vedení běží blízko obce a protíná katastr do východu k západu od roku 1923.*“¹⁹⁹ Přitom již v roce 1920

¹⁹⁶ TOMÁNEK, Jaroslav, ed., pozn. 2, s. 57.

¹⁹⁷ KUBÍN, Miroslav, pozn. 78, s.23.

¹⁹⁸ TOMÁNEK, Jaroslav, ed., pozn. 2, s. 57.

¹⁹⁹ SOKA Strakonice, Fond AO Hajany. *Pamětní kniha obce Hajany*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 10. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/1500/129>.

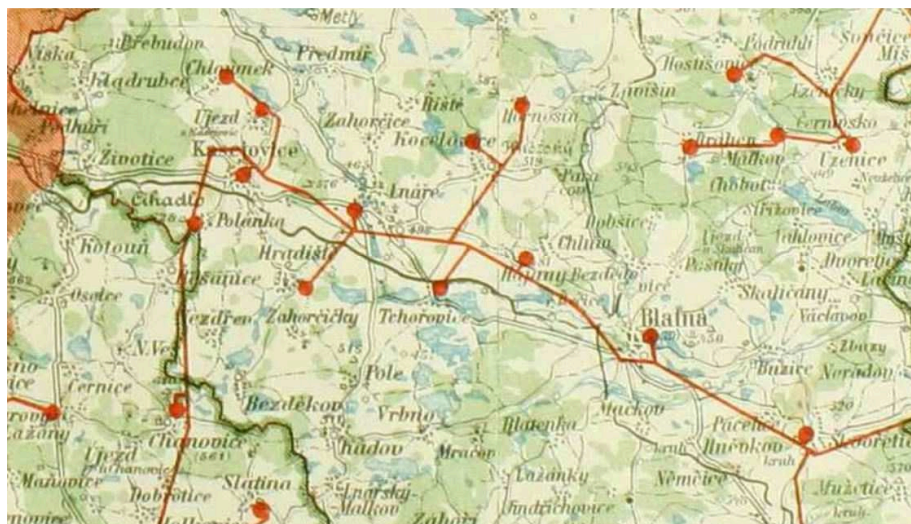
vyjednávalo Elektrárenské družstvo v Blatné s Hajany, aby přistoupila k plánované elektrifikaci v oblasti. Jednání však byla bezúspěšná. O připojení obce na síť se nadále uvažovalo. Byly zde návrhy, zda provést elektrifikaci vytvořením družstva nebo by byla čistě obecní. Konečně v roce 1928 se zastupitelstvo obce rozhodlo provést elektrifikaci obce. O důvodech odkladu zavedení elektrického proudu se můžeme pouze domnívat. Velmi pravděpodobná je však ekonomická stránka celého projektu. Tato hypotéza vychází ze zápisu, v němž se píše, „... provést elektrizaci pomocí obce, jednáno s Chlumem o společný transformátor...“²⁰⁰ Dohoda se sousední obcí nevyšla, z rozhodnutí chlumského zastupitelstva, které chtělo mít vlastní transformátor. Přesto se zástupci Hajan obrátili na *Otavský elektrárenský svaz*, který slíbil, že obec Hajany může postavit společný transformátor a při budoucí elektrifikaci Chlumu budou muset obyvatelé Chlumu splatit polovinu obci Hajany. Naneštěstí byla obci Hajany zamítnuta půjčka na základě zákona č. 77/1926 a tím byla opět celá záležitost poněkolkáté odložena. Mezitím v roce 1930 provedla obec Chlum elektrifikaci a postavila společný transformátor, na který Hajany musely doplatit polovinu. Nastala tedy paradoxní situace, kterou kronikář zaznamenal „*Tak máme od roku 1930 transformátor, ale nemáme elektrizaci a dle dnešního stavu státních financí těžko uhodnouti, kdy bude.*“²⁰¹ Pravděpodobně tato situace vyvolala mezi roky 1930 až 1932 další jednání obecního zastupitelstva a valných hromad občanů, kde se jednalo o konečné elektrifikaci obce. Dohodlo se, že pokud obec obdrží státní dotaci, přistoupí k elektrifikaci. Finanční půjčka byla nakonec povolena okresem a mohlo se začít s pracemi. Každé číslo popisné pak mělo přispět na domovní přípojky.

Pamětní kniha obce Chlum není zatím digitalizovaná. Přesto se podařilo zjistit alespoň informaci o připojení obce k elektrické energii dne 28. července 1930.²⁰²

²⁰⁰ SOkA Strakonice, Fond AO Hajany. *Pamětní kniha obce Hajany*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 10. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/1500/129>.

²⁰¹ SOkA Strakonice, Fond AO Hajany. *Pamětní kniha obce Hajany*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 10. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/1500/129>.

²⁰² Historie Chlumu [online]. [vid. 12. 8. 2018]. Dostupné z: <https://www.chlum-blatna.cz/wp-content/uploads/2016/09/Historie.pdf>.

Obr. 1: Schematické znázornění primární linky Blatná – Kasejovice s jejími odbočkami.²⁰³

Dějiny obce **Kocelovic** sepsal hostinský Josef Fous a v jeho práci pokračoval od roku 1927 nájemce František Papež. Jedná se o další obec poblíž primární linky Blatná – Kasejovice. Počátek kroniky je věnován historii obyvatel žijících na jednotlivých usedlostech, náboženským poměrům a pokračuje popisem místních dějin přes pozemkovou reformu, paměti vojenské, informace o školství, volbách a spolcích až k poměrům klimatickým. Zápis z roku 1924 zmiňuje půjčku na stavbu silnice Hajany – Kocelovice – Řiště. V roce 1930 dne 22. dubna je první zmínka o elektrifikaci. „*Obec Kocelovická zajímá se o elektrisaci. V hostinci V. Diviše konala se přednáška ing. Widmana z Rožmitála.*“²⁰⁴ Přednáška byla úspěšná, jelikož se obec připojila k primární lince ve vlastnictví *Otavského elektrárenského svazu* dne 15. srpna 1930. Náklad na stavbu transformátoru a rozvodné sítě byl vypočten na 60.345,26 Kč.²⁰⁵ V roce 1932 byl výnosem ze dne 18. května 1929 č. 18a 960/I. 49.991 povolen Ministerstvem veřejných prací stavební příspěvek na elektrifikaci obce ve výši 35 % schváleného

²⁰³ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 16. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/113>.

²⁰⁴ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 19. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/64/3064/2960/41/0>.

²⁰⁵ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 19. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/65/2767/3051/38/0>.

rozpočtu upraveného na 129.100 Kč – tedy 45.180 Kč rozděleno do dvou částek.²⁰⁶ V roce 1933 nalezneme další zápis, který informuje o vyplacení subvence v jejím zbytku.²⁰⁷ Další zápis je až z roku 1937, ve kterém se kronikář zmiňuje, že byla dne 15. května pořádána valná hromada *Otavského elektrárenského svazu*, které se zúčastnil za obec Kocelovice první radní Josef Rút.²⁰⁸ Poslední zápis v kronice ohledně elektrifikace je z pochmurného roku 1938 a opět jde pouze o zmínku, že se 17. prosince konala poslední valná hromada *Otavského elektrárenského svazu* v Písku, jelikož byl svaz sloučen s Jihočeskými elektrárnami. Obec na tuto akci svého zmocněnce již nevyslala.²⁰⁹ Tím zápisy o elektrifikaci obce končí. Těžiště informací se přesouvá na události kolem začátku 2. světové války.

Pamětní knihu obce **Lnáře** sepsal kronikář Václav Popka. První část kroniky však sepsal roku 1927 převor P. Alois Majer. Ta se zabývá dějinami obce v jejích počátcích, a především dějinami šlechtických rodů, které působily na lnářském panství. Též zde najdeme zmínku o lnářském zámku a klášteře. V letech 1895–1896 byla zřízena kanalizace na odvod dešťové vody a v roce 1903 telegrafní stanice.²¹⁰ Další část kroniky se již zapisuje standardním způsobem rok po roku s nejdůležitějšími událostmi. Nutno podotknout, že pro každý rok jsou záznamy velmi stručné a zabírají zhruba tři stránky. Co se elektrifikace týče, kronikář se snažil téměř každý rok o tomto informovat a jelikož zápisy pro každý rok byly velmi krátké, lze se domnívat, že byla elektrizace významným přínosem pro obec. Zápis začíná již roku 1921, kdy „*Obec. zastupitelstvo se usneslo pro odběr elektrického proudu a pro připojení se na linku elektrovodnou.*“²¹¹ Připojení se uskutečnilo roku 1923 „*Dne 29. března přistoupila obec za člena otavského*

²⁰⁶ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 19. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/69/3162/668/51/0>.

²⁰⁷ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 20. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/71/3049/1352/47/0>.

²⁰⁸ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 23. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/96>.

²⁰⁹ SOKA Strakonice, Fond AO Kocelovice. *Pamětní kniha obce Kocelovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 23. 8. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/133511/119>.

²¹⁰ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 28. 4. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/35>.

²¹¹ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 3. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/42>.

*elektrárenského svazu v Písku.*²¹² A ještě téhož roku dne 15. července je zaznamenán zápis „*počalo se zařizovati elektrické osvětlování, jenž má býti do 2 měsíců hotova a bude se napájeti z Mydlovar.*“²¹³ Že to v obci s elektrickým proudem myslí vážně a že chtěli mít připojení co nejrychleji, svědčí další zápis z roku 1924, ve kterém byla „*uzavřena výpůjčka u Městské spořitelny v Blatné v částce 115.000 Kč na zaplacení domovních přípojek*“²¹⁴ Pro finanční ulehčení obce byla též důležitá schválená státní dotace na stavbu elektrického vedení ze dne 4. února 1926 částkou 59.120 Kč.²¹⁵

V kronikách bylo dobrým zvykem uvádět i ceny základních potravin. Někteří kronikáři zapisovali i ceny elektrického proudu. Což znamená, jak důležitá byla tato komodita. Lnářský kronikář se o cenách proudu zmiňuje v samostatném záznamu. Můžeme se tedy dozvědět, že od 1. července 1928 se platí za elektrický proud „*za 1 KW.hod pro soukromé osvětlování - Kč. 3.60; za 1 KW.hod pro pohon motorů - Kč. 2.60 a za 1 KW.hod pro veřejné světlo - Kč. 3*“²¹⁶ Rozvodná síť v obci byla ohodnocena v ceně 84.000 Kč a to k roku 1931.²¹⁷ Velmi zajímavý je i zápis z roku 1930, ve kterém se kronikář zmiňuje, vedle důležitých informací, i o tom, že obec za částku 510 Kč pořídila „*automatické elektrické hodiny, které samy rozsvětlují a zhasínají veřejné světlo po obci. Obec jest osvětlena od večerních hodin až do 11. hodin v noci.*“²¹⁸

Je zřejmé, že pro Václava Popku byla elektrifikace významným technickým prvkem v historii obce. Zmiňuje se o něm téměř v každém roce a například o dalších důležitých inženýrských stavbách se zmiňuje minimálně. V celkovém kontextu psaní kroniky, tzn. velmi stručně psaných zápisků pro jednotlivé roky, je příspěvek elektrifikace pro Václava Popku velmi významný.

²¹² SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 3. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/43>.

²¹³ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 3. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/43>.

²¹⁴ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 11. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/45>.

²¹⁵ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/47>.

²¹⁶ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 16. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/49>.

²¹⁷ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 17. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/54>.

²¹⁸ SOKA Strakonice, Fond AO Lnáře. *Pamětní kniha obce Lnáře*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 17. 5. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/501/59>.

Prvním kronikářem města **Kasejovice** byl zvolen roku 1922 učitel obecné a živnostensko-pokračovací školy v Kasejovicích Alois K. Hevera. Kroniku sepisoval deset let, od roku 1922 do roku 1931.²¹⁹ V letech 1932–1934 zapisoval kronikářské záznamy odborný učitel Jan Hála z Kasejovic. Zápisy v letech 1935–1937 se z neznámého důvodu nezapisovaly.

Kronika začíná opět úvodem do nejstarších dějin obce. V dalších zápisech se kronikář Hevera snažil získat informace převážně ze zpráv schůzí zastupitelstva a městské rady. Tím se snažil co nejlépe vystihnout nejdůležitější události města a nechtěl, bohužel, kroniku příliš zatěžovat nepodstatnými zprávami.²²⁰

Obec se začala o elektrifikaci zajímat v roce 1922. Místní zastupitelstvo se 17. listopadu rozhodlo pozvat zástupce *Českomoravské–Kolben* za účelem přednášky ohledně možné elektrifikace obce.²²¹ Přednáška se uskutečnila v roce 1923, kdy byl v obci přítomen zástupce firmy *Českomoravské–Kolben* z elektrotechnické kanceláře v Českých Budějovicích, Ing. Sklenář, který zastupitelstvo informoval o přínosu elektrifikace a rovněž spočítal náklady pro obec v částce 200.722 Kč. Na základě těchto informací se obec rozhodla přistoupit za právoplatného člena *Otavského elektrárenského svazu*. Následně nato se založila místní elektrárenská komise a počítalo se s úvěrem u občanské záložny v Kasejovicích.²²² V další záznamu kronikář píše „bylo jednáno dále o elektrisaci města a o postavení transformátoru vedle budovy děkanství.“²²³ Místní děkan Hille neměl se stavbou transformátoru problém, jen za ni požadoval postavení jednoduché zídky pod transformátor, čemuž obec vyhověla a na své náklady vystavěla.²²⁴ Zastupitelstvo se nakonec rozhodlo pořídit „výpůjčku na elektrisaci města u Občanské

²¹⁹ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 3. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_0130.

²²⁰ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 3. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1800.

²²¹ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 5. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1340.

²²² SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 5. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_0260.

²²³ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 5. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1340.

²²⁴ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 11. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1340.

záložny v Blatné, jež se jeví výhodněji než u místní Občanské záložny.“²²⁵ Elektroinstalační práce byly provedeny v květnu, v červnu a červenci 1923 firmou *Ryšán a Ryzka* z Prahy za 169.060,61 Kč. Připojení a vedení ve svém domě si každý majitel domu hradil sám. Za zmínku také stojí dovětek k elektrifikaci kronikáře a jeho povzdech nad tím, že se díky elektrifikaci odloží další důležité stavby „*Za účelem lepšího osvětlení ulic a města bylo možno toto zařízení zajisté schvalovati, ale jednu stinnou stránku tato věc měla přece, neboť přílišná vydání odsunula se tím stavba budovy měšťanské školy na dobu nedohlednou.*“²²⁶ Kronikář neopomněl v letopiseckých záznamech také zmínit pořízení delšího žebříku na opravy elektrického vedení.²²⁷

I v této kronice je patrné, jak byla elektrifikace obce velmi zatěžující po finanční stránce. V roce 1925 se zastupitelstvo usneslo „*žádati ministerstvo zemědělství prostřednictvím Otavského elektrárenského svazu o subvenci na elektrisaci.*“²²⁸ Tato půjčka však obci byla v roce 1926 zamítnuta.²²⁹

Poslední kronikou, kterou se budu zabývat na této primární lince Blatná - Kasejovice je obec **Újezd u Kasejovice**. Pamětní kniha byla pořízena v roce 1928. Kronikářem byl zvolen 11. listopadu 1927 Prokop Hulač, pokladník lnářského panství.²³⁰ Datace této kroniky je vymezena lety 1928–1935. Kronika přesto začíná zápisy z roku 1936, nového kronikáře Václava Panušky, který byl zvolen 20. března 1938. Jeho zápisky končí v roce 1939. V roce 1940 byla pamětní kniha uložena na příkaz Ministerstva školství a osvěty na okresním úřadě v Blatné. Vracena pak obci byla v roce 1947. Po tomto roce se dopsaly zápisky z let 1940–1945.

²²⁵ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 11. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1340.

²²⁶ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1030.

²²⁷ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1350.

²²⁸ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1350.

²²⁹ SOKA Plzeň-jih, Fond MNV Kasejovice. *Pamětní kniha obce Kasejovice*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 13. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560395/soap-pj_00739_obec-kasejovice-1922-1989_1360.

²³⁰ SOKA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0040.

Kronikář Prokop Hulač začíná psát kroniku zápisky z let 1. světové války a krátkým popisem do roku 1927. Poté se již přistoupilo ke klasickému sepisování kroniky. Každý rok měl svou strukturu. Začínalo se počasím a stavem zvířat a stromů jak lesních, tak ovocných. Zápisem z různých spolků, např. hasičského. Též jsou zde zápisy ze schůzí zastupitelstva. Najdeme zde i záznamy ze společenských zábav a nových přírůstků v knihovně. Dalším typickým zápisem jsou k jednotlivému roku záznamy o oddaných, zemřelých a nových staveb v obci. Poměrně zajímavými zápisy ke každému roku jsou statistiky spotřeby piva a kolik se za rok vykouřilo kuřiva. U cigaret je zajímavé, že kronikář Hulač popsal velmi podrobně, jaká značka se vykouřila nejvíce.²³¹ V roce 1930 se poprvé dozvídáme ze zápisu schůze zastupitelstva o probíhající elektrifikaci obce. „*Celá rozvodná síť i s přípojkami, až po desku v domě provedena obecně (komunálně). Rozpočet byl podán na 120.397 Kč Otavským elektrárenským svazem v Písku. Po kolaudaci zapláceno pouze 101.427,50 Kč.*“²³² Kolaudace elektrického zařízení se konala 30. března 1933. Připojení z vedení ze sloupu do domovní přípojky si každý občan hradil sám. Přípojka na světlo vyšla na 200 Kč a přípojka motorová na 280 Kč. Byla možnost připojení kombinované přípojky, která však nevyšla levněji (480 Kč). Elektroměrové hodiny si obec půjčila od *Otavského elektrárenského svazu*, který za ně vybíral poplatek 4 Kč za motorové připojení a 2.50 Kč za světelné připojení měsíčně. Elektrifikace proběhla po celé obci až na dva domy. Finančně pak celá stavba, tzn. rozvod po obci, transformátor a přípojky až do domu, vyšla Újezd u Kasejovic na 101.427,50 Kč.²³³ Za přípojky se od občanů vybralo 19.550 Kč. Z hospodářské záložny v Blatné bylo půjčeno na 20 let 73.500 Kč a zbytek 8.377,50 Kč bylo použito z obecní pokladny.²³⁴ Celkově i s domovními elektroinstalacemi stála elektrifikace obce 232.727,30 Kč. Újezd u Kasejovic dostal od státu na obecní náklad subvenci ve výši 40 %, která se obci vyplatila až následujícího roku.

²³¹ Vedly cigarety *Zora* (nejlevnější značka). V dalším pořadí se objevily značky *Sport* a *Egypt*.

²³² SOkA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0390.

²³³ SOkA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0390.

²³⁴ SOkA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 20. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0390.

Kronikář poznamenává, že částka za elektrifikaci byla mnohem větší, než činil zmiňovaný celkový náklad. Hospodáři si totiž museli vyměnit staré ruční nebo benzínové stroje za nové elektrické. Problémem bylo, že odkup starých mlátiček a žentourů do staré litiny byl za pouhých pár haléřů. Docházelo proto k takovým situacím, že některé usedlosti si pořizovaly stroje společně.²³⁵

Kronikář Hulač se ve svém poměrně rozsáhlém zápisu o elektrifikaci dále zmiňuje, že transformátor za obcí stavěl Jan Šimůnek, stavitel v Kasejovicích. Stavbu „*elektrovodné sítě*“ po obci prováděla firma Boh. Bartůněk z Březnice a rozvod elektrického zařízení po domácnostech, prováděly firmy Boh. Bartůněk z Březnice, J. Flégr z Bělčic, Jos. Kudlička z Plzně a J. Tkak z Blovic.²³⁶

Obr. 2: Stále dochovaný věžový transformátor v obci Újezd u Kasejovic, postavený Janem Šimůnkem z Kasejovic.²³⁷

V této oblasti ještě zůstaneme, ale přesuneme se geograficky o kousek výš, kde vedlo další rameno primární sítě. Zde je velmi zajímavý zápis v kronice obce Bělčice.

²³⁵ SOKA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 20. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0400.

²³⁶ SOKA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. *Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 20. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0400.

²³⁷ MAPY.CZ [online]. [vid. 21. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.mapy.cz>.

A z pramenného hlediska je důležitá obec Újezdec u Bělčic. Primární linka z Březnice přes Vacíkov do Bělčic s odbočkami do blízkých vesnic.

Obr. 3: Schematické znázornění primární linky Březnice – Bělčice s jejími odbočkami.²³⁸

Pamětní knihu obce **Březí** zakoupilo místní zastupitelstvo v roce 1923. Od tohoto roku se také datují první zápisy. Zápisy do kroniky prováděl místní domkař Josef Fous. Úvod v kronice patří místopisu obce Březí a pokračuje zápisky z 1. světové války. Kronikář Fous vychází k těmto létům z vlastních zápisků. Poté jsou kronikářské zápisky standardně psané. Každý rok začíná shrnutím počasí a nejdůležitějšími událostmi v obci, jako byla např. volba starosty, kronika sňatků, a zajímavostmi z běžného života občanů. První zmínku o elektrifikaci nalezneme z března roku 1929, kdy obecní zastupitelstvo začalo zvažovat možnost elektrifikace obce. Jak ale pan Fous poznamenává, „*je s ní mnoho nevěle*“.²³⁹ Touto větou však další informace končí. Je z ní ale patrné, že občané nebyli příliš nakloněni myšlence elektrifikovat obec. Pravděpodobně z ekonomických důvodů. Jednání o možné elektrifikaci pokračovala další rok a ohledně tohoto tématu se konaly dvě valné hromady a několik výborových schůzí. V říjnu roku 1930 „*konečně byla dohoda na financování podle daně (obecně). Požádán byl Český elektrárenský svaz o vypracování plánu rozvodné sítě a zdělení rozpočtu. Tento jest vypočten na 123 tis. Kč*

²³⁸ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/113>.

²³⁹ SOKA Strakonice, Fond AO Březí. *Pamětní kniha obce Březí*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 5. 3. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/1159/25/1029/1573/45/0>.

a byla podána žádost na subvenci.²⁴⁰ Ze zápisu je tedy zřejmé, že se během roku podařilo přesvědčit občany o elektroinstalaci v domech, což dosvědčuje fakt, že „instalace jsou do nového roku po většině hotové a prováděli je zde Kovařík z Rožmitálu a Šlégr z Bělčic a též Kudlička z Kasejovic.“²⁴¹ Dne 15. ledna 1931 pak „začali pracovat svazový montéři na rozvosití kteroužto práci vzal svaz po daném nejmenší oferty 21.300 Kč práce.“²⁴² Další zmínku v kronice nalézáme v roce 1932 pod heslem „Pokrok“: „Pokrok ve způsobu hospodaření se jeví nepatrně. Zavedená elektrická síla nám velice práci usnadnila, ale je dosti drahá 1 KW na světlo 3.40 Kč na motor 2.20 Kč a hodiny mot. měsíčně 4 Kč svět. 2.50 Kč.“²⁴³ Tento zápis jasně svědčí o tom, že soudobí lidé měli o elektrické energii značně imaginární chápání. Byla to pro ně věc, kterou za své peníze nedovedli uchopit a ani si představit, jak proud vypadá. Pokud si koupili metrůh uhlí nebo několik kusů svíček, měli jednoznačně srovnání v poměru produkt/cena. U elektrického proudu toto srovnání nebylo tak očividné, i když vlastně v samotném důsledku byl proud levnější než ostatní energetické komodity. I to mohla být příčina, že mnoho lidí si nechtělo pořizovat elektrický proud. Aby se změnilo chápání lidí, byly odborníky a osvětovými pracovníky vydávány příručky, které vysvětlovaly výhody elektrického proudu oproti stávajícím zdrojům. Jak dokumentují krásně ilustrované příručky, které jsem v příkladech vložil do obrazové přílohy.²⁴⁴

Pamětní kniha obce **Újezdec** u Bělčic je na počet stránek velmi krátká, přestože zaznamenává období 1923-1945.²⁴⁵ Prvním kronikářem byl bělčický učitel Jindřich Kučera a od roku 1929 byl zvolen Josef Lehečka. Od roku 1939 se kronika sepsala zpětně v roce 1947. Zápisy z jednotlivých let zabírají povětšinou půl stránky. Nejdůležitější informace z počátku republiky připadají k pozemkové reformě, místním volbám nebo pro kronikáře důležitým událostem jako je otevření knihovny, případně informace o velkém

²⁴⁰ SOKA Strakonice, Fond AO Březí. *Pamětní kniha obce Březí*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 8. 3. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/1159/32>.

²⁴¹ SOKA Strakonice, Fond AO Březí. *Pamětní kniha obce Březí*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 9. 3. 2018]. Dostupné z: <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/1159/32/953/429/66/0>.

²⁴² SOKA Strakonice, Fond AO Březí. *Pamětní kniha obce Březí*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 9. 3. 2018]. Dostupné z: <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/1159/32/2488/784/66/0>.

²⁴³ SOKA Strakonice, Fond AO Březí. *Pamětní kniha obce Březí*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <http://digi.ceskearchivy.cz/cs/1159/36/2440/1604/62/0>.

²⁴⁴ Viz obrazová příloha č. 36: Cenové porovnání různých zdrojů elektrického osvětlení., příloha č. 38: Využití a ztráty při vaření, příloha č. 39: Využití a ztráty při topení.

²⁴⁵ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec. *Pamětní kniha obce Újezdec*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 18. 1. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/488/1>.

požáru v obci, extrémnímu počasí a zemědělství. O stavebním ruchu v obci se kronikář zmiňuje pouze v roce 1928 opravou mostu přes rybník Luh a v roce 1930 taktéž na rybníce Luh, kdy byl opraven splav.²⁴⁶ Tato kronika je typem pamětní knihy, kdy kronikář naprosto opomíjí jakýkoliv důležitý stavební zásah v obci, jakou může být vodovod, kanalizace a samozřejmě elektřina. O tom, že obec o elektrifikaci uvažovala a také jí schválila, se dozvíme z archivních pramenů zápisů obecního zastupitelstva. Dne 22. listopadu 1926 starosta Josef Netušil vyvěsil vyhlášku, ve které se praví, že obecní zastupitelstvo rozhodlo o elektrifikaci obce v případě státní subvence ve výši 40 %.²⁴⁷ Je zřejmé, že se zastupitelstvo rozhodlo na základě předloženého návrhu *Otavského elektrárenského svazu*. Tento finanční přehled předal zastupitelům Otavský svaz 9. října 1926. V něm vypočetl náklady na elektrifikaci obce na 63.720 Kč s tím, že je možné subvencí získat slevu 26.000 Kč a obci by pak zbývalo doplatit pouze 37.760 Kč. Subvenci zajišťovalo Ministerstvo zemědělství ve smyslu zákona 139/1926. *Otavský svaz* se v tomto případě nabízel jako prostředník v zajištění půjčky. Pokud by se obec rozhodla přistoupit k elektrifikaci, získala by zastoupení ve valné hromadě *Svazu* a tím by se podílela na spolurozhodování o řízení celé společnosti. Naproti tomu zůstal transformátor, rozvodná síť a veřejné osvětlení v majetku *Svazu*, který se o stavbu staral a prováděl opravy.²⁴⁸ Z kroniky se tedy nedozvídáme, kdy byla obec nakonec elektrifikována.

Kroniku města **Bělčice** doplnil a sepsal František Papež a zprávy z různých pramenů sesbíral Emil Ort.²⁴⁹ Kronika byla sepsána pro léta 1803–1931. Pro léta 1803–1914 jsou stručně ale precizně popsány jednotlivé roky nejdůležitějšími událostmi. Velmi pěkně zpracovaná s mnoha plánky a grafy. Období 1. světové války je již rok po roku podrobněji popsáno i s poznámkami o situaci na bojištích a osudech některých legionářů. Prioritu získávají v kronice zápisy o politické situaci. V roce 1920 je zde veliká zmínka o potřebě výstavby vodovodu a jeho ceně.²⁵⁰ O vodovodu je v kronice obecně velmi často psáno. Je z toho zřejmé, že kronikář si byl vědom důležitosti této inženýrské sítě. Kronika je velmi pěkně vedena s množstvím ilustrací. Ke každému roku jsou stručně

²⁴⁶ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec. *Pamětní kniha obce Oujezdce*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 18. 1. 2018]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/488/8>.

²⁴⁷ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec – Elektrisace obce 1926-1927.

²⁴⁸ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec – Elektrisace obce 1926-1927.

²⁴⁹ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/3>.

²⁵⁰ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/70>.

zaznamenávány veškeré události v obci a není opomenuta politická situace ve státě. V roce 1923 se poprvé setkáváme se zápisem o elektrifikaci. Dne 4. února bylo usneseno „přistoupit ku stavbě elektrické sítě sekundární, dle rozpočtu asi 160.000 Kč.“²⁵¹ Další poměrně rozsáhlý zápis je o pozemkové reformě z roku 1924. Elektrifikace v Bělčicích postupovala velmi rychle, o čemž svědčí zápis ze dne 8. září roku 1924, ve kterém se dozvídáme: „Elektrická síť sekundární byla již postavena a dnes konána kolaudace. Náklad na transformátor a rozvodnou síť místní 121.172 Kč 86 h. Město Bělčice bylo zapojeno 8. září 1924.“²⁵² Ještě před tím však městská rada požádala občany, aby se ve svém zájmu v co nejhojnějším počtu 20. dubna 1924 sešli na radnici za účelem projednávání umístění střešníků na jejich domech a odsouhlasili jejich montáž. Zastupitelé totiž nechtěli mít po obci mnoho sloupů. Otavský svaz proti tomu nic nenamítal, jen radu obce seznámil se zdražením elektromontáže střešníku namísto sloupů o 4.000 Kč.²⁵³ O čem se však kronikář v pamětní knize nezmiňuje, je fakt, že po zapojení 8. září nebyla stále doplacena třetí splátka za rozvod sekundárního vedení. Otavský svaz tuto věc urgoval i dne 24. září a připomínal, že pokud by obec nezaplatila stanovenou částku, mohl si Svaz nárokovat úroky z prodlení.²⁵⁴ Kronikář dále ve svých zápisech pokračuje o stavbě vodovodu, kanalizace a nových silnicích. Což naznačuje snahu kromě standardních zápisů informovat i o těchto důležitých stavbách. Svědčí o tom i další zápis z roku 1924, ze dne 24. září: „Při práci na elektr. síti, na domě čp. 53 byl silně popálen proudem na obou rukách elektrotechnik Janda“²⁵⁵ V dalším zápise z roku 1926 se dozvídáme o dostavbě prodlouženého sekundárního vedení k nádraží a k Slepíčí hoře.²⁵⁶ V roce 1928 pak obec Bělčice získává díky intervenci starosty Karla Klímy půjčku na elektrifikaci obce v částce 39.000 Kč.²⁵⁷

Bělčická kronika je významná svým velkým zápisem o elektrifikaci vůbec. Bohužel není známo, jak se k těmto informacím kronikář dostal. Zápisy obsahují nejen

²⁵¹ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/76>.

²⁵² SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 4. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/88>.

²⁵³ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice – Elektrifikace obce 1923-1929.

²⁵⁴ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice – Elektrifikace obce 1923-1929.

²⁵⁵ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/88>.

²⁵⁶ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 5. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/93>.

²⁵⁷ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 7. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/96>.

informace o blatenském okrese, ale o elektrifikaci jižních Čech doplněné mapkami a grafy.²⁵⁸

Druhý díl kroniky byl sepsán pro roky 1932–1939. V roce 1932 je zmiňován jako živnostník elektrotechnik Vlastimil Fligr.²⁵⁹ V roce 1932 se kronikář v krátkosti zastavuje nad stavem elektrifikace obce. Poznává, že „*Používání elektrického proudu k osvětlení i k pohonu strojů se již dosti vžilo, takže jej používají i ti, kteří v době zřizování elektr. sítě, proti stavbě této nejvíce pracovali. Nepřibývá-li nových odběratelů značnější²⁶⁰ měrou, je to vinen nejenom nynější nedostatek peněz, ale i divná obchodní politika Otavského elektr. svazu. Tento staví domovní přípojky novým účastníkům sám, svými lidmi a čítá za zřízení daleko vyšší ceny, než-li je skutečný náklad. Při tom ale stává se přípojka hned majetkem svazu! Odběratelů jest 105 pro světlo 52 pro proud motorový. Veřejné osvětlení na ulicích čítá 26 svítilen.*“²⁶¹

Spotřeba elektr. proudu za dobu od 1./5. - 31./12. 1931.

Měsíc	Spotřeba kWh		Zaplaceno Kč			Veřejní světlo	
	světlo	motory	proud	nájem	celkem	spotřeba	zaplaceno
Květen - červen	369.3	385.8	2.181.55	916.00	3.097.55	39	117.00
červenec	176.2	292.0	1.241.50	460.00	1.702.00	15	45.00
srpen	186.2	687.9	2.146.50	470.50	2.617.00	12	36.00
září	551.2	594.7	3.974.70	466.70	4441.40	128	384.00
říjen	675.5	502.0	3.761.40	470.50	3871.60	143	411.00
listopad	665.0	682.0	3.401.10	470.50	4231.90	137	429.00
prosinec	673.8	381.5	3.130.20	447.00	3607.20	123	369.00

Obř. 4: Zajímavá tabulka spotřeby kWh na daný měsíc v roce pro světelný a motorový proud. Nízký odběr světelného elektrického proudu v letních měsících a nízký odběr motorového proudu v prosinci.²⁶²

²⁵⁸ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 7. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/112>.

²⁵⁹ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic III.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 7. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/342/11>.

²⁶⁰ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic III.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 12. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/342/11>.

²⁶¹ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic III.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 12. 8. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/342/16>.

²⁶² SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic III.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 13. 8. 2017]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/342/16>.

Sonda do vybraných kronik nám vytváří poměrně zdařilý obrázek o stavu elektrifikace v tomto zemědělském kraji. Stavba primárních linek začala pravděpodobně v první polovině 20. let.²⁶³ V kronikách nenalezneme zmínku o malých soukromých elektrárnách, které by zásobovaly alespoň z části některou obec. O elektrifikaci se tedy na zastupitelstvech začíná mluvit s přibližujícími se primárními linkami a osvětou svazových inženýrů. Z kronikářských zápisů je patrné, že o elektrický proud byl zájem, ale jeho schválení z velké části ztroskotalo na špatné finanční situaci obce. Ale i zde můžeme nalézt jisté rozdíly. Těmi výjimkami byly zcela jistě větší obce nebo obce mající velké pozemky, jako například bývalé lnářské panství. U ostatních převážně menších obcí byla otázka financí zcela zásadní. Stát si toto velmi uvědomoval a snažil se venkov podpořit státními dotacemi. Zákon č. 139 z roku 1926 *o finanční podpoře elektrisace venkova* toho byl jasným důkazem. Stát schválil roční půjčku ve výši 10 mil. Kč elektrárenským družstvům a obcím, a to až do výše 50 % z celkového nákladu. Tato podpora však neznamena, že obec schválenou půjčku automaticky dostane. Což se také v několika případech stalo. Schválení půjčky totiž záviselo na rozhodnutí Ministerstva zemědělství a Ministerstva veřejných prací. Prioritu měly oblasti především horské a hospodářsky zaostalé. Některé obce proto odkládaly elektrifikaci do doby, než jim bude půjčka od státu schválena. Není tedy výjimkou, že obecní zastupitelstvo odsouhlasilo elektrifikaci, ale díky neschválené půjčce bylo odloženo o několik let. Dalším faktorem, související také s financemi, byla nedůvěra obyvatel obce. Ti nebyli ještě schopni zcela pochopit význam elektrické energie. Domnívali se, že výstavba je drahá a pro obec naprosto nerentabilní. Nedokázali si také uvědomit, že elektrická energie je oproti dosavadním energetickým zdrojům ta nejlevější. Vycházelo mnoho brožurek a obce navštěvovali technici, kteří svými přednáškami mýty vyvraceli.

Kronikářské zápisy v pamětních knihách ve sledovaném území nám jasně dokládají, že se jednalo o důležitý mezník obce a píše se o ní takřka ve všech pamětních knihách. Samozřejmě velmi záleželo na tom, jaký kronikář události zapisoval. Nicméně byl největší důraz kladen opět na finanční stránku celého projektu. Proto se ve většině kronik setkáváme s podrobným rozpisem finanční kalkulace elektrifikace obce až po jednotkové ceny za kWh.

²⁶³ Přesná data staveb jednotlivých primárních linek se mi nepodařilo zjistit. Z kronikářských zápisů je však patrné, že hlavní linky byly postaveny před rokem 1925.

3.3 Druhá lokalita – oblast průmyslová

Druhá lokalita je specifická tím, že obce spadaly do správy *Západočeských elektráren (ZČE)* a jednalo se o průmyslovou oblast. Zkoumané obce se nacházejí mezi městy Rokycany a Hořovice náležící do Plzeňského kraje. Oblast je kopcovitá, lemovaná z jedné strany Brdskou vrchovinou a z druhé strany Křivoklátskou vrchovinou. Sledované obce leží v rovinatém pásu těchto vrchovin. Oblast je protnuta důležitou silniční a železniční tepnou vedoucí z hlavního města k německým hranicím. V této lokalitě jsem se zaměřil na oblast průmyslovějšího charakteru s velmi silnou dopravní infrastrukturou. Důležitým faktem také je, že obce jsou pod jiným distributorem elektrického proudu.

Západočeské elektrárny byly ustanoveny za elektrický všeužitečný podnik v roce 1922.²⁶⁴ Společnost v této době nesla název *Západočeský elektrárenský svaz, spol. s r. o.* Svaz byl založen v roce 1919 po dohodě představitelů západočeských okresů a měst. Po přeměně podniku za všeužitečný v roce 1922 se Svaz roku 1924 přejmenoval na *Západočeské elektrárny, a. s.* Hlavními elektrárnami ZČE byly vodní elektrárna v Darové, elektrárna v Komárovských železárnách, ve Zbůchu a přečerpávací vodní elektrárna Černé jezero.²⁶⁵

Zbirožskou kroniku začali psát od roku 1842 kronikáři Tobiáš Míka, Josef Herbot, Josef Matoušek a starosta Tomáš Smutný do roku 1892. Od roku 1892 nebyly záznamy do pamětní knihy zapisovány. Až o třicet let později, v roce 1922 se znovu začaly zapisovat záznamy z obce. V roce 1922 byl zvolen kronikářem tehdejší odborný učitel a posléze starosta Václav Široký, který kroniku sepisoval do své smrti v roce 1932. Po něm byl zvolen zdejší rodák Ladislav Karas, který měl za úkol dopsat chybějící události zbirožské z let 1892-1922. Kronika má v popisovaných letech standardní zápisy událostí. Nutno dodat, že kronika je opravdu pečlivě vedena a nejsou opomenuty důležité zprávy z města. Čím však zbirožská kronika překvapí, je velké množství zpráv o elektrifikaci Zbirohu. Kronikář Václav Široký si této technické vymoženosti všímá velmi pečlivě a zaznamenává jakékoliv události v této oblasti. Je to pravděpodobně proto, že sám Václav Široký byl v roce 1922 zvolen do místní elektrárenské komise. Byl pro věc opravdu zapálený a svědčí tom obsáhlé zápisky z roku 1922 „*V městské radě 13. května usneseno, aby se ku pomoci městské rady zřídila elektrárenská komise. Zatím než bude*

²⁶⁴ FREMR, Václav a Jiří BARTÁK. *ZČE - lidé a doba: 1919-2006*. Plzeň 2006, s. 23.

²⁶⁵ MIKEŠ, Jan, pozn. 12, s. 273-274.

schůze zastupitelstva, zvoleni do ní jako referent městské rady V. Široký, Hynek Baum, rolník, Jan Mára, ředitel, Emil Klekner, syn továrníka a Antonín Svoboda, soustružník. V I. schůzi zvolen předsedou Jan Mára. Od té doby všechny důležitější věci projednávala nejprve komise a dávala návrhy městské radě.“²⁶⁶ Ještě před vytvořením elektrárenské komise byl Václav Široký pověřen dne 18. dubna 1922 městským zastupitelstvem jednáním se Západním elektrárenským svazem v Plzni o urychleném zahájení stavby primární sítě z Cerhovic do Zbirohu. „*Hned na toto zakročení dal Svaz voziti do Zbirohu sloupy.*“²⁶⁷ Počátek elektrifikace Zbirohu můžeme najít na začátku roku 1922, kdy 23. ledna se konala schůze všech obcí zbirožského okresu, kde Západočeský svaz elektrárenský projednával elektrifikaci okresu. Náklad na stavbu by zaplatila okresní správní komise. Většina účastníků však s tímto návrhem nesouhlasila.²⁶⁸ Elektrárenská rada téhož roku začala jednat i s místním statkem o připojení na sekundární síť „*Referent vyjednával s velkostatkem, aby se připojil k městské elektrizaci. Ten se rozhodl, že připojí se hned zámek, ale že má vedení býti takové, aby na ně později mohl býti připojen u Švabín.*“²⁶⁹

Kronikář krásně popsal celkovou situaci při postupu elektrifikace obce den po dni. Diskuze o elektrifikaci obce byly ale často velmi bouřlivé, jak dosvědčuje záznam z kroniky „*bylo několik občanů proti elektrizaci a kritizovali nepříznivě její provádění i podávala proti různým usnesením stížnosti. Na den 9. července večer svolali tito občané veřejnou schůzi do sálu radnice. Schůzi velice četně navštívenou zahájil lékárník Fr. Černý a navrhnul volbu předsedy. Zvolen byl velikou většinou odb. uč. V. Široký. Na to lékař dr. Josef Mach v dlouhém asi hodinu trvajícím referátu přednesl množství stížností proti provádění elektrisace, hlavně tvrdil, že je příliš drahá, takže na dlouhou dobu bude obec zatížena velikým dluhem. Jemu odpovídal a výtky vyvracel V. Široký jako elektr. referent městské rady. Odpověď jeho trvala přesně hodinu. Nálada byla velmi*

²⁶⁶ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 30. 10. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1880.

²⁶⁷ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 1. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1870

²⁶⁸ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 1. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1860.

²⁶⁹ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 10. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1880.

bouřlivá a schůze skončila tím, že dr. Mach odešel, provázen projevy nevole většiny účastníků.“²⁷⁰

Zastupitelstvo si tedy pozvalo Ing. Žitného ze Zemského výboru, aby porovnal sedm nabídek elektroinstalačních firem, které by vystavěly sekundární síť. Ing. Žitný pak měl vypracovat plán, podle kterého se měla sekundární síť stavět. Zastupitelé se podivovali nad faktem, že ještě nebylo přistoupeno k výběrovému řízení a už se přihlásilo tolik firem. Nakonec „*elektrářská komise navrhla ve schůzi 11. července, aby na základě tohoto plánu byly vyzvány k užší soutěži firmy: Fr. Křížík, Kašpárek a Moc, Kesl a sp. a Josef Michal, což městská rada 13. 7. schválila a vypsala soutěž do 24. července.*“²⁷¹ Dne 26. července rozhodovala o elektrifikaci obce *elektrářská komise*, dále 27. července finanční komise a 28. července městská rada. Dne 29. července 1924 se svolané obecní zastupitelstvo usneslo:

1. aby po návrhu městské rady a finanční komise byla učiněna u Okres. hosp. záložny výpůjčka na elektrizaci v částce 550.000 Kč (320.000 na primární síť jako půjčka Záp. el. svazu, 250.000 na stavbu sekundární sítě). Půjčka bude splatná ve 30 letech při 5 % úrocích.

2. Stavba sekundární sítě zadána Jo. Michalovi z Plzně. (Na vypsanou naši soutěž podaly nabídku 3 firmy: Josef Michal 77.693 Kč, Kašpárek a Moc 98.303, Kesl a spol. 105.000).

3. Na stavbu transformátoru podány nabídky také 3: Jarom. Hájka a Vojt. Mizery ze Zb. a Václ. Lancingra z Drozdova. Usneseno, že stavba se zadává Jaromíru Hájkovi. Pozemek ponechala zdarma místní školní rada od zahrady obecné školy (asi 4 m²). Nutno připomenouti, že uvedená usnesení jsou souhlasná u návrhu elektrářské i finanční komise a městské rady a že se stala vesměs jednomyslně. V této schůzi schválena také elektrářská komise, do níž na přání velkostatku přibrán stavitel Jan Koča.“²⁷²

²⁷⁰ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 10. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2060.

²⁷¹ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1880.

²⁷² SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1900.

Po usnesení mohly začít práce na elektrickém osvětlení. Svaz vystavěl primární síť od Cerhovic a obec postavila věžový transformátor. Elektroinstalační firma Josefa Michala vystavěla sekundární síť. Sloupy, které si obec sama pořídila, opracovávala v nedalekém lese Vyhnánov a Ječniště, kde se sloupy opalovaly a dehtovaly. Domovní přípojky až k elektroměru zaplatila obec a domovní elektroinstalace si financovali občané sami. Domovní elektroinstalace provádělo po obci více firem, přičemž nejvytíženější byla opět firma Josefa Michala. Tomu byla nakonec také zadána elektroinstalace radnice obou škol a hasičské kůlny při celkovém nákladu 10.274,48 Kč.

Obec Zbiroh se rozhodla elektrifikovat i další části obce. Zřídily se odbočky sekundární sítě i do Tučkovy cihelny ke Svejkovským u Týčka a nakonec také do Švabína, s tím, že obec si pro toto prodloužení zařídila další výpůjčku na 80.000 Kč. Naproti tomu žádost o zavedení světla na Františkov pro velikou vzdálenost byla zamítnuta. Kronikář v dalších zápisech konstatuje, že *„Stavba sek. sítě šla dosti pomalu, právě proto, že firma dělala současně i domovní instalace. Na to se zase odvolával elektrářský svaz a oddaloval připojení Zbiroha na proud. Teprve na rázné zakročení referenta městské rady V. Širokého dal svaz právě na Štědrý den přivésti transformátor a k večeru zapojen proud, takže se počalo svítit. Ovšem první den svítily jen pouliční lampy na náměstí a světla v domech Nádražní ulice. Na Boží hod dokončena práce instalační v Sokolovně, kde se večer hrálo první divadlo – Lucerna Jiráskova. Po svátcích pokračování v připojování dalších domů.“*²⁷³

V dalších kronikářských zápisech nacházíme zajímavé zprávy, kterých si kronikář v rámci elektrifikace všímá. Ze zápisů se dozvídáme, že obec vypsala volné místo městského elektromontéra, který by obsluhoval sekundární síť, měřil spotřebu a vybíral peníze. Na místo se přihlásili dva zájemci fy. Křížík a Josef Mikulášek. Přijat byl poměrem hlasů 19:4 Josef Mikulášek *„za denní plat 13.70 Kč (ročně 6.000) na výpověď.“*²⁷⁴ Osud Josefa Mikuláška však nebyl šťastný. Kronikář se dne 4. října zmiňuje o úrazu elektromontéra Josefa Mikoláška, který měl tragické následky *„jel na kole z náměstí na Záměstí. Při jízdě z kopce selhala mu brzda a narazil na kládu ležící u cesty,*

²⁷³ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1920.

²⁷⁴ SOkA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 17. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1930.

při čemž se zranil na pravé noze tak těžce, že musel býti odvezen do pražské nemocnice.²⁷⁵ Rada se 8. 11. usnesla, aby manželce zraněného elektromontéra Mikuláška byla po 3 měsíce vyplácena jeho poloviční mzda (48.50 Kč týdně). 15. listopadu zemřel následkem úrazu Josef Mikulášek ve věku 36 let. Zanechal manželku a dvě malé děti.²⁷⁶ Dalším elektromontérem byl zvolen František Křížek. Nově chtěla rada snížit elektromontérský plat z 6.000 Kč na 5.000 Kč. Což se samozřejmě Františku Křížkovi nelíbilo. Rada města si nakonec vymohla, aby k platu 6.000 Kč byl povinen opravovat i v noci.²⁷⁷

Začátkem prosince roku 1925 Václav Široký, odborný učitel, městský radní a elektrářský referent, rezignuje ze strany národně demokratické a v důsledku toho ze všech funkcí na obci.²⁷⁸ Zprávy dále pokračují v následujících letech, převážně o nově zapojených přípojkách a splácení dluhu za stavbu rozvodné sítě. Za rok 1927 byl vykázán i přebytek.²⁷⁹ Což mělo za následek schválení snížení ceny za elektrický proud Svazem. Za rok 1928 byly taktéž vykázány značné přebytky elektrického proudu a byla opět snížena cena za elektrický proud.²⁸⁰

Nutno dodat, že Václav Široký informoval velmi svědomitě o všech událostech a například vodovodní síti věnoval též mnoho řádků. Po smrti Václava Širokého zprávy o dalším postupu elektrifikace, případně regulace cen či jiných zpráv, nenalezneme žádnou zmínku. Zde je vidět, jak bylo důležité, kdo kroniku sepisoval. Kronikář zbirožské kroniky byl členem *elektrářské* rady a tím byl velice ovlivněn.

²⁷⁵ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 17. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2080.

²⁷⁶ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 17. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2100.

²⁷⁷ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 22. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2190.

²⁷⁸ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 22. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2220.

²⁷⁹ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 23. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2410.

²⁸⁰ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 23. 11. 2017]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2450.

Kronika obce **Mýto** zaznamenává léta od roku 1857-1969. Začátek kroniky obsahuje nesourodé a nahodilé zápisky z druhé poloviny 19. století. V roce 1902 sepsal podrobněji z těchto let kronikář Emanuel Pohl, c. a k. nadporučík 30. pěšího pluku, a doplňuje kroniku několika pohlednicemi z Mýta. Zajímavostí je, že do fotografií z náměstí vypisuje dle čísla popisného jmenovitě obyvatele jednotlivých domů. Dále vypisuje seznam členů městského zastupitelstva od roku 1862 a všímá si především školství, spolků a rozvoje obce a dalších důležitých událostí. Dalším zajímavým záznamem společně se spoustou fotografií je velký požár Mýta z roku 1908. Tímto rokem je učiněn poslední zápis v kronice na dlouhých 46 let. Teprve v roce 1952 se kronika opět začíná psát. O shrnutí let předešlých se pokusil osvětový a školský referent MNV Josef Basl. Jelikož se jednalo o zpětné zápisy, přistoupil kronikář ve stručnosti k těm nejdůležitějším událostem. Nechybí zde ani zápis o elektrifikaci obce z roku 1921 „*Začala se provádět Elektrisace Mýta, čímž místnímu občanstvu bylo velmi pomoheno jak po stránce osvětlovací tak i co se týká pohonu strojního zařízení.*“²⁸¹ Tímto zápisem veškeré informace o elektrifikaci končí. Ze zápisu není ani zřejmé, kdo se na elektrifikaci obce podílel.

Pamětní kniha obce **Kařez** byla pořizena v roce 1922. Prvním kronikářem se stal starosta Karel Srba, ale až do roku 1928 neučinil žádný zápis. V roce 1928 se stal po zvolení obecního zastupitelstva druhým kronikářem Josef Lukeš. Kroniku však začíná psát až v roce 1933 a zpětně se zmiňuje více pouze o 1. světové válce, stručně o historii a místopisu obce a přidává několik slov k jednotlivým usedlostem a jejich obyvatelích. Podrobněji se zajímá o místní účelové stavby jako je škola, sokolovna, zvonice, obecní dům apod. V Kařezu byla také významná železářská továrna Borek. O významu továrny svědčí i počet zaměstnanců čítající zhruba 500 osob v roce 1920. Kronikář se zmiňuje o prvních hospodářských strojích, ale pouze benzinových a o elektrických se nezmiňuje. Též zde je zmínka o zahájení Československého rozhlasu v roce 1923. V roce 1926 se začala stavět druhá kolej západní dráhy a v roce 1930 byla v obci zřízena kanalizace.

Teprve až zápis z roku 1936 pojednává o elektrifikaci obce, ačkoliv toto téma již na zastupitelstvu bylo dříve projednáváno. „*Tento měsíc jednalo opět v obec. zast. O zavedení elektriky a o položení rour u státní silnice podél domku p. Tom. Zíky, což se*

²⁸¹ SOKA Rokycany, Fond MěNV Mýto. *Pamětní kniha města Mýta*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 27. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760182/soap-ro_00140_mesto-myto-1857-1969_0540.

brzy uskutečnilo. Jan Svoboda zdravotní rada z Prahy majitel vily na vrchu Borku se zvláště zajímá o elektriku zasazuje a chce založiti obec bezúročně 10.000 Kč.“²⁸² Téhož roku, přesněji 8. listopadu se rozhodlo o pořízení elektrifikace obce a byla hned zadána stavba transformátoru zednickému mistrovi Františku Laichlovi ze Slupna, který měl 18. listopadu hotovou hrubou stavbu. Transformátor byl postaven na školním pozemku, a i když bylo toto místo dlouhá léta naplánováno v elektrizačním plánu obce Kařez, byly vzneseny protesty z úst místní školní rady proti této stavbě. Stížnosti však byly podány pozdě a nic nebránilo k využití transformátoru pro napájení obce Kařez.²⁸³ V březnu roku 1937 pak začíná firma Špirk z Nýřan s instalací obce.²⁸⁴ Dne 28. května bylo zapojeno primární vedení o napětí 23 kV k transformátoru.²⁸⁵ Sekundární síť byla zprovozněna 12. srpna 1937 a rozsvítila první světla v obci. Druhý den si mohly rozsvítit první obchody a hostinec a též zapnout ti, kteří vlastnili elektromotory k mlácení obilí. V Kařezu se touto vymožeností pyšnili čtyři obyvatelé. Dne 15. srpna pak byla první dožínková slavnost při elektrickém osvětlení. Periférie obce Kařez byly prozatím bez sekundárního vedení, z toho důvodu, že se jednalo o novostavby osvobozené od daní, a tudíž by obecní přírážkou nepřispívaly k úhradě elektrizačních nákladů. Obecní zastupitelstvo se však rozhodlo hradit těmto samotám 1/3 nákladů a na jimi uhrazený zbytek poskytnout též připadající procento státní subvence. Oproti dřívějšímu mínění, že si každý bude hradit svojí elektrickou přípojku, zastupitelstvo rozhodlo, že rozvodné desky a skříně se budou hradit obecními přírážkami.²⁸⁶ Obec Kařez v prvopočátku své elektrifikace disponovala 14 pouličními svítily, jejichž počet se zakrátko rozšířil ještě

²⁸² SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 27. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1130.

²⁸³ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 28. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1150.

²⁸⁴ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 28. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1180.

²⁸⁵ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 30. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1190.

²⁸⁶ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 30. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1200.

o jednu lampu u mostu přes dráhu. *Západočeskému svazu* platila obec 80 korun ročně za jedno světlo plus technika ze svazu, který „opotřebované“ žárovky měnil.²⁸⁷

V tomto roce kronikář věnoval elektrifikaci obce značnou pozornost a v zápise k roku 1937 dodává poměrně rozsáhlé údaje proběhlé elektrifikaci. Nejprve rozebírá smlouvu se *Západočeskými elektrárnami* a výši splátek, které je zapotřebí svazu vyplatit. Dále se podrobně rozepisuje o konkrétních částkách za výstavbu rozvodné sítě, stavbu transformátoru, nářadí, elektrosoučástkách potřebných k fungování elektrické sítě, spotřebě mědi rozdělené na průřez drátu. Dále jsou zde podrobně zaznamenány ceny například za venkovní sloup, konzoly, střešníky, izolátory ochranné pláštíky apod. Zápis končí celkovým resumé k roku 1938 a dodatkem, kolik je potřeba ještě splatit záložně *Západočeským elektrárnám*.²⁸⁸

Kronikářem obce **Holoubkov** byl v roce 1927 zvolen Jaroslav Adamec, povoláním rýsovač.²⁸⁹ Jaroslav Adamec po absolvování kronikářského kurzu ve Zbirohu doporučil zakoupit zcela novou pamětní knihu, která by odpovídala předepsaným standardům. Na základě tohoto se rozhodl přepsat paměti předešlého kronikáře, místního učitele Josefa Kuglera. Ten kroniku vedl od roku 1919 do roku 1926.²⁹⁰

V roce 1924 byla svolána schůze, kde zastupitelstvo projednávalo možnost připojení na nově vybudované blízké primární elektrické vedení vedoucí z Komárova do Darové.²⁹¹ Z důvodu finančního se však rozhodnutí o připojení odložilo na pozdější dobu.²⁹² Ani roku 1929 nebyl Holoubkov připojen na elektrické vedení. Tohoto roku se

²⁸⁷ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 30. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1200.

²⁸⁸ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. *Pamětní kniha obce Kařez*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 30. 6. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1250.

²⁸⁹ SOKA Rokycany, Fond MNV Holoubkov. *Pamětní kniha obce Holoubkova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 14. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760102/soap-ro_00111_obec-holoubkov-1930-1973_0030.

²⁹⁰ SOKA Rokycany, Fond MNV Holoubkov. *Pamětní kniha obce Holoubkova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 14. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760102/soap-ro_00111_obec-holoubkov-1930-1973_0050.

²⁹¹ 29. září 1922 jednalo obecní zastupitelstvo o zavedení elektrického osvětlení v obci. K tomu byla zřízena „elektrárenská komise“, která měla za úkol vyhlásit výběrové řízení. K tomu později byl vybrán Západočeský elektrárenský svaz. Převzato z: Inventář. Archiv obce Holoubkov (1860) 1880–1945, Soka Rokycany 2004, s. 12. [online]. [vid. 14. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ro/soap-ro_ap0130_00028_ao-holoubkov.pdf.

²⁹² SOKA Rokycany, Fond MNV Holoubkov. *Pamětní kniha obce Holoubkova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760102/soap-ro_00111_obec-holoubkov-1930-1973_0250.

však připojil z transformátoru poštovní úřad a situace využilo několik občanů, kteří se též připojili. Posléze této přípojkové linky využilo město pro připojení tří obecních světel pro silnici.²⁹³ Až v říjnu roku 1933 se konala další schůze na popud obecního zastupitelstva, kde hlavním bodem byla elektrifikace města a obytných budov. Jak je patrné z dalšího kronikářského záznamu, „2. listopadu kopány základy ku stavbě transformátoru pro elektrisaci obce.“²⁹⁴ Je patrné, že na schůzi z října byla konečně dohodnuta elektrifikace obce. Z kronikářských zápisů je velmi patrný dopad hospodářské krize na místní obyvatelstvo tohoto průmyslového kraje. I z tohoto důvodu je možné, že zastupitelstvo tak dlouho otálelo s elektrifikací obce. V červnu roku 1934 byla provedena elektrifikace obce.²⁹⁵

Tato oblast byla vybrána jednak proto, že distributor elektrické energie byl odlišný od předešlé oblasti, ale především proto, že se jednalo o území průmyslovějšího charakteru. Oblast je známá svými nalezišti železné rudy, a tudíž zde bylo velmi rozšířeno železářství. V obci Kařez byl nejrozšířenější železářský průmysl s továrnou v Borku, která v té době patřila Brandejsovi ml. U Zbirohu byla slévárna a cihelna. V Mýtě byla velmi známá sladovna a v Holoubkově byly Höpfengartnerovy strojírny. Jelikož se jedná o průmyslovou oblast, bylo nasnadě se domnívat, že elektrifikace v okolních obcích bude postupovat rychleji. Hlavním důvodem byla přítomnost větších továren, které potřebovaly dodávku elektrické energie, a lidé pracující v těchto továrnách s ní přicházeli do každodenního styku. Z tohoto pohledu se může zdát, že nebylo třeba více osvětové činnosti k tomu, aby širší obyvatelstvo pochopilo výhody elektrické energie a prosadilo si ji na obci. Kroniky však hovoří jinak. Pokud přikročíme k porovnání s předešlou lokalitou, nenalezneme mnoho odlišností. Jak Kařez, tak Holoubkov chtěl provést elektrifikaci obce již v roce 1924. V pamětních knihách se bohužel nedozvíme proč, ale obě obce přistoupily k elektrifikaci až po roce 1935. Je dost pravděpodobné, že v těchto dvou případech bylo neuznání státní subvence a následná krize na počátku 30. let. V těchto dvou obcích se totiž nacházely velké továrny na zpracování železa. Naproti tomu obci Zbiroh se elektrifikace podařila již v roce 1924 a Mýto bylo elektrifikováno

²⁹³ SOKA Rokycany, Fond MNV Holoubkov. *Pamětní kniha obce Holoubkova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760102/soap-ro_00111_obec-holoubkov-1930-1973_0300.

²⁹⁴ SOKA Rokycany, Fond MNV Holoubkov. *Pamětní kniha obce Holoubkova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 15. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760102/soap-ro_00111_obec-holoubkov-1930-1973_0370

²⁹⁵ Inventář. Archiv obce Holoubkov (1860) 1880–1945, Soka Rokycany 2004, s. 12. [online]. [vid. 20. 7. 2018]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ro/soap-ro_ap0130_00028_ao-holoubkov.pdf.

v roce 1921. Nepodařilo se mi zjistit podobnější informace o elektrifikaci a není známo, zda nebyla provedena soukromým subjektem. Je však zjevné, že v těchto obcích o elektrický proud zájem byl, ale opět narážel na nedostatek finančních prostředků.

3.4 Třetí lokalita – oblast podhorská, horská

Třetí lokalita je sondou do podhorských a horských obcí severních Čech. V pohraničních územích můžeme sledovat odlišná specifika. V příkladu několika kronik si můžeme povšimnout jisté odlišnosti od vnitrozemských oblastí Čech. Prvním charakteristickým znakem je fakt, že se jedná o hornatou část republiky, kde se dala očekávat obtížnější distribuce elektrické energie do horských obcí. Na druhou stranu, zde byla větší příležitost využít vodního zdroje pro výrobu elektrické energie díky horským potokům a řekám. Jednalo se o průmyslovou oblast s mnoha továrnami, ale také o území se specifickou geografickou polohou. V těchto oblastech byla také přítomna velmi významná národnostní německá menšina. Elektrická energie byla v mnoha případech dodávána přímo z Německa nebo elektrárny ležící na Československém území byly ve vlastnictví cizích společností. Především severozápadní část republiky měla soukromého distributora. V této lokalitě se však omezím na obce, které spadaly pod všeužitečné elektrárny. Sledované obce se nacházejí v Libereckém kraji.

Kroniky zkoumaných obcí totiž ležely na hranicích oblasti dvou všeužitečných elektráren. Část obcí zásobovala *Východočeská elektrárna, a.s. (VČE)*, která byla založena jako všeužitečný podnik v roce 1924 spojením podniků *Elektrárenského svazu v Hradci Králové (1910)* a *Východočeskou elektrárnou, zemským podnikem v Trutnově (1914)*. V roce 1918 dochází ke změně smlouvy a názvu firmy na *Svaz okresů, obcí, hospodářských družstev a jiných konsumentů energie elektrické, společnost s ručením omezeným v Hradci Králové*.²⁹⁶ Elektrický proud dodávala odběratelům moderní parní elektrárna v Poříčí u Trutnova, dále vodní elektrárna ve Spálově a automatická vodní elektrárna v Liticích nad Orlicí. Na dodávkách elektrického proudu se také podílelo několik průmyslových a soukromých elektráren, spolupracujících s VČE. Východočeské

²⁹⁶ Východočeská energetika a.s., [online]. [vid. 16. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cez.cz/cs/o-spolecnosti/skupina-cez/spolecnosti-skupiny-cez-v-cr/reas/vce.html>

elektrárny také spolupracovaly s městskou elektrárnou v Jablonci nad Nisou a přespolní elektrárnou v Liberci a v Tanvaldu.²⁹⁷

Druhou část obcí zásobovala *Přespolní elektrárna v Liberci*. Tato elektrárna vznikla již v roce 1912 za účasti několika obcí Liberecka, Frýdlantska a Liebigovy firmy. K přeměně podniku na všeužitečný došlo v roce 1920. Postupně se pak k elektrárně začaly přidružovat další elektrárny, například městská elektrárna v Jablonci nad Nisou. Hlavními elektrárnami tohoto všeužitečného podniku byly tepelná elektrárna v Andělské hoře a od roku 1927 vodní elektrárna v Rudolfově.²⁹⁸

Kronika městyse **Držkov** byla založena v roce 1926. Kronikářem byl v námi sledovaném období zvolen zdejší řídicí učitel Josef Mejsnar. Ten zápisky vedl ve velmi pravidelných bodech. Pro sepsání staršího období byl nápomocen farář Jan Hrdý. K roku 1922 nalezneme první zmínku o elektrifikaci. Bylo založeno *Družstvo pro rozvod a upotřebení elektrické síly*. Družstvo založil 21. května 1922 obecní starosta Vondráček a hned na počátku mělo Družstvo 111 členů. Účelem Družstva bylo za a) *Pěstovati družstevní život mezi členy poučováním jich o zařízeních, která mohou býti hospodářství jejich prospěšná, b) Po obvodu družstva rozváděti a zaplat dodávati elektrický proud k osvětlování i k pohonu pracovních strojů, c) společně opatřovati mechanické pohony aj. stroje hospodářské a je propůjčovati členům.*²⁹⁹ Stavba sekundární sítě začala v dubnu roku 1922 a 1. října téhož roku již Držkov rozsvítil první světla. Družstvo přistoupilo za člena ke Svazu okresu obcí a hospodářských družstev v Hradci Králové, který rozvodnou síť vystavil za 210.000 Kč. Družstvo složilo 2/3 nákladu, tedy 146.000 Kč.³⁰⁰ Zbytek byl uhrazen ze státní subvence.³⁰¹

Kronikář Josef Mejsnar si také vedl v kronice statistiku spotřeby elektrické energie za určité období.

V době od **1. října 1922** do **1. října 1923** 20 kWh³⁰²

²⁹⁷ NIETHAMMER, Friedrich. *Německé elektrárny v Československé republice*. In: Sedmdesát let technické práce. SIA, Praha 1935, s. 295.

²⁹⁸ MIKEŠ, Jan, pozn. 12, s. 290.

²⁹⁹ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, s. 43. (Kroniku zaslala pí. Řebeňáková z OÚ Držkov. Za poskytnuté materiály velmi děkuji.)

³⁰⁰ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 216.

³⁰¹ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 217.

³⁰² *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 229.

V době od **1. října 1923** do **1. října 1924** 16 kWh³⁰³

Rok **1925** 14,000 kWh³⁰⁴

Rok **1926** 12,000 kWh (v obci je přítomno celkem 37 elektromotorů)³⁰⁵

Rok **1927** 10,000 kWh (v obci je celkem 40 elektromotorů)³⁰⁶

Pro rok **1928** jsou hodnoty totožné s rokem 1927.³⁰⁷

Zápis z roku **1929** je rozsáhlejší a dozvídáme se z něj, že elektrárenské družstvo vykazuje roční spotřebu elektrického proudu 11,000 kWh. V obci funguje 46 elektromotorů, které spotřebovaly 10,500 kWh. Dále je v obci 1700 lamp.³⁰⁸ Družstvo v tomto roce vybralo za odběr elektrického proudu 80.000 Kč.³⁰⁹

V roce **1930** předalo elektrárenské družstvo konsumentům 29,241 kWh pro elektromotory, 47,207 kWh pro světlo a 0,36 kWh tepelného.³¹⁰

Dne 20. 5. **1931** bylo zastupitelstvem usneseno mimo jiné vybírat dávku ze spotřeby elektrické energie, a to 10 haléřů z každé kWh.³¹¹ V tomto roce elektrárenské družstvo vykazuje spotřebu elektrického proudu takto: světelný 12,700 kWh za 3.50 Kč/kWh tepelný proud 0,70 kWh za 1.30 Kč/kWh; motorový proud 16,070 kWh za 2 Kč/kWh; průmyslový proud 8,000 kWh za 1 Kč/kWh. Obec prosvítala za rok 1375 kWh za 2.20 Kč/kWh. Za celkovou energii pro obec pak bylo zapláceno 96.000 Kč.³¹²

V roce **1932** elektrárenské družstvo vykazuje spotřebu elektrického proudu takto: světelný 13,731 kWh za 3.50 Kč/kWh; tepelný proud 0,458 kWh za 1.20 Kč/kWh; motorový a průmyslový proud 11,683 kWh za 2 Kč/kWh. Celková spotřeba v obci činila 61.691,20 Kč.³¹³

³⁰³ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 238.

³⁰⁴ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 259.

³⁰⁵ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 298.

³⁰⁶ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 305.

³⁰⁷ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 313.

³⁰⁸ Nejedná se o veřejné osvětlení, ale o celkový počet lamp v domácnostech v celém Držkově.

³⁰⁹ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 323.

³¹⁰ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 340.

³¹¹ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 349.

³¹² *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 362.

³¹³ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 374.

V roce **1933** dodávalo družstvo světelný proud levněji o 10 haléřů. Obec vykázala celkovou spotřebu za 54.452,65 Kč.³¹⁴

Pro rok **1934, 1935** údaje o spotřebě v kronice schází.

V roce **1936** se opět objevují a cena za světelný proud opět klesá o 10 haléřů na 3.30 Kč za kWh. Obec za rok spotřebovala 62.237 Kč.³¹⁵ V roce 1937 mělo elektrářenské družstvo již 151 členů a spotřebovalo pro obec proud za 65.527 Kč.³¹⁶

Obr. 5: Kronikář městyse Držkov Josef Mejsnar.³¹⁷

Z této statistiky si můžeme udělat krásný obrázek o potřebě, spotřebě a využití elektrické energie. Dozvídáme se z ní nárůst spotřebitelů a též pokles ceny za elektrický proud. Také nám tyto zápisky sdělují poměrně podrobnou informaci o počtu elektromotorů a lamp v domácnostech v takto veliké obci. Pokles ceny v případě nárůstu spotřebitelů je v energetice zcela logický. Elektrárna dodává stále stejné množství proudu, který je rozmělněn k více odběratelům.

Kronika obce **Bedřichov** je vedena od roku 1925 do roku 1945. Bedřichov byl typickou horskou sklářskou obcí. Pamětní kniha byla z německého jazyka přeložena panem Žufníčkem a nejedná se o čerpání z primárního zdroje.³¹⁸

³¹⁴ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 392.

³¹⁵ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 407.

³¹⁶ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*, pozn. 296, s. 422.

³¹⁷ *Kronika města Držkova III. Díl. 1926-1938*.

³¹⁸ *Obecní kronika*. In: Oficiální stránky obce Bedřichov [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecní-kronika/>.

Kronikářem obce Bedřichov byl nadučitel Eduard Wohlmann, a po něm nadučitel Richard Fotr. Obec přistoupila k elektrifikaci již v roce 1911 do spolku pro zřízení elektrické přespolní centrály s podílem 44.000 K. V roce 1913 obec složila první částku ve výši 27.000 K. V témže roce obec koupila pozemek pro stavbu transformační stanice u domu s číslem popisným 158 za 10 K za 1,8 m². Zastupitelstvo pak na své schůzi rozhodlo dne 29. července 1913 sjednat půjčku ve výši 100.000 K na pokrytí veškerých výdajů spojených se stavbou sekundární sítě. V prosinci 1914 předložila firma *Siemens – Schuckert* účet na stavbu elektrického zařízení, stavbu transformátorové stanice, místní sítě a domovních přípojek v částce 45.483 K 63 h. V září roku 1915 obecní úřad oznámil celkové náklady, které obec vynaložila na stavbu elektrické sítě, ve výši 96.998,84 K.³¹⁹

V roce 1920 se přespolní centrála začala rozšiřovat. Rozšíření vyšlo elektrárnu na 10.000.000 Kč. Členové společenstva tak museli uhradit podílnou částku na toto rozšíření. Na obec Bedřichov připadla částka 120.000 Kč. O pět let později začala přespolní elektrárna stavět vodní elektrárnu v sousedním Rudolfově. Nově vybudovaná elektrárna měla být napájena vodní nádrže Bedřichov.³²⁰

Kronikář upozorňuje i na nebezpečí spojené s elektrickým vedením. V roce 1930, kdy kvůli špatnému počasí: *„pobyt ve volné přírodě byl velmi nebezpečný, protože padající stromy a sloupy telefonního i elektrického vedení ohrožovaly život. Škody způsobené jen na vedení místní sítě byly odhadnuty na 23.000 Kčs, na úhradu škody si obec musila peníze vypůjčit. Tato kalamita se opakovalo rovněž v roce 1933“*³²¹ Kronikář se o dalším špatném počasí zmiňuje roku 1933. V prosinci tohoto roku byly v oblasti velké mrazy. Díky nízké teplotě se utvořila *„vrstva ledu na větvíčkách a na drátech elektrického a telefonního vedení dosáhla velké síly 2 i více cm. Této neobvyklé váze padly četné stromy za obětí. Jejich koruny i kmeny až do polovice výšky byly ulámány. Ale největší škody byly způsobeny na elektrickém a telefonním vedení. Skoro celá místní síť byla zničena, sloupy polámány nebo vyvráceny, skutečný hrozný to byl obraz zpusťování a zničení. A k tomu ještě: žádné světlo nikde. Více než 30.000 Kčs škody utrpěla obec. Všude musely používat svíčky nebo petrolejové lampy. Viděli jsme se ve starých dobách*

³¹⁹ *Obecní kronika*. In: Oficiální stránky obce Bedřichov [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/prehled-udalosti-dulezita-rozhodnuti/>.

³²⁰ *Obecní kronika*. In: Oficiální stránky obce Bedřichov [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/prehled-udalosti-dulezita-rozhodnuti/>.

³²¹ *Obecní kronika*. In: Oficiální stránky obce Bedřichov [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/rok-1930/>.

*před válkou, kdy nebylo elektriky. Bylo třeba pilné práce plných 14 dní, aby se napravila škoda.*³²²

Bedřichov byl obcí spadající pod elektrárnu s cizím kapitálem. Je zde vidět patrný rozdíl malé obce k přístupu k elektrifikaci oproti průmyslovým obcím v českém vnitrozemí. Dle mého byla příčinou přítomnost německého vlivu a tím i jakýsi technologický pokrok v myšlení tamějšího obyvatelstva.

Novodobější **železnobrodské** kronikářství se objevuje již v polovině 19. století. Kronikář Josef Umlauf zaznamenává významné události v bouřlivých letech 1848–1852. V následujících letech se na psaní kroniky podíleli další kronikáři, ale již nenavázali na vynikající dokumentární hodnoty Josefa Umlaufa. Tito kronikáři dovedli zápisky do roku 1867. Bohužel pro Železný Brod ani vznik kronikářského zákona z roku 1920 neznamenal změnu ve vedení pamětních zápisů. Kronikáři byli samozřejmě ze zákona voleni, přesto nezaznamenávali žádné události do pamětní knihy. Výjimkou byl ředitel městského úřadu Jindřich Harapát, který podrobně zpracoval roky 1938 a 1939 a částečně roky 1940 a 1941. Až v roce 1947 byl zvolen řádný kronikář, odborný učitel František Sochor. Z města Železný Brod tedy nemáme žádné kronikářské záznamy z námi sledovaných let.³²³

Pamětní kniha obce **Radčice** byla založena v roce 1930 a prvním kronikářem se stal Josef Šilhán. Do roku 1930 se Josef Šilhán snažil shromáždit a sepsat nejstarší historii obce a léta jsou zapsaná dohromady. Od roku 1930 pak zapisuje jednotlivé roky samostatně. V pamětní knize píše pouze o stručném shrnutí, které obce byly kdy elektrizovány. V kronice je první záznam o elektrifikaci spojen se založením *Elektrického a hospodářského družstva* v roce 1924.³²⁴ Pravděpodobně delší časový odstup může vysvětlit, že zmínka o elektrifikaci je v této pamětní knize velmi stručná a obsahuje pouze informace o tom, jaká obec kdy byla elektrifikovaná. Každopádně je tato informace důležitá z hlediska zjištění, kdy se dané obce elektrifikovaly. *„Elektrizace obcí byla provedena, a to: V roce 1923: Kamenice Horská; V roce 1924: Radčice, Sněhov, Plavy,*

³²² *Obecní kronika*. In: Oficiální stránky obce Bedřichov [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecní-kronika/rok-1933/>.

³²³ Kronika je dostupná k prohlížení na oficiálních stránkách města po přihlášení, které zpřístupní zaměstnanci města Železný Brod. Město Železný Brod [online]. [vid. 25. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.zeleznybrod.cz/cz/obcan/kronika-mesta-zelezny-brod/>.

³²⁴ *Obecní kronika 1930-1940*. In: Oficiální stránky obce Radčice, s. 25 [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.radcice.eu/dokumenty/kronika-obce-radcice-01.pdf>.

Haratice, Bohdalovice; V roce 1925: Smrčí, Dlouhé, Jílové, Bzí, Chlístov, Těpeře, Bratříkov, Alšovice, Skuhrov, Huntířov, Mukařov, Líšný, Loužnice; V roce 1926: Hrubá Horka, Splzov, Pelechov; V roce 1927: Vráť, Prosíčka, Koberovy; V roce 1928: Záhoří, Pipice, Jirkov, Střevelná, Loučky, Bobov, Zeleč, Líšný II.“³²⁵ Další zápisy o elektrifikaci v této kronice již nenalezneme. Kronikář se především zajímal o politické události a kulturně společenské akce v Československé republice v jednotlivých letech.

Českou pamětní knihu obce **Hodkovice nad Mohelkou**³²⁶ začal na počátku roku 1918 zapisovat odborný učitel místní české měšťanské školy Alois Bobek. Od roku 1929 kroniku přebírá odborný učitel Bohuslav Bystrý. A od roku 1937 byl zvolen kronikářem učitel Masarykovy státní obecní školy Antonín Pokorný. Kronika začíná standardním vylíčením geografických a přírodních poměrů. Poté jsou obsáhlejší záznamy z roku 1918 a z následujících týdnů a měsíců. Další záznamy nevybočují z rámce psaní pamětních knih. K elektřině je první zmínka z roku 1919, kdy byl v obci zastaven proud „*Pátek 24.[října] Následkem nedostatku uhlí byl zastaven tento týden elektrický proud. Svítilo se petrolejem a svíčkami.*“³²⁷ Ze zprávy je patrné, že v Hodkovicích funguje soukromá tepelná elektrárna, která je závislá na dodávkách uhlí.³²⁸ V únoru a v říjnu 1920 byla zvýšena cena za elektrický proud.³²⁹

8. června 1922 obecní zastupitelstvo odsouhlasilo vyjednávání k připojení k přespolní elektrické centrále v Liberci.³³⁰ Rozhodnutí o připojení obce k přespolní

³²⁵ *Obecní kronika 1930-1940.* In: Oficiální stránky obce Radčice, s. 97 [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.radcice.eu/dokumenty/kronika-obce-radcice-01.pdf>.

³²⁶ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957.* In: Oficiální stránky města Hodkovic [online]. [vid. 13. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>. Při sčítání obyvatelstva v roce 1921 žilo v obci 1655 Němců a 926 Čechů. Z názvu pamětní knihy je patrné, že obec vedla dvě kroniky – německou a českou.

³²⁷ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957.* In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 34. [online]. [vid. 13. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³²⁸ V Hodkovicích fungovala při místním pivovaru elektrárna, která po dohodě s městem v roce 1910 začala dodávat elektrický proud i hodkovickým občanům. Elektrárna zásobovala proudem veřejné osvětlení, domácnosti a 8 elektromotorů. Projekt zajistila firma *Siemens-Schuckert* a instalaci pak firma *Ing. Artura Luobena* z Teplic. Zdroj: Hodkovice nad Mohelkou [online]. [vid. 18. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/historie-mesta/hodkovicky-pivovar.html>. Těž *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957.* In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 66. [online]. [vid. 13. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³²⁹ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957.* In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 43. [online]. [vid. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³³⁰ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957.* In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 54. [online]. [vid. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

elektrické centrále v Liberci se uskutečnilo 23. února 1924. Obec si uvědomovala, že rozhodnutí bude mít i finanční vliv na zatížení obecní pokladny, jelikož stávající vedení bylo stejnosměrné a bylo potřeba vedení předělat na střídavé. Jak také kronikář poznamenává ... „*Poněvadž je elektrický proud u této jest různosměrný, bude nutno předělati venkovské vedení. Ti odběratelé elektr. proudu, kteří oznámí, že chtějí se k této síti připojiti, budou míti nové vedení zdarma.*“³³¹ Již v červenci toho samého roku zvolená elektrická komise navrhovala konkrétní kroky k plánované přestavbě elektrické sítě. Nepřikláněla se k tomu, aby celou přestavbu provedla jedna firma, ale práce rozdělila „...*přestavba sítě byla provedena firmou Bergmann a transformátor spol. A.E.G., počítadla od fy. Siemens-Schuckert.*“³³² Bylo také jednohlasně schváleno vypůjčit si u liberecké spořitelny půjčku do 500.000 Kč na 6,5 % a umořovací částky 3,5 % na 16 let. Úrok měl být splácen ze zaplaceného odebraného proudu.³³³ Vše vzalo rychlý spád a již v pondělí 15. prosince téhož roku byl zapnutý „*nový střídavý elektrický proud*“. Správcem elektrického vedení byl zvolen elektrotechnik R. Appelt.³³⁴

Zde můžeme sledovat oproti předchozím lokalitám jistou změnu. V oblasti se vyskytují české, německé a smíšené obce. Tyto obce jsou zásobovány elektrickým proudem z *Východočeské elektrárny v Hradci Králové* a *Přespolní elektrárny v Liberci*. Po prostudování kronik je na první pohled zřejmé, že tyto obce započaly elektrifikaci dříve než obce v předešlých lokalitách. V obcích s německy mluvícím obyvatelstvem je elektrifikováno ještě před vznikem republiky, především ze soukromých a méně kvalitních elektráren stejnosměrným proudem. Po vzniku Československa pak tyto obce postupně přecházejí k všeužitečné *Přespolní elektrárně*. Naproti tomu obce, které spadají pod *Východočeskou elektrárnu*, elektrifikují již počátkem 20. let. Tento jev nemusí být až tak překvapivý, jak se na první pohled může zdát. Ačkoliv se jedná o horské území, je vybraná oblast silně průmyslová a je zde značný vliv německých podnikatelů, kteří zakládali své vlastní elektrárny u podniků a posléze proud dodávali do okolí, a to před

³³¹ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957*. In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 63. [online]. [vid. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³³² *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957*. In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 65. [online]. [vid. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³³³ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957*. In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 65. [online]. [vid. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

³³⁴ *Česká pamětní kniha města Hodkovic 1918-1957*. In: Oficiální stránky města Hodkovic, s. 66. [online]. [vid. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>.

vznikem Československé republiky. I když některé obce byly elektrifikované před rokem 1918 a může se zdát, že měly jistou výhodu oproti neelektrifikovaným, není tomu tak. Obce mající elektřinu byly totiž povětšinou napojené na stejnosměrný proud a musely se technologicky přeměnit na střídavý proud. Přesto, pokud bychom srovnali tyto tři lokality, jeví se poslední oblast jako nejdříve elektrifikovaná.

3.5 Mikrosondy do dalších kronik v různých oblastech Čech

Touto kapitolou chci doplnit tři předcházející tematické kapitoly sondami do náhodně vybraných pamětních knih v rámci Čech. Některá města a obce náleží do gesce všeužitečných podniků výše probraných lokalit. Proto jsem se snažil doplnit tuto práci o obce, které náleží k jinému distributorovi elektrické energie. Jedná se o obec Klučov spadající pod *Elektrárenský svaz středolabských okresů, s. s. r. o.* a obec Řevničov spadající pod *Elektrárenský svaz okresů středočeských, s. s. r. o.*

V mnoha městech a obcích byl ještě před soustavnou elektrifikací Československa zaveden elektrický proud. Distribuci zajišťovaly většinou menší soukromé elektrárny. Vesměš však šlo o technicky zastaralé rozvody s elektrovýzbrojí, nikterak technicky zajištěné, které byly pro obec velmi nerentabilní. Takovým příkladem může být jihočeská obec **Volyně**. Obec spadala pod *Otavský elektrárenský svaz*. Zastupitelé zde měli problém se zastaralou městskou elektrárnou. Zápis z roku 1934 je výmluvný. „*Bolavou stránkou obecního hospodářství byla i městská elektrárna. Stáří sešla, vykazovala i ztráty na proudu což ovšem muselo mít i vliv na ztráty bilanční.*”³³⁵ Obecní zastupitelstvo se na základě těchto skutečností rozhodlo jednat s Otavským svazem o možnosti celkové rekonstrukce vedení a reorganizace provozu. Otavský svaz se chopil příležitosti a okamžitě nabídl volyňským pomocnou ruku. Převzal elektrárnu a občanům Volyně vyměnil zastaralé elektromotory a radiopřijímače. Pro občany byla příznivá i cenová politika Svazu. „*Také i cena proudu byla vyřešena. Pro světlo bude čítán 3.20 Kč 1 kWh, pro pohon první rok 2.40, druhý rok 2.15 Kč třetí rok 1.90 Kč za 1 kWh.*“³³⁶

³³⁵ SOKA Strakonice, Fond Archiv města Volyně. *Pamětní kniha města Volyně*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 29. 7. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?doctree=1kjovp&menu=3&id=1246&page=157>.

³³⁶ SOKA Strakonice, Fond Archiv města Volyně. *Pamětní kniha města Volyně*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 29. 7. 2017]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?doctree=1kjovp&menu=3&id=1246&page=157>.

Dalším krásným příkladem kronikářského zápisu může být naprosto vyčerpávající informace kronikáře středočeské obce **Klučov**, ze kterého si můžeme udělat obrázek, jak probíhala standardní elektrifikace obce od první schůze po zvolení „elektrizační“ komise, přes vystavění sekundární sítě vybranými elektrotechnickými firmami až po splácení dluhu elektrárenskému svazu. Elektrifikace obce začala v roce 1924. Před tímto rokem obec pořádala několik informačních schůzí, po kterých se zastupitelstvo obce rozhodlo elektrifikovat obci. Vyzvalo všechny obyvatele Klučova, kteří by se chtěli účastnit elektrifikace. Až na malé výjimky se přihlásila celá obec. Obecní zastupitelstvo poté vypsaló soutěž na výstavbu sekundární sítě. Do výběrového řízení se přihlásilo mnoho elektrotechnických firem. Obec tento seznam postoupilo okresnímu úřadu, který se svými odborníky prozkoumal nejlepší podanou nabídku. Poté úřad poslal obci stanovisko ohledně nejpříjemnější firmy. Stavba elektrického vedení byla zadána nejlevnější podané nabídce, kterou měla pražská firma *Ing. Beznoska* za celkový náklad ve výši 160.000 Kč.³³⁷ Pozemek pro stavbu transformační stanice obec odkoupila od manželů Jonákových za 409.50 Kč. Zděný transformátor si obec většinou stavěly samy svépomocí. Ne jinak to bylo i v obci Klučov. Pouze nad stavbou dohlížel stavitel Jan Hrouda z Poříčan. Transformátor s materiálem i prací vyšel na 10.000 Kč. Samotný transformátor pak dodala *fy. Křížik Praha*, a vnitřek zapojil *Elektrárenský svaz Kolín*. Po celou dobu stavby kompletní sekundární sítě, přípojek k domům a zapojení transformační stanice byl stavebním dozorem Ing. Šťastný ze Zemského výboru v Praze a dohlížel na stavbu společně se zvolenou obecní komisí.³³⁸

Zcela standardně byl založen *elektrizační podnik/spolek*, do kterého se musel každý, kdo chtěl přípojku, zapsat. Obec tak jako v ostatních obcích financovala stavbu sekundární sítě, transformátoru a domovních přípojek. Domácí elektroinstalace si musel hradit každý občan sám. Obec musela zajistit také údržbu elektrického vedení. Tu zajišťoval najatý elektromontér z vedlejší obce Liblice za roční paušál 400 Kč. Potřebný materiál opět hradila obec. K výběru poplatků byl jmenován obecní elektrotechnik a nad celou správou obecní elektrifikace byla ustanovena *elektrizační komise*.³³⁹

³³⁷ *Obecní kroniky*. In: Oficiální stránky obce Klučov [online]. [vid. 6. 9. 2018]. Dostupné z: <http://www.klučov.cz/data/kroniky/klučov/2str075.htm>.

³³⁸ *Obecní kroniky*. In: Oficiální stránky obce Klučov [online]. [vid. 6. 9. 2018]. Dostupné z: <http://www.klučov.cz/data/kroniky/klučov/2str076.htm>.

³³⁹ *Obecní kroniky*. In: Oficiální stránky obce Klučov [online]. [vid. 6. 9. 2018]. Dostupné z: <http://www.klučov.cz/data/kroniky/klučov/2str076.htm>.

Pro celkové náklady bylo rozhodnuto, aby každý člen „zaplatil jednorázově 100 Kč za připojení, 50 Kč za každý vývod, za jednu koňskou sílu pro motor po 50 Kč.“ Tím se částka zmenšila na 120.000 Kč. Tento zbytek byl vypůjčen u „Okresní hospodářské záložny v Českém Brodě na šestiprocentní úrok za ručení občanů a obce, bude umořena ve 32 létech.“³⁴⁰

Elektrifikace byla v obci Klučov úspěšná. Vypovídá o tom další záznam kroniky. „Elektrisační podnik obecní prospíval. Každým rokem se něco nového pořídilo a opravilo. Zakoupeno a postaveno na důležitých místech osm betonových sloupů na místo dřevěných, které byly zvláště na rozvodu elektrické sítě přetíženy. Poplatek za 1 kWh se platil do elektrisační pokladny a byl tak vysoký, že se podnik sám rentoval, platil úroky z vydlužené částky.“³⁴¹

V podobném duchu psal text kronikář západočeské obce z **Horní Břízy**. V roce 1925 byli přítomni zástupci Horní Břízy na informační schůzi *Západočeského svazu elektrárenského* v Třemošné, při níž byl představen projekt elektrifikace okolních obcí. „Kéž už by to zde bylo!“ volali všichni.“³⁴² Přes toto svolání některých přítomných došlo k elektrifikaci Horní Břízy až v roce 1928 po schválení obecního zastupitelstva z předešlého roku v nákladu 196.455 Kč. Obec si rozpočet rozložila na třetiny po každém roce.³⁴³

Dne 24. srpna 1928 obec rozhodla ve výběrovém řízení pro elektrotechnickou firmu *Škodovy závody v Plzni* za vyhranou cenu 130.567,75 Kč plus dodání těles pro veřejné osvětlení obce za obnos 2.480,50 Kč. Škodovy závody provedly v obci i vybavení transformační stanice a domovní přípojky za dalších 54.230 Kč. Občané Horní Břízy museli čekat ještě rok na zavedení elektrického proudu, jelikož se teprve budovala primární linka. „Západočeský elektr. svaz hned po žních začal se stavbou stožárů pro primární elektrickou linku od Bolevce přes Záluží na našem katastru a do zdejší továrny,

³⁴⁰ *Obecní kroniky*. In: Oficiální stránky obce Klučov [online]. [vid. 6. 9. 2018]. Dostupné z: <http://www.klučov.cz/data/kroniky/klučov/2str077.htm>.

³⁴¹ *Obecní kroniky*. In: Oficiální stránky obce Klučov [online]. [vid. 6. 9. 2018]. Dostupné z: <http://www.klučov.cz/data/kroniky/klučov/2str075.htm>.

³⁴² SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 10. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0250.

³⁴³ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 10. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0510.

kteřá se též přihlásila k odebírání proudu. Počátkem prosince v továrně už poháněny stroje „svazovou“ elektrinou, zavedení proudu do obce odloženo na jaro r. 1929.“³⁴⁴

Počátkem měsíce dubna roku 1929 začaly Škodovy závody s pracemi na sekundárním vedení pro elektrifikaci obce a v srpnu byly práce dokončeny domovními přípojkami. Chyběla pouze jedna přípojka, kde byl problém k instalaci vedení z důvodu „odporu souseda proti vedení drátů přes jeho majetek.“³⁴⁵ Veřejné komunikace v obci Horní Bříza byly osvětlovány 16 žárovkovými lampami s příkonem 75 Wattů za paušální obnos 100 Kč za lampu. Účet na veřejné osvětlení za půl roku činil 894,25 Kč.

I v Horní Bříze byly přípojky sekundárního vedení financovány z obecního rozpočtu a domovní elektroinstalace si hradil každý sám. Obyvatelé si už sami vybírali jednotlivé firmy pro elektroinstalaci. V této kronice se můžeme dozvědět, že ne všechny firmy, respektive jejich elektrotechnici, byli těmi pravými odborníky. „S těmi byli smutné zkušenosti. Předbíhali se v nabídce svých služeb, ale v provedení prací zcela neuspokojili. V domech čp. 8 a 18. byla instalatérská firma nucena mnoho opravovat, než tam mohl být zaveden proud.“³⁴⁶

Kronikář, zde zmiňuje také ty, kteří se především z finančních důvodů nechtěli připojit na elektrickou síť. „Poznavše výhody, učinili tak do konce roku a dnes zde není téměř domu (kromě příliš vzdálených ...), kde by nebylo elektriny použito alespoň k osvětlení. Ve vsi všichni větší zemědělci zakoupili si elektrické motorky k pohonu hospodářských strojů a někteří živnostníci (truhlář, zámečník, řezník) k obráběcím strojům. Dnes jest všeobecně uznáváno dobrodiní elektrisace.“³⁴⁷

Že je elektrina dobrý sluha, ale zlý pán, se přesvědčil zedník Václav Fujan z Hromnice, který pracoval v továrně na opravě stropu. Pravděpodobně neopatrností se

³⁴⁴ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0620.

³⁴⁵ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0750.

³⁴⁶ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0750.

³⁴⁷ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Břízy*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0750.

hlavou dotkl elektrického vedení. Pád z velké výšky pro něj bohužel znamenal okamžitou smrt.³⁴⁸

I skrze elektrifikaci může dojít k rozdělení na dvě obce, dokazuje zápis kroniky jihočeské obce **Včelná**. Obec se pro elektrifikaci rozhodla v roce 1924. Napájet se měla z mydlovarské elektrárny patřící Jihočeským elektrárnám. Náklad na elektrifikaci byl odhadnut na 127.000 Kč. Problém nastal v tom, že obec byla rozdělena na dva tábory „Boráky“ a „Poříčtí“. Proti byli především poříčtí, kteří se nechtěli z finančních důvodů podílet na elektrifikaci. Měli starý mlýn, který dodával proud do pěti domů.³⁴⁹ Také připomínali, že v zastupitelstvu sedí nemajetní občané, kterým je jedno, že se zatíží rozpočet obce.³⁵⁰ Zastupitelstvo se přeci jen rozhodlo obec elektrifikovat po proběhlých přednáškách *Povltavského elektrárenského svazu*. Začaly stavební práce a osazování sloupů elektrického vedení. Mezitím se ozvali poříčtí a podali proti zavedení elektrického proudu protest. Protest byl postoupen Okresní správní komisi do Českých Budějovic. Tento protest zviklal nerozhodné členy a zástupce elektrisační komise měl plné ruce práce přesvědčit je o výhodách elektrifikace. Poříčtí byli přesvědčeni, že elektrifikaci bude hradit Svaz sám. Mezitím zástupci komise vyjednávali podmínky výpůjčky u *Českobudějovické záložny*. Ačkoliv záložna půjčku slíbila, tak po týdnu obrátila a zástupcům sdělila, že na tak vysokou půjčku nemá finanční obnos. Zástupci tedy zamířili k *Rolnické záložně*, kde jim půjčku zamítli rovnou. Kronikář v zápise tuto příhodu vysvětluje poněkud svérázně: „*I sakra, povídá pan učitel; tak mě to trklo, že oni tu byli, (totiž poříčtí vždyť jsme je tu viděli; že oni je přišli varovat, když chtějí tu rozluhu. No, uvidíme. Zašli do svazu a tam jim řekli, že nebude-li jinak, peníze sami opatří.*“³⁵¹ Mezitím se pokusili oslovit ještě záložnu v Hluboké a *Lišovskou záložnu*. Teprve až *Lišovská záložna* vyplatila požadovanou částku. Protest, který poříčtí zaslali Okresní komisi, byl zamítnut. Přesto se muselo znovu hlasovat o elektrifikaci obce. Druhé hlasování opět potvrdilo elektrifikaci obce. Začala dostavba elektrického vedení a čekalo

³⁴⁸ SOKA Plzeň-sever, Fond AO Horní Bříza. *Pamětní kniha obce Horní Bříza*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 17. 9. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30660364/soap-ps_00196_obec-horni-briza-1923-1937_0480.

³⁴⁹ Mlýn a oněch 5 domů byl pravděpodobný rozkol obce. V těchto staveních bydleli zámožnější občané a nechtěli se podílet na elektrifikaci, jelikož měli vlastní zdroj elektrické energie.

³⁵⁰ SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/874/34>.

³⁵¹ SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/874/34>.

se pouze na dostavění primární linky, aby se mohl zapojit transformátor. Dne 17. prosince 1925 začalo v obci svítit světlo. „*Těch obecních světel pouličních je tuším 18. V Poříčí 9, ve Čtyřech chalupách 1 a Včelné 8. V Poříčí však musel mlýn přestat dodávat energii elektrickou na poštu k p. Opekarovi, k p. Hrdinovi a do dvora a museli být připojení na elektriku obecní. Tahle však bude dražší a to je k zlosti, proto p. Opekar žádnou raději nechtěl.*“³⁵²

V roce 1926 došlo v obci k rozšíření elektrické sítě. Kronikář v zápiscích zmiňuje, jaké starosti s sebou přinesla elektrifikace obce. „*Tahle elektrika naše dala starosti, námahy a práce. ...také jsme mysleli, že jako první dostaneme větší subvenci. Z těch důvodů jsme se do toho dali úplně bez peněz a to je právě to nejhorší. Když jsou peníze, jde všechno snadno. Ale takhle s tím bylo mnoho kritiky a podezřívání. Ona to ovšem nebyla žádná maličkost zatížit obec dluhem hendle dvě stě tisíc, to si můžete představit. Peníze, to je v obci to nejchoulostivější, pro ty je nejvíce rozbrojů. ... Lidé na to reptali, v obecních schůzích se o tom stále jednalo, vysvětlovalo a podezřívalo.*“³⁵³ Obci nakonec pomohla po dvou letech státní půjčka a také fakt, že se k elektrickému odběru přihlašovali jedinci z okolních katastrálních území. Kronikář nakonec končí zápis o elektrifikaci pozitivním textem: „*Nyní již to půjde vše normálním chodem. Bude se to nyní pomalu zvelebovat, lidé si budou zavádět motory na mláčení, ženy opět si zavádí elektrické žehlení a za čas kdož ví, co bude. Teprve po čase se ukáže, že to bylo dobré, co se udělalo. Drahé to bylo, ale uvážíme-li, že je obec tak rozlezlá a že toho materiálu hodně muselo dát a potom to bylo v tom čase všechno moc drahé, tak budme rádi, že už to máme za sebou. Pokrok si razí cestu těžce kupředu, ale jde to přes všechny překážky pomalu přece.*“³⁵⁴

Poříčí se odtrhlo roku 1930 a v roce 1950 se připojilo k Boršovu.

³⁵² SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/874/50>.

³⁵³ SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/874/63>.

³⁵⁴ SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 6. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/874/63>.

Obr. 6: Zachovalý zděný transformátor u obce Včelná.³⁵⁵

V obci **Řevničov**, nacházející se ve Středočeském kraji, probíhala osvěta pro občany prostřednictvím výroční školní zprávy z roku 1923/24 *Školství a národní osvěta v Řevničově*, kterou kronikář vlepil přímo do kroniky. Samotná elektrifikace Řevničova se uskutečnila až v roce 1927. Kronikář poznamenává, že prosadit elektrifikaci mezi lidmi nebylo vůbec jednoduché a dalo mnoho práce přesvědčit většinu pro tento technický projekt.³⁵⁶ O elektrifikaci v Řevničově se začalo mluvit opět v roce 1926. Bylo vnímáno, že okolní obce Hředle a Krušovice již mají dávno zavedenou elektrickou energii. Začalo se více debatovat o potřebách a výhodách elektrifikace. Našli se tací, kteří pro elektrifikaci horovali, ale i ti, kteří byli proti. Mezitím se Okresní správní komise v Novém Strašecí usnesla, že zaplatí příspěvek *Elektrárenskému svazu středočeskému* na primární vedení těm obcím, které si vyplní přihlášku.³⁵⁷ Přihláška měla být poslána do 15. dubna 1926. Ještě před tím se konala v Řevničově schůze zájemců, na které promluvil

³⁵⁵ *MAPY.CZ* [online]. [vid. 17. 4. 2019]. Dostupné z: <https://mapy.cz/s/3iNkf>.

³⁵⁶ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836-1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 11. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/178>.

³⁵⁷ Viz obrazová příloha č. 6: Přihláška k odběru elektrického proudu u Elektrárenského svazu okresů středočeských.

ředitel svazu, inženýr Klíma z Prahy. Někteří občané měli starost z finančního zatížení, ale obecní zastupitelstvo je ubezpečovalo, že je v rozpočtu 160.000 Kč a na elektrifikaci budou tyto peníze uvolněné. Před schválením elektrifikace zastupitelstvem se konala ještě jedna přednáška ředitele V. Typolta, který o elektrifikaci také mluvil. Vyskytl se však problém s majiteli pozemků v obci Kroučov ležící v katastru obce Řevničov, kteří nesouhlasili s elektrifikací. Ti podali stížnost Okresní správní komisi v Novém Strašecí. Naštěstí pro občany Řevničova byl předsedou komise kroučovský rodák, který přiměl obyvatele Kroučova, aby zanechali protestů. Primární linka se začala stavět ještě v zimě roku 1926. V roce 1927 byla dokončena transformační stanice za 10.000 Kč a doplnila se strojním zařízením ve výši 38.000 Kč. Veřejné osvětlení stálo obec Řevničov 16.000 Kč. Pro porovnání, elektroinstalace místní školy se 32 světly, kterou provedla firma *Wondřich* z Loun, stála 3.100 Kč.³⁵⁸

V únoru 1927 vypsala *Elektrárenský svaz středočeský* výběrové řízení k provedení sekundární sítě v obci. Ve výběrovém řízení se ucházelo 5 firem:

1. *Družstvo elektrárenské z Prahy* za 269.217 Kč
2. *Ryšán-Ryzka z Vysočan* za 270.958 Kč
3. *Wondřich z Loun* za 286.267 Kč
4. *Ves, elek. spol. s r. o. z Prahy* za 300.445 Kč
5. *Trikar, spol. s r. o. z Kralup* za 314.299 Kč³⁵⁹

Nakonec se rozhodlo pro firmu *Ryšán-Ryzka*, která provedla elektrifikace v okolní obci Lišanech a dle referencí byla s touto firmou spokojenost. Firma *Ryšán-Ryzka* začala s pracemi v červenci 1927. „*Dne 29. listopadu 1927 v sobotu večer ponejprv zapojena síť a vzplanula světla. Rozumí se samo sebou, že nesvítily ten večer každý, nýbrž jen ti družstevníci, kteří měli elektroměry a přípojky, ale během 3 týdnů svítily všichni*

³⁵⁸ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 11. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/196>.

³⁵⁹ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 11. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/195>.

*zájemníci. (Pozn. Každý člen družstva musel zaplatiti určité podíly, a to dle světel (počtu žárovek) neb dle motorů.).*³⁶⁰

Zajímavou zprávu nám také podává kronika obce **Postřekov** nedaleko města Domažlic. Této obci byl po celou dobu první republiky dodáván elektrický proud z družstevní elektrárny umístěné ve starém mlýně zvaném *Papírna*. Obec byla napájena jen částečně a po celou dobu se vyskytovaly potíže většího rázu s dodávkou elektrické energie způsobené zchátralostí celého vedení. Kronikář v zápise z roku 1938 poznamenává, že od 1. do 6. ledna byla zastavena dodávka elektrického proudu do obce z důvodu požáru mlýna a zničení části strojního zařízení, což znemožňovalo kvalitní distribuci elektrického proudu. Aby družstvo mohlo vůbec fungovat, muselo si půjčovat od družstevníků a teprve těm pustilo elektrický proud. *Svaz západočeských elektráren* chtěl převzít dodávku elektrického proudu, ale až po náležité úpravě stávající instalace. To s sebou samozřejmě neslo pro obec náležité finanční zatížení a z převzetí nakonec sešlo. Této situace si všiml neznámý pisatel a do novin *České slovo* napsal krátký článek o *Pochybné elektrizaci venkova*, kde popisuje tristní situaci s dodávkou elektrického proudu od soukromé elektrárny.³⁶¹ Obec nakonec po dalším dohadování přistoupila k založení dalšího družstva, které sehnalo dostatečný obnos peněz na opravu stávající vedení. Teprve poté převzal *Západočeský svaz* správu nad dodávkou elektrického proudu v obci Postřekov. To se psal rok 1949.³⁶²

V této části práce jsem se chtěl zaměřit jednak na náhodně vybrané obce v rámci Čech a také na další distributory elektrické energie. Vybrané vzorky potvrzují získané informace z předešlých lokalit. Obecně nedobrá finanční situace v obcích měla za následek odsouvání elektrifikace na příhodnější dobu, spojenou s půjčkou od státu. Ani u těchto pamětních zápisů jsem nenalezl zásadní rozdíl od zapisování o elektrifikaci z předchozích kronik. Totožné se jeví i chování svazů, které tyto obce zásobovaly elektrickou energií.

³⁶⁰ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 12. 12. 2018]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/196>.

³⁶¹ SOKA Domažlice, Fond MNV Postřekov. *Pamětní kniha obce Postřekov St. 1923-1963*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 26. 10. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30160161/soap-do_00356_obec-postrekov-1923-1963_0770.

³⁶² SOKA Domažlice, Fond MNV Postřekov. *Pamětní kniha obce Postřekov St. 1923-1963*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 26. 10. 2018]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30160161/soap-do_00356_obec-postrekov-1923-1963_1100.

3.6 Interakce MVP s kronikami - stížnosti

Jedním z cílů bylo popsat propojení událostí v obci zaznamenané kronikářem a nejvyšší institucí zaštiťující elektrifikaci země, Ministerstvem veřejných prací. Kromě studia obecních kronik bylo zapotřebí prozkoumat i fondy MVP, které by toto propojení mohly potvrdit. Jedním z takových pramenů je fond *Stížnosti, týkající se elektrifikace* z roku 1928.³⁶³ Tento rok nebyl vybrán náhodně. V oblasti jižních Čech panovalo v této době nepříznivé počasí v podobě sucha. To mělo za následek malý výkon vodních elektráren a tím způsobené odstávky elektrické energie. Problém postihl větší počet obcí a bylo možné, že se tato událost promítne do kronikářského záznamu. Zkoumané obce spadají do Jižních Čech z důvodu lehké dostupnosti obecních kronik. V archivu Ministerstva veřejných prací se nachází složka se stížnostmi obcí na Jihočeské elektrárny z roku 1928. Důvodem stížností obcí a měst Vlašimi, Žirovnice, Hrejkovice, Pechova Lhota, Příleпов, Zahradka, Osek, Kostelec nad Vltavou a Trhové Sviny přímo Ministerstvu veřejných prací byly časté odstávky elektrického proudu.³⁶⁴ Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k průzkumu kronik výše zmíněných obcí. Kromě pamětní knihy Pechovy Lhoty byly kroniky prozkoumány, zda se v nich nenachází zmínka o stížnosti na Jihočeské elektrárny. V kronikách měst Žirovnice, Hrejkovice, Příleпов, Zahradka, Osek a Kostelec nad Vltavou se o této události nedozvídáme. Naopak kronika města Vlašim, a především kronika Trhových Svin, tuto událost zaznamenávají více než podrobně.

Městský úřad ve Vlašimi zaslal Ministerstvu veřejných prací stížnost 16. srpna 1928. Obsahem této stížnosti je velké zklamání nad fungováním dodávek elektrického proudu právě v letních měsících, kde je velká potřeba elektrického proudu k výmlatu obilí. Stejně tak se to dotýká i výroby v místních továrnách. „*Celé noci v temnotách, stroje stojí a sta dělníků je bez práce a výdělku...*“³⁶⁵ Zastupitelstvo upozorňuje, že i blízké sanatorium je bez proudu a „...*ohroženy jsou i lidské životy.*“³⁶⁶ Obec tedy touto stížností žádá okamžité řešení, aby se v budoucnu podobná věc neopakovala. Stížnost vlašimští posílají 30. srpna

³⁶³ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. sign. 212a, k. 1026.

³⁶⁴ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. Memorandum Ministerstvu veřejných prací zasílají i obce z okresu Kamenice nad Lipou., sign. 212a, k. 1026.

³⁶⁵ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. Stížnost města Vlašimi na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

³⁶⁶ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. Stížnost města Vlašimi na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

1928 také *Lužnickému elektrárenskému svazu*.³⁶⁷ Jakým způsobem tyto události vnímá vlašimská obecní kronika? Do roku 1925 městu Vlašim zajišťuje vlastní elektrárna a založená městská společnost *Elektropodnik*. Cena za odběr elektrického proudu byla z této elektrárny velmi drahá a technický stav byl též nevyhovující.³⁶⁸ Od roku 1926 vstupuje Vlašim do svazku Jihočeských elektráren. Stejněho roku byla pojištěna elektrická rozvodná síť proti přímému ohni a úderu blesku a také se provedla „rekolaudace“ obou transformačních stanic a technicko-hospodářská kolaudace elektrické rozvodné sítě.³⁶⁹ V zápise z roku 1927 se dozvídáme o prvotních problémech s elektrickým proudem. Opět se množí stížnosti v dodávání elektrického proudu od odběratelů. Odpovědí Jihočeských elektráren bylo nadměrné sucho, které v roce 1927 v létě panovalo.³⁷⁰ Ještě před zmiňovaným suchem v létě 1928 kronikář zmiňuje v měsíci červnu další poruchy na elektrickém vedení z důvodu silných bouřek, při nichž byla vícekrát přerušena dodávka elektrického proudu. Továrníci obuvi si opět stěžují na vedení a žádají od elektráren odškodnění.³⁷¹ O stížnosti, která byla zaznamenaná Ministerstvem veřejných prací, se kronikář rozepisuje takto: „12. srpna 1928. Do jihočeských elektráren v Mydlovarech dojeli zástupci obce vlašimské: I. náměstek starostův Ladislav Theissig, člen městské rady Antonín Zahradníček, předseda elektrárenské komise František Šmaha a správce elektrovodné sítě městské Jaroslav Shejbal, aby osobně přednesli stížnosti na četné poruchy v dodávce proudu a žádali o snížení ceny proudu. Slíbena byla jim v obojím náprava“.³⁷² Problémy však s dodávkou byly i v zimě. Takové poruchy byly víceméně

³⁶⁷ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace. Stížnost Okresní správní komise města Vlašimi na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

³⁶⁸ SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/282>.

³⁶⁹ SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/270>.

³⁷⁰ SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/323>.

³⁷¹ SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/340>.

³⁷² SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/343>.

očekávané. Venkovní vedení je v zimě více náchylné k poruše díky popadaným stromům.³⁷³

V obci Trhové Sviny zaznamenáváme v kronice první nedostatky na dodávky elektrického proudu v roce 1927, kdy si na špatnou dodávku stěžuje sokolský biograf.³⁷⁴ Nyní se dostáváme k roku 1928. Díky množícím se protestům na dodávky elektrického proudu se městská rada rozhodla vyslat tři zástupce na protestní schůzi do Českých Budějovic. Pádným důvodem také bylo, že dodávka byla omezena na pouhé tři dny v týdnu (pátek, sobotu a neděli). Elektrárny i obci Trhové Sviny zdůvodňují tuto odstávku katastrofálním suchem, které znemožňuje činnost vodních elektráren. Tepelná elektrárna v Mydlovarech nemohla být využita na plný výkon z důvodu její dostavby. Zastupitelé nechápou také skutečnost, že i přes tyto nedostatky stále elektrárenské svazy zapojují další a další obce.³⁷⁵ Na schůzi požadují obce odstranění neschopných osob z Jihočeské elektrárny. Jsou rozesílány dopisy ostatním obcím a družstvům, aby zaujaly stejné stanovisko. Informace o celé věci se postoupila také krajským redakcím novin a časopisů. Stížnost obce podávají i Ministerstvu obchodu, které se k této záležitosti vyjadřuje a urgentně požaduje nápravu.³⁷⁶ Schůze v Českých Budějovicích se opravdu konala a pro zástupce z Trhových Svin s překvapivým rozuzlením. Jihočeské elektrárny totiž podali na řadu účastníků trestní oznámení za urážku tajemníka Hlaváče. Ferdinandu Pišingerovi z Trhových Svin klade žaloba za vinu „že řekl o tajemníku Hlaváčovi, že jeho vinou konsumentí bez proudu („Jsme bez proudu...“) a dodal: „...zaslouží ten chlap, aby byl okamžitě vyhozen...“, v další řeči řekl se vztahem na tajemníka Hlaváče: „Takoví úředníci, kteří nám slibovali vše možné, dokázali touto kalamitou svou neschopnost a musí býti odstraněni“.³⁷⁷ Rozruch vyvolaný protestní akcí několika obcí poměrně záhy utichl. Tlak na nápravu problémů Jihočeskými elektrárnami byl pravděpodobně enormní.

³⁷³ SOKA Benešov, Fond AM Vlašim. *Obecní kronika města Vlašimě III. (Pamětní kniha města Vlašimě) 1921-1935* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/81/368>.

³⁷⁴ SOKA České Budějovice, Fond AM Trhové Sviny. *Kronika města Trhových Svinů. Díl II. 1926–1930.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/856/44>.

³⁷⁵ SOKA České Budějovice, Fond AM Trhové Sviny. *Kronika města Trhových Svinů. Díl II. 1926–1930.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/856/81>.

³⁷⁶ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace. Dopis Ministerstva obchodu Ministerstvu veřejných prací ohledně stížnosti města Trhové Sviny na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

³⁷⁷ SOKA České Budějovice, Fond AM Trhové Sviny. *Kronika města Trhových Svinů. Díl II. 1926–1930.* In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 22. 2. 2019]. Dostupné z: [vhttps://digi.ceskearchivy.cz/856/82](https://digi.ceskearchivy.cz/856/82).

Z Ministerstva obchodu a Ministerstva veřejných prací zněl jasný příkaz k prošetření a urychlenému vyřešení těchto záležitostí. Věc se dostávala do denního tisku a způsobovala negativní reklamu celostátní elektrifikaci. Poměrně brzy se pravděpodobně dokázalo problémy vyřešit. Od září si již nikdo na špatné dodávky elektrického proudu nestěžuje.³⁷⁸

V podobném duchu se nesla i stížnost obecních úřadů v milevském okrese. Lužnický svaz dokonce těmto obcím vymezil dobu, kdy jim bude dodáván elektrický proud. Obce dostávaly po celý den proud pouze ve středu a ve čtvrtek a zbylé dny pouze od 18-21 hodin. I tak nebyla tato redukce dodržována. Takto obec přišla o pohonnou sílu, jelikož starší benzinové motory byly prodány a nahrazeny elektromotory. Občané byli roztrpčeni také z toho důvodu, že nemalé investice do elektrifikace se jim nyní začíná nevyplácet. Pohár pomyslně přetekl, když i nadále zástupci Lužnického svazu vybírají nájemné za elektroměry.³⁷⁹ Podle obcí bylo také žádoucí, aby případné zisky byly okamžitě vkládány do rozšíření elektrárny, aby se napříště poruchám zamezilo.³⁸⁰

Jihočeské elektrárny se kromě katastrofálního sucha roku 1928 potýkaly také s dobudováním velké tepelné elektrárny v Mydlovarech. Elektrárna měla problémy s kotli. Zaznamenávaly velkou poruchovost a nebyly k dispozici žádné rezervní. Pokud kotel vypadl z provozu, docházelo k přerušení dodávek elektrického proudu. Elektrárna tento problém vyřešila pořízením tří dieselových motorů.³⁸¹

Zajímavá kauza je také zaznamenaná ze stížnosti města Bechyně Jihočeské elektrárně. Pamětní kniha města Bechyně se o této kauze vůbec nezmiňuje. Město Bechyně si v roce 1926 stěžuje na rozsáhlé nedostatky v dodávce elektrické energie a na kolísavé napětí, které živnostníku Karlu Bočkovi zničilo elektromotor. Též se obyvatelé Bechyně podivují nad tím, že k odpojení od elektrické energie dochází převážně o víkend. Kromě Karla Bočka byl výrazně poškozen hoteliér Karel Svoboda, který 16. ledna pořádal reprezentativní živnostenský ples, když náhle o šesté hodině večerní

³⁷⁸ SOKA České Budějovice, Fond AM Trhové Sviny. *Kronika města Trhových Svinů. Díl II. 1926–1930*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/856/82>.

³⁷⁹ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace. Stížnost podávaly obce: Hrejkovice, Pechova Lhota, Příleпов, Zahrádka, Osek, Kostelec nad Vltavou., sign. 212a, k. 1026.

³⁸⁰ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace. Stížnost podávaly obce: Hrejkovice, Pechova Lhota, Příleпов, Zahrádka, Osek, Kostelec nad Vltavou., sign. 212a, k. 1026.

³⁸¹ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace. Dopis Ministerstva obchodu Ministerstvu veřejných prací ohledně stížnosti města Trhové Sviny na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

zhasla světla a většina účastníků z plesu odešla, jelikož nechtělo dále setrvat v zápachu náhradního nedokonalého světla ze svíček. Čímž utrpěl ohromnou finanční ztrátu. Město Bechyně podotýká, že i samo město je těmito poruchami poškozováno. Stížnost byla rozeslána Ministerstvu veřejných prací, Zemskému správnímu výboru a Lužnickému elektrárenskému svazu.³⁸² Na tuto stížnost Jihočeské elektrárny reagují dopisem, ve kterém píše, že *„nedostatečné napětí se nezakládá na pravdě, což elektrárny dokazují elektrickým měřením v transformačních stanicích v Bechyni. Za odstávku proudu, který přerušil živnostenský ples elektrárny, oznamují, že tato odstávka byla způsobena záškodníkem. Proti poruchám způsobené záškodnictvím není elektrárna chráněna, a tudíž se nemůže bránit. Přesto v této věci vždy oznamují četnické stanici a na záškodníka vypsala odměny.“*³⁸³

3.7 Postup při elektrifikaci obce

Postup obce k získání elektrického proudu je z pohledu kronik asi nejlépe zaznamenaný. V některých pamětních knihách je tento proces kronikářem vnímán opravdu velmi důkladně. Je to však logické. Elektrifikace znamenala pro obec technický zásah velkého rozměru, který se promítl jednak do vizuálního rázu obce a také znamenal pro občany velkou zátěž ekonomického charakteru. Musíme si uvědomit, že námi sledované období bylo v poměrně turbulentní ekonomické době a města a obce se potýkaly s nedostatkem financí. Ne mnohdy rozdělovala místní i na dva tábory, a dokonce je znám i případ, kdy se jedna obec oddělila od druhé.³⁸⁴ Elektrifikace tedy nebyla tím primárním problémem. Tím největším problémem byla ekonomická stránka. Stát si samozřejmě tyto problémy uvědomoval a díky státním půjčkám vypomáhal obcím v prvotním budování elektrifikace. Stát však potřeboval záruky, a proto státní subvence přiděloval jen obcím, které si založily družstvo.³⁸⁵ Přesto tento stále nový technický fenomén byl mimo město u některých lidí vnímán jako zbytečnost, bez které je možné se obejít a tím pádem nezatíží obecní rozpočet. Například oproti dalším důležitým stavbám

³⁸² NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. Stížnost města Bechyně Jihočeským elektrárnám na dodávku elektrického proudu., sign. 212a, k. 1026.

³⁸³ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrifikace. Odpověď Jihočeských elektráren Ministerstvu veřejných prací, sign. 212a, k. 1026.

³⁸⁴ Jedná se o obec Včelná. Elektrifikace však nemusela být tím jediným, co znesvářilo oba tábory, ale mohlo jít o dlouhodobější spory.

³⁸⁵ SOKA Písek, Fond AO obce Hrejkovice. *Pamětní kniha obce Hrejkovice 1928–1950*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 12. 1. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/644/47>.

jako jsou vodovod, kanalizace nebo opravená silnice, rekonstrukce sokolovny apod. Tyto stavby byly pro místní občany velice důležité a brali jejich výstavbu či rekonstrukci jako samozřejmost. Jelikož plošná elektrifikace byla zatím na počátku své nynější dominance, bylo pochopitelné, že mnoho lidí si nedovedlo představit, jaký nový technologický pokrok pro ně elektřina může v budoucnu znamenat.

Lidé na vesnicích nebo menších městech se s elektrickou energií mohli seznámit několika způsoby. Nejčastějším způsobem byla existence malé soukromé elektrárny. Ty byly většinou součástí většího hospodářského stavení, často vodního mlýna nebo menší továrny. Vodní energie pro pohon turbíny byla nejjednodušší způsob, jak získat elektrickou energii. Další možností pak byl benzínový motor, který poháněl elektromotor. Ten už ale vyžadoval poměrně větší finanční náklady.

Aby se majiteli soukromé elektrárny rentovala vyrobená elektřina a měl jí dostatek, dával k dispozici tuto energii dalším zájemcům. Nejčastěji to byly zámožnější hospodáři, kteří využívali elektřinu k pohonu zemědělských strojů a na osvětlení dvora a chléva. První žárovky byly instalovány právě do chlévů a stájí. Není to však nic zvláštního. Pro hospodáře bylo naprosto prioritní, aby viděl brzo ráno nebo pozdě večer právě ve chlévě na hospodářskou zvěř a mohl se o ni postarat. Musíme si však uvědomit, že v této době byl výkon žárovky velmi slabý a mnohdy jedna slabá žárovka osvětlovala dva chlévy najednou.³⁸⁶ Oproti svíčke to však byl významný pokrok.

Někdy malá elektrárna byla schopná osvětlit i malou část obce veřejným osvětlením. Pro obec byl tento zdroj energií drahý. Vedení bylo většinou na technicky špatné úrovni a opravy se neprováděly okamžitě. Například v Žirovnici chtěli zavést elektřinu již v roce 1919. Postavili si vlastní elektrárnu, která byla pro občany spíše přítěží.³⁸⁷ V roce 1924 došlo k připojení ke *Svazu lužnickému* z důvodu špatných technických vlastností vlastní elektrárny.³⁸⁸ Po 1. světové válce došlo k mnoha změnám. Stát přistoupil k soustavné elektrifikaci, která byla zastřešena kvalitními odborníky, zákony a technickými předpisy. Začaly vznikat všeužitečné elektrárenské podniky, které

³⁸⁶ Elekrika.tv. *Elektrotechnická nostalgia s Jindřichem Nezvalem* [online]. [vid. 20. 10. 2018]. Dostupné z: https://elektrika.tv/video/2012/nezval_hot1.mp4. Viz také portál Elekrika.tv a její videoseriál *Elektrotechnická historie* [online]. [vid. 20. 10. 2018]. Dostupné z: <https://elektrika.tv/by-event/eh-videoserial-elektrotechnicka-historie>.

³⁸⁷ *Památní kniha města Žirovnice*, In: Oficiální stránky města Žirovnice, s. 24 [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/html/soubory/kronika/ipage00013.htm>.

³⁸⁸ *Památní kniha města Žirovnice*, In: Oficiální stránky města Žirovnice, s. 28 [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/html/soubory/kronika/ipage00015.htm>.

měly za úkol ve své oblasti šířit, dodávat a spravovat elektrickou energii. V této době se začínají budovat primární vedení. Jedná se o pátevní vedení elektrické energie, které se rozvádí z velkých elektráren. Toto primární vedení vedlo střídavé napětí o tisíci voltech. Začíná se měnit krajina. Této skutečnosti si začínají všimnout i obyčejní lidé a zastupitelé jednotlivých obcí. Z primární páteře začínají paprskovitě odbočovat linky do dalších míst. Obce začínají navštěvovat odborníci z místních elektrárenských svazů a přednášejí o elektřině na veřejných přednáškách. Pokud obec přistoupila k elektrifikaci a v obci se zavedl proud, byl to další impuls k tomu, aby se proud šířil do další vesnice. Je přeci známo, že pokud má soused něco lepšího jak já, musím to mít také. U elektrifikace to probíhalo podobně a obec tím získávala na důležitosti.

Pokud se tedy místní zastupitelstvo rozhodlo elektrifikovat obec a vybralo si místní všeužitečný podnik, musela si obec podat přihlášku. Výběr všeužitečného podniku byl v této době standardní. Jednak se jednalo o státem kontrolovanou instituci a odběratel měl víceméně jistou dodávku elektrické energie, oproti malému soukromému subjektu. Další velmi významnou skutečností byla zcela jistě půjčka od státu na elektrifikaci. Tu ovšem obec dostala pouze v tom případě, že vstoupila do všeužitečného podniku. Obec si ve většině případů zakládala tzv. *elektrárenskou komisi*. Ta se skládala z několika členů vybraných napříč celou obcí. Komise prostřednictvím svého zástupce jednala s všeužitečným podnikem, zajišťovala bankovní transakce a řešila případné problémy s dodávkou elektrické energie. Záležitosti ve věci elektrické energie projednávala nejprve *elektrárenská komise*, která své návrhy předala finanční komisi a poté městské nebo obecní radě. Nakonec vše došlo až k zastupitelstvu k projednání. Komise měla za úkol vybírat dodavatele stavebních a elektroinstalačních prací. Stavba primární sítě byla v gesci Svazu. Transformátor, který rozdělával primární síť na sekundární, a rozvody po obci již zajišťovala vysoutěžená elektroinstalační firma, ale většinou se na nich podílel opět Svaz. Sekundární sítě se rozumí rozvod od transformátoru v obci po sloupech nebo střešnicích. Připojení od sloupu k elektroměrům zajišťovala též firma, která stavěla sekundární síť. Tuto přípojku obec v některých případech platila. Domovní instalaci si již zajišťovali jednotliví majitelé sami. Na nich záležel i výběr elektroinstalační firmy. Ve většině případů se jednalo o firmy, které budovaly sekundární síť po obci. Zpravidla transformátor vystavěla obec svépomocně a elektrovýzbroj dodal Svaz. Sekundární síť zajistila jedna vybraná firma. Domovní elektroinstalace pak mohlo zajišťovat více elektroinstalačních firem.

Pro zajištění obsluhy sekundární sítě se vypisovala výběrová řízení na obsazení místa elektromontéra. Ten zajišťoval měření spotřeby elektrické energie, vybírání peněz a měl na starosti drobné opravy. V některých případech bydlel přímo v obci nebo provoz zajišťovala subdodavatelská firma v blízkém okolí.

3.8 Technické a sociální dopady elektrifikace z pohledu kronik

Zcela jistě měla elektrifikace z hlediska technického pro obec obrovský význam, ačkoliv se jednalo o poměrně velký ekonomický zásah do rozpočtu a někteří této nové technologii stále nepodlehli. Postupem doby si všichni začínali uvědomovat, jaký pomocník se v elektřině skrývá. Obrovským pomocníkem byla elektřina samozřejmě v průmyslu, ale už i na venkově začínala být velmi dobrým pomocníkem. Veřejným osvětlením města samozřejmě disponovala ještě před zavedením elektřiny v podobě plynových lamp, ale elektrické osvětlení ovládané dálkově, a nakonec i levněji znamenalo pro všechny jistý komfort. Elektrické osvětlení začalo pronikat i do domácností. Setkáváme se také s cenovými tarify pro spotřebitele. Jednalo se o cenu za motorový, světelný a tepelný proud. Z toho je patrné, že elektřina se nejvíce používala pro pohon elektromotorů v zemědělství a osvětlení domácností a veřejných prostor. Elektrické zásuvky se v domácnostech vyskytovaly zatím pomálu, a to z jednoho jediného důvodu. Výroba domácích elektrických spotřebičů byla teprve na počátku.

Pro obyčejného člověka bylo také obtížné uvědomit si levnost elektrické energie a nějakým způsobem porovnat s ostatními dostupnými energetickými možnostmi. I dnes si mnoho lidí nedokáže představit, co znamená platit určitý obnos peněz za 1 kWh. Při zapnutém kohoutku, kdy voda teče do umyvadla, už si člověk lehce představí, kolik ho stojí odtočená voda a co znamená jeden kubík. Dobové příručky proto popisují, jak porovnat elektrickou energii s alternativními zdroji, aby každý získal jasnou představu o levné elektrické energii. U elektrického světla se často používalo porovnání s obyčejnou svíčkou. Tedy například žárovka o svítivosti 16 svíček se vysvítí za 1 kWh asi za 60 hodin. Pokud by se svítilo petrolejovou lampou o svítivosti 16 svíček, spotřebuje se za 60 hodin 3,84 kg petroleje. Pokud budeme brát cenu za 1 kWh elektrického proudu pro světlo 5 korun a za 1 kg petroleje 3 koruny dostaneme tyto částky: za 1 kWh zaplatíme 5 korun a za 3,84 kg petroleje zaplatíme 11,52 korun za stejnou dobu svícení u elektrické,

respektive petrolejové energie.³⁸⁹ Petrolej je tedy třikrát dražší. Nic na této věci nemění ani fakt, že prvotní náklady jsou pro zavedení elektrické energie samozřejmě dražší. Je však nutné si uvědomit, že i u petrolejového svítidla je potřeba jisté údržby, jako jsou vypálené knoty a rozbité cylindry. Nehledě na to, že svítivost žárovky byla mnohem vyšší než petrolejové lampy.

Výhody elektrického světla můžeme nalézt i v jeho bezpečnosti. Požár samozřejmě může vzniknout i ze závadné elektroinstalace, ale v poměru s nebezpečím, které je u otevřeného ohně, je elektřina bezpečnější. S elektrickým světlem také přichází možnost osvětlení většího prostoru, například dvora nebo ve velkých průmyslových halách.

Dalším velikým pomocníkem, především pro hospodářství, byly elektromotory. Cena elektrické energie byla v poměru k ostatním energiím opět velmi nízká. Elektromotory našly své uplatnění na statku téměř ke všemu, ať už to bylo k řezání řezanky pro dobytek, šrotování obilí, ke krouhání řepy, k výmlatu obilí, k pohonu odstředivky pro výrobu másla, k pumpování vody ze studny, k pohonu nůžek na stříhání ovcí, k pohonu brusy, pily a další.³⁹⁰ V prvopočátku však musel hospodář vynaložit větší finanční náklady na pořízení elektrických strojů. Z počátku fungoval i systém sdílení zakoupených elektromotorů pro více uživatelů.³⁹¹ Na druhou stranu byl tento technologický pokrok výkladním oknem pro hospodáře a znamenal jistou prestiž. To platí i pro obec samotnou.

Pro ženy v domácnosti měl elektrický proud velký význam například při praní prádla, žehlení nebo vaření.

Jak se stávala elektrická energie nedílnou součástí hospodářství, obce, malé živnosti nebo továrny, byl jakýkoliv problém s dodávkou elektrického proudu spojen s finanční ztrátou. To samozřejmě kladlo velké nároky na distributory elektrického proudu. Za poruchami stáli samozřejmě někdy samotní uživatelé, ale většinou také přírodní podmínky. V období extrémního sucha mohly koryta řek vyschnout takovým způsobem, že se musely odstavit vodní elektrárny. Naproti tomu v době extrémních mrazů mohly elektrická vedení poškozovat popadané stromy nebo námrazy.

³⁸⁹ JUSTÝN, Josef, pozn. 26, s. 25.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 31.

³⁹¹ K tomu sloužila například elektromobila. Viz obrazová příloha č. 16: Elektromobila.

3.9 Vnímání budování elektrifikace z pohledu obyvatelstva

Jistý pohled na vnímání elektrifikace obyvatelstvem nám kroniky mohou poskytnout. Tento pohled však bude víceméně zdeformován subjektivním pohledem kronikáře. Přesto se jedná o velmi významný vypovídající historický pramen, ke kterému musíme přistupovat obezřetně. Zajímavým doplňkem by byla vyprávění přímých pamětníků, tedy obyčejných obyvatel. V dnešní době je ovšem tato možnost čím dál tím více obtížnější, ne-li nemožná. V této práci se pokusím najít a odpovědět na tuto problematiku skrze kroniky.

Zcela zásadním rozhodovacím prvkem byla pro obyvatelstvo ekonomická situace. Právě až soustavná elektrifikace umožnila širšímu obyvatelstvu možnost dodávky levnějšího elektrického proudu. Ještě před soustavnou elektrifikací bylo velmi obtížné zásobovat větší oblast z malých soukromých elektráren a pro obyvatelstvo se tato energie nevyplácela. Jednak z důvodu finančních tak technických. Ve větších městech se nejprve budovalo elektrické veřejné osvětlení stavěné z obecních nákladů. Tato energie byla dodávána většinou soukromými elektrárnami. Elektrifikovat si vlastní hospodářství v té době mohl málokterý hospodář. Po zavedení zákona 438 a vzniku všeužitečných elektráren se však situace mění. V každé obci se zakládají družstva, která měla zprostředkovat dodávku elektrické energie od Svazu ostatním spotřebitelům. V obci provedl stavbu sekundární sítě Svaz a družstvo se pak stává společníkem Svazu rovnající se nákladu za sekundární síť. Domovní přípojky jsou též financovány z obecních peněz a teprve domovní elektroinstalace jsou hrazeny samotným majitelem domu. Tím se elektrická energie stává pro obyčejného člověka dostupnou komoditou. Každý si pak může zvolit, zda chce mít pouze světelnou přípojku, motorovou přípojku nebo kombinovanou. Všechny tyto skutečnosti nepřesvědčily všechny možné budoucí odběratele. Obecní zastupitelstvo a občany navštěvují se svými přednáškami techničtí pracovníci jednotlivých svazů. Vycházejí také hospodářské brožurky, které mají přesvědčit obyvatele o připojení k místní síti. Všechny tyto aspekty pak přispívají k postupné elektrifikaci.

Pro běžného hospodáře znamená elektrifikace hospodářství významný pokrok. Musel si však uvědomit, což nebylo v těchto letech jednoduché, že prvotní náklady budou veliké. Jednak musel zavést elektroinstalaci po svém hospodářství, a především musel elektrifikovat stroje. Musel se tedy zbavit starých benzinových motorů a nahradit je elektromotory. Při poruše instalace musel pak vyhledat odbornou pomoc. V továrnách

pak při výpadku sítě docházelo k zastavení práce a finančním ztrátám. Elektrifikace však pro hospodáře a továrny ve všech důsledcích byla nesporným přínosem. V zimě se díky elektrickému osvětlení pracovalo déle. Elektrický pohon velkou měrou nahradil ekonomicky nerentabilní benzinové pohony. V neposlední řadě pomohl od fyzické práce a mohl prodloužit volný čas.

Z celkového pohledu je vnímání elektrifikace obyvatelstvem velmi kladné. V počátku jsou samozřejmě obavy, zda se vůbec vyplatí vlastnit elektrický proud a zda náklady na výstavbu nejsou veliké. Avšak poměrně rychle se tyto negace vytrácejí a elektrická energie se stává nezastupitelnou. O čemž svědčí zápisy, kdy jakýkoliv výpadek elektrického proudu znamenal velkou nevoli místního obyvatelstva.

Ve zprávách o elektrifikaci Československé republiky, které vydávala *Československá společnost elektrotechnická*, se stížnostmi na vysoké ceny elektrického proudu zabývalo, a hlavně vyvracelo, mnoho tehdejších odborníků. Část obyvatel totiž srovnávala stále ceny předválečné s cenami prvorepublikovými, aniž by si uvědomovala mnohem větší ceny petroleje, benzínu nebo uhlí.³⁹²

³⁹² *Elektrifikace Československa. [Sv.] 1.* V Praze: Sekce všeužitečných elektráren při ESČ, 1934. 17.

4 Technické požadavky a elektromontážní práce

Spatřit podobu zapojení elektrické sítě v obcích, jak vypadala před sto lety, je v dnešní době již zcela nemožné. Důvodem je jednak pokrok, který se v tomto technickém oboru za tu dobu udál, tak především využití elektrického proudu pro domácnost a zemědělství. I tak lze po zhruba sto letech v současné krajině spatřit některé relikvie z oněch dob. Jedná se především o věžové transformační stanice, které sloužily, a některé ještě slouží, jako rozdělovník mezi primární a sekundární sítí. Tyto stavby jsou dodnes významným prvkem v krajině a mnohdy jsou prohlášeny za technické kulturní památky.³⁹³

Kromě věžových transformačních stanic byly nejpatrněji viditelné v obci nebo vesnici rozvody elektrické energie, tedy samotné vedení, podpěrné sloupy a konzoly. Valná část těchto technických prvků již nenávratně zmizela a jen nepatrné části v podobě neodstraněných konzol a izolátorů jsou ještě dnes k vidění.³⁹⁴ Výzkum samotných domovních instalací je obtížný z hlediska nemožného přístupu do těchto soukromých objektů. Že v některých chalupách lze spatřit dobovou instalaci, je však možné i dnes. Dalším zdrojem jsou bývalé opuštěné továrny, především v pohraničních oblastech.

4.1 Venkovní instalace

K tomu, abychom zrekonstruovali podobu elektrických zapojení a vedení po obcích, nám poslouží dobové technické příručky. Obrazně můžeme říct, že vstupní branou elektrického proudu do obce byla již zmíněná transformační stanice, která přeměňuje vysoké napětí z přespolních elektráren na napětí nízké, použitelné pro běžné použití a práci. Z transformační stanice je pak po obci rozvedeno elektrické vedení (na vesnicích převažovalo vedení nadzemní a v městech se setkáváme s vedením podzemním). U venkovních vedení se používaly pro silnoproudý přenos převážně holé dráty a lana z mědi. Pro telefonní a měřicí vedení mohly být použity bronzové dráty

³⁹³ Ve městě Rožmitál pod Třemšínem je v areálu Podbrdského muzea vyhlídková věž, která je přestavěna z transformační stanice (1952). Zdroj: informace od Rudolfa Šimka, kurátora sbírek z Podbrdského muzea. Viz obrazová příloha č. 34: Věžový transformátor vybudovaný v 50. letech 20. století, přestavěný na rozhlednu.

³⁹⁴ Viz obrazová příloha č. 50: Konzola na štítu domu na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem ze 30. let 20. století a obrazová příloha č. 51: Stejná konzola, ale zkrácená na stejném domě v roce 2019.

o malém průměru.³⁹⁵ Všechny práce a elektroinstalační materiál musel bezpodmínečně vyhovovat předpisům *ESČ*. Montáž vedení se prováděla na dřevěných sloupech. Jelikož se jednalo o materiál, který mohl snadno podléhat zkáze, musely být sloupy opracovány a ošetřeny proti hnilobě impregnací.³⁹⁶ Nejdůležitější část pro impregnaci se nacházela v přechodu sloupu do země. V některých částech, převážně s měkkou a bahnitou půdou, se přistupovalo k tomu, aby dřevěná část sloupu se vůbec nedotýkala země. Řešením byl zabudovaný betonový sokl do země a teprve na něj se namontoval dřevěný sloup. Sloupy byly zbaveny kůry a ohoblovaly se, aby lépe vypadaly. Vrchní část sloupu se zkosila, aby se na ní při dešti nedržela voda. V obci se pak na špičku sloupu montovala okrasná pozinkovaná čepička. Běžným ošetřením sloupu, který se impregnoval nejčastěji modrou skalicí, se prodlužovala jeho životnost z 5 na 10 až 15 let. Sloup byl zhruba 18 cm široký. Při vedení vysokého napětí měl být sloup vysoký 9 metrů, při vedení nízkého napětí 8 metrů a při vedení přes veřejné silnice se mělo dosahovat výšky až 10 metrů.³⁹⁷ U volného vedení měl být prověs holého drátu nad zemí minimálně 5 metrů, u vysokého napětí 6 metrů a nad silnicí 7 metrů.³⁹⁸ Vzdálenost mezi sloupy se pohybovala mezi 35 až 45 metry dle průřezu vedení. Důležité bylo také usazení sloupů do země. Záleželo, jaké půdní podloží bylo v místě umístění sloupu. V měkké půdě se pod sloup umisťoval plochý kámen, který zabraňoval zabořování sloupu do půdy. Při možném vyšším bočním tlaku na sloup se pomohlo sloupu dřevěnou podpěrrou nebo železným kotevním drátem. Pro vyšší napětí se též používaly sloupy železné, ale v této kapitole bych se spíše zaměřoval na montáž sekundárního vedení.

V obci se pro upevnění elektrických vodičů kromě dřevěných sloupů využívaly též konzole střešní nebo nástěnné přímo na domech, aby se v úzkých uličkách zbytečně neosazovaly sloupy, a jejich instalace byla levnější. Pokud však byl dům příliš nízký a nebyla by splněna předepsaná délka vodiče nad zemí 5 metrů, byl použit sloup. Sloupy byly samozřejmě použity i při nedostatečné zástavbě, kdy vyplňovaly prázdné prostory. Konzole také sloužily jako přípojky do domů.

V obci se na budovách rozlišovaly dva typy konzolí. Konzole nástěnná, která se umisťovala na domech z bezpečnostních důvodů tak, aby vedení probíhalo souběžně

³⁹⁵ MACHYTKA, Václav, pozn. 28, s. 4.

³⁹⁶ SOKA Strakonice, Fond AO Uzenice - Elektrisace obce 1923-29.

³⁹⁷ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec - Elektrisace obce 1926-27.

³⁹⁸ MACHÁČEK, Cyril, pozn. 29, s. 109.

s římsami nad okny a pod okapem. Při osazování vedení v obci po domech se také chtělo docílit jeho estetičnosti. Vedení tedy mělo probíhat, pokud možno, ve stejné výšce a kolmo, jelikož šikmé vedení nebylo esteticky pěkné. Tam, kde díky rozdílným výškám domu nebylo možné použít nástěnné konzole, použila se konzole trubková, která vyrovnávala horizontální průběh vedení. Nulový vodič měl být vždy blíže ke zdi. Elektroinstalační firma měla také vyjít vstříc majiteli domu a pokud možno co nejméně poškodit fasádu domu zřízením konzoly či nešetrným ořezem větví stromů.³⁹⁹

Další důležitou součástí elektrického vedení, a můžeme se s ním setkat i v dnešní době, je izolátor. Izolátor se používal jednak při přechodu drátu přes sloup, tak při vstupu do domu. Jelikož se vyráběl z glazurovaného porcelánu, který má dlouhou životnost a mohl být použit a využit při rekonstrukci vedení a tím se zachoval. Za První republiky se používal především pro venkovská vedení nízkého napětí izolátor typu „I“ nebo „RM“. Pro uchycení izolátorů sloužily železné podpěry, se kterými se též můžeme ještě nyní setkat na venkovních částech budov nebo sloupů.⁴⁰⁰

Další podstatnou součástí rozvodné sítě v obci byla ochrana vedení před přetížením, odpojením nebo hledáním izolačních chyb. Umisťovaly se především na vršky sloupů. Z důvodu jejich obtížnější výměně v zimě a při tmě se tyto pojistky montovaly v menším množství. Pro případ odpojení určité části vedení, například z důvodu opravy nebo připojení další části, se umisťovaly na snadno přístupných částech domu nebo sloupu železné pojistkové skříně.

Odbočkou ze sekundární sítě do domu se nazývá domovní přípojka. Odbočení od vodičů se provádělo šroubovaným spojem, namísto letovaného z důvodu jeho mechanického namáhání. Z domovní přípojky se pak vedení vedlo k hlavní domovní pojistce, ke které je připojena domovní instalace. Vedení za hlavní pojistkou je samotná domovní instalace a tvoří část rozvodné sítě. I když domovní instalace není součástí rozvodné sítě a je vyloženě soukromou záležitostí, musela být podrobena dokonalé technické kontrole. Pokud by vykazovala nedostatečnou technickou způsobilost, mohla by tímto poškozovat i vedení rozvodné sítě a způsobit škodu na cizím zařízení.

Důležitou součástí elektrického vedení v obci bylo kromě vlastního vedení a elektroinstalací v domácnosti veřejné osvětlení. Jedná se o samostatnou technologickou

³⁹⁹ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec - Elektrifikace obce 1926-27.

⁴⁰⁰ MACHÁČEK, Cyril, pozn. 29, s. 111.

venkovní část. Světlo se mělo zapínat z jednoho místa a na jeden okruh mělo být zapojeno maximálně 20 lamp. Osvětlení v obci se zapínalo na celou noc nebo pouze do půlnoci z finančního důvodu. Byla možnost i kombinovaného zapojení, kdy část světel se o půlnoci zhasla a část světel zůstala svítit. Pro vedení veřejného osvětlení se využívají i rozvodné konzole pro domovní přípojky. Veřejné osvětlení mělo mít vodotěsná ramínka s ochranným sklem a každá žárovka měla mít svou pojistku.⁴⁰¹

Montáž elektrického vedení prováděla objednaná elektroinstalační firma. Při stavbě sloupů venkovního vedení se používaly především štechry, škrabky, dřevěné pěchy, lana a dřevěné tyče. Dále bylo zapotřebí rozvíjejícího bubnu pro tažení drátu nebo kabelu, aby se dráty nekroutily a neohýbaly. Jako montérské nářadí se používaly různé druhy kleští k ohýbání a k výrobě oka na drátu pro upevnění, štípání, ruční svěračky. Na letování spojek se používala benzínová lampa. Při montáži na dřevěném sloupu měl montér k dispozici stoupací železa a na vrchu sloupu se přidržoval pomocí ochranného pásu. Veškeré práce se prováděly při vypnutém proudu, pokud však nebyla jiná možnost, musel montér použít gumové rukavice pro práci pod napětím.⁴⁰²

Kabelové vedení se využívalo především v prostorách, kde nebyla možnost použít vedení venkovní. Například když bylo zapotřebí vést vedení vodou nebo v zemi.⁴⁰³ Jelikož je toto prostředí velmi náročné, bylo zapotřebí vodiče s dodatečným krytím, což byl většinou olověný plášť. Vodič ještě uvnitř olověného pláště byl pokryt pásky impregnovaného papíru. Tyto kabely se při použití v zemi ještě pokládaly do železných armatur. Při kladení kabelů do země se použil točivý buben. Kabel se ukládal většinou do chodníků v hloubce 50 cm a na silnicích, z důvodu větší námahy, do hloubky 75 cm. Na kabel se před záhozem kladly orientační plíšky, které měly při budoucím odkryvu upozornit na položený kabel. Poté se kabely zaházely vrstvou písku, na kterou se položily cihly, a zbytek se zaházely zeminou. Napojení domovních přípojek na kabely v zemi se dělalo pomocí takzvaných vodotěsných litých skříní, dnes bychom to nazvali spojkou.⁴⁰⁴

⁴⁰¹ SOKA Strakonice, Fond AO Uzenice - Elektrisace obce 1923-29.

⁴⁰² MACHYTKA, Václav, pozn. 28, s. 48.

⁴⁰³ KOPECKÝ, Emil, pozn. 31, s. 83.

⁴⁰⁴ MACHYTKA, Václav, pozn. 28 s. 61.

4.2 Domovní instalace

Při domovních instalacích se samozřejmě neobejdeme jako venku bez vodičů elektrického proudu. Ve vnitřních prostorech se používaly izolované vodiče, které byly rozděleny svým materiálem dle typu připojení. Pro motorické síly a vysoké napětí se používaly kabely typu U, EJ, G a GH.⁴⁰⁵ U žárovkových šňůr se používaly vodiče z velkého množství tenkých drátů typu L a GL. To proto, aby se šňůra dala lépe ohýbat a umožňovala lepší instalaci. U žárovkových šňůr se také přidával nosný drát, aby zatížení neovlivňovalo přenosové vodiče.⁴⁰⁶

Vodiče žárovkových šňůr se v domě připevňovaly na zeď nebo na dřevo pomocí porcelánových malých kladek.⁴⁰⁷ Trasa vedení se nejprve naplánovala a na zdi označila, aby kladky ležely v jedné řadě a stejně daleko od sebe. Jako při venkovním vedení se dbalo na estetiku vedení vodičů. Bylo tedy nepřijatelné, aby vedení na zdi i pod omítkou vedlo šikmo, ale bylo nutno, aby se vždy zachoval pravý úhel.⁴⁰⁸ V případě rozdělení nebo přidání dalšího vodiče se používaly odbočné svorkovnice. Opět v porcelánovém provedení. Na dřevěných podkladech se přidávala izolační destička proti přehřátí.⁴⁰⁹ Pokud se vedení ukládalo do zdi, používalo se tzv. izolačních trubek. Jedním z mnoha typů byla například izolační roura tzv. Bergmannova. Je vyhotovena pouze z naimpregnovaných papírových pásků. Dále se jako materiál pro trubky využívalo kovu. Docházelo tak k ochraně kabelu před možným vnějším poškozením, například zatloukání hřebíku pro obraz apod. Trubky se také pokládaly na omítku, i zde se kladl důraz na estetickou stránku a bylo nutno pokládat trubky co možná nenápadně. Konce trubek byly opět opatřeny porcelánovými koncovkami. Pro instalaci těchto trubek nebylo potřeba mnoho specializovaného nářadí. Posloužila obyčejná pilka na železo a v případě Bergmannovy trubky speciální ohýbací kleště pro vytvoření požadovaného kolena.

Izolační trubky, které byly nainstalovány na zdi, se připojovaly jednoduchými sponami z plechu, vzdálenými od sebe 50 cm.⁴¹⁰ Pokud se trubky pokládaly do zdi, musely se vysekat do zdí rýhy a poté se trubka do zdi zasádrovala. Jako u šňůrového

⁴⁰⁵ Zkratky znamenají typy izolací pro určitý vodič.

⁴⁰⁶ MACHYTKA, Václav, pozn. 28, s. 66.

⁴⁰⁷ KOPECKÝ, Emil, pozn. 31, s. 80.

⁴⁰⁸ Kromě vjemu estetického, mělo toto kladení vodičů pod omítku zcela logickou stránku věci. Pokud se vodiče od krabic, vypínačů atd. vedou kolmo a pravouhle, lze je snadněji nalézt nebo při úpravě zdi se jim vyhnout.

⁴⁰⁹ SOKA Strakonice, Fond AO Uzenice - Elektrifikace obce 1923-29.

⁴¹⁰ MACHÁČEK, Cyril, pozn. 29, s. 129.

vedení se používalo odbočných krabic. Krabice se skládaly z plechového pláště a z impregnovaného papíru. U přívodu do chlévů se doporučovalo umisťovat vypínače venku a poté s odbočkou v trubce do chléva. V kuchyních a jiných místnostech, kde se často malovalo, se měly kabely vkládat pod omítku.⁴¹¹

Dalšími elektroinstalačními prvky v domě byly vypínače, přepínače, objímky, zásuvky a pojistky. Vypínače sloužily k přerušení nebo odpojení světla. Přepínače pak k zapnutí nebo vypnutí jednotlivých žárovek. Vypínače se také vyráběly v porcelánovém provedení. Instalovaly se buď na zeď, nebo pod omítku. Elektrické zásuvky se v počátcích používaly především pro připojení přenosové odbočky, na kterou by se dalo zapojit další světlo. Také se zásuvky používaly v průmyslových a zemědělských závodech pro připojení pohonů nebo přenosných motorů využívaných v zemědělství.

Velice důležitou součástí domovní instalace jsou pojistky. Tyto pojistky jistí domovní instalaci při proudovém přetížení. Pokud došlo k takovému přetížení, dalo se jednoduše opravit instalaci přímo v domě. Pojistky také měly chránit distribuční síť před těmito výpadky, aby se nepoškozoval cizí majetek. Pojistky se v té době rozdělovaly na starší pojistky Edisonovy, pojistky univerzální a pojistky typu Diazed.⁴¹²

4.3 Odborná příprava budoucích elektromontérů

Odborná příprava (elektro)technických pracovníků jde ruku v ruce s rozvojem elektrotechniky vůbec. Pro obsluhu, výrobu, a především instalaci a opravy musel být vyškolen odborný personál obeznámený s novými technologiemi. Počátky elektrotechnického oboru můžeme hledat v jeho příbuzných oborech, jako bylo strojnictví a mechanika.

Ve druhé polovině 19. století budeme těžko hledat odbornou školu, která bude připravovat budoucí elektromontéry a elektrotechniky na svou budoucí praxi. Byly to především továrny a drobné mechanické dílny, které vyráběly strojní zřízení a posléze elektrotechnické součástky nebo se zabývaly drobnými mechanickými opravami, které zaměstnávaly a učily budoucí technické pracovníky. Ale i tyto podniky musely někde nalézt odborníky, kteří pomůžou vyškolit odborný personál. Mezi těmi nadanějšími se

⁴¹¹ SOKA Strakonice, Fond AO Újezdec - Elektrisace obce 1926-27.

⁴¹² MACHYTKA, Václav, pozn. 28, s. 116 a 117.

objevovali tací, kteří věděli, že v elektrotechnickém oboru je velká budoucnost. Svoji píli se vypracovali v mistry ve svém oboru. Některým také bylo jasné, že znalosti nemohou najít v Čechách, a proto odešli na zkušenou do zahraničí. Poté se vraceli se svými zkušenostmi a zakládali zde své podniky, na kterých vyučovali v praktických dovednostech.

V této práci bych rád zůstal v rovině středoškolského vzdělání. Pro zájemce o elektrotechniku začaly vznikat tzv. *pokračovací školy* bez užší specializace. Tyto školy měly vyplnit mezeru chybějícího odborného vzdělání nově se rozvíjejících oborů, jakým byla například elektrotechnika. Pokračovací školy v počátku neměly své vlastní budovy ani vlastní učitelský personál a byly zřizovány při průmyslových školách. Pokračovací školy byly buď dvouleté, nebo tříleté, na které chodili absolventi měšťanských škol bez praxe. Škola připravovala žáky především ve všeobecně technických dovednostech s velkým důrazem na technické kreslení. Z těchto škol pak vycházel zdatný technický pracovník.⁴¹³ Rozvoj učňovského školství začal po roce 1930 a pokračovací škola se změnila na živnostenskou pokračovací školu. V této době se začínají stavět specializované učňovské školy s odbornými předměty, s vlastními dílnami a odbornými učiteli.⁴¹⁴ Praktické školy nebyly pouze pro žáky bez praxe, ale též pro ty, kteří již praxi vykonávali v některém podniku, ale neměli potřebné teoretické znalosti.

Základními typy průmyslových a odborných škol podle stupňovitosti vzdělání bylo několik. *Vyšší školy průmyslové*, které připravovaly žáky jako odborně vzdělané technické síly do velkotováren nebo jako samostatné živnostníky či stavitele. Tyto školy byly zakončeny po čtyřech letech maturitní zkouškou. Dalším typem byly *mistrovské školy průmyslové*, které byly určeny pro absolventy měšťanských škol, kteří byli také vyučeni v daném oboru. Cílem tohoto oboru bylo vychovat odborný technický personál pro vedení v dílenském provozu a byl kladen větší důraz na odbornou přípravu. Tento typ školy byl dvouletý, někdy pouze jednoletý. Třetím typem byly *školy odborné*, které nahrazovaly učení v řemeslnické dílně. Z absolventů tohoto typu školy se stával kvalifikovaný dělnický personál. Délka studia trval dva nebo tři roky. Ve *speciálních kurzech* probíhala specializovaná výuka osob z již dokončeným výučním listem. Tyto kurzy probíhaly především v zimních měsících několik hodin týdně. *Školy živnostenské pokračovací* byly určeny především pro učně, kteří svoji praxi získávali v továrnách

⁴¹³ ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav, pozn. 34, s. 34.

⁴¹⁴ Simona Něničková Název bakalářské práce: *Vývoj učňovského školství v okrese Hodonín*. 2008.

a živnostenských podnikcích. Tento typ škol byl pro učně povinný. Na nich se pak učňové zdokonalovali především v teoretických dovednostech.⁴¹⁵

K roku 1927 byly elektrotechnické školy početně zastoupeny v Československu takto.⁴¹⁶

Průmyslové:

- vyšší průmyslová škola elektrotechnická v Brně
- vyšší průmyslová škola elektrotechnická v Praze na Smíchově⁴¹⁷
- vyšší průmyslová škola elektrotechnická v Brně (*německá*)
- vyšší průmyslová škola elektrotechnická v Chomutově (*německá*)

Mistrovské školy:

- mistrovská škola elektrotechnická v Brně
- mistrovská škola elektrotechnická v Praze na Smíchově
- mistrovská škola elektrotechnická v Moravské Ostravě

Školy odborné:

- nestátní německá elektrotechnická škola v Teplicích-Šanově
- soukromá elektrotechnická škola v Praze

Elektrotechnickým oborem se nezabývaly pouze speciální elektrotechnické školy, ale i další průmyslovky, především strojní, kde byl vyučován i elektrotechnický obor.⁴¹⁸

Typickým modelovým případem je po absolvování měšťanky nástup do elektroinstalatérského závodu, kde učeň pod dozorem mistra vykonává různé elektromontérské práce. Pro dosažení teoretických znalostí může učeň studovat na

⁴¹⁵ ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav, pozn. 34, s. 6.

⁴¹⁶ Převzato z ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav, pozn. 34.

⁴¹⁷ Ve škole byla též pokračovací škola živnostenská.

⁴¹⁸ Například *Státní průmyslová škola v Plzni, Státní průmyslová škola na Kladně, Státní průmyslová škola v Českých Budějovicích* a další Viz: MIKEŠ, Jan, pozn. 35.

pokračovací škole, kde po jeho absolutoriu obdrží vysvědčení. Výuční list pak vystaví firma, u které učeň absolvuje praktickou výuku.⁴¹⁹

⁴¹⁹ LUDVÍK, Karel: František Franěk – radista vysílačky vojenské odbojové organizace Obrana národa. [online]. [vid. 9. 3. 2019], dostupné z: <http://severniceskobudejovicko.cz/2015/08/12/frantisek-franek-radista-vysilacky-vojenske-odbojove-organizace-obrana-naroda/>.

5 Závěr

Užívání elektřiny považujeme v dnešní době za naprosto normální a běžnou věc. Bez tohoto zdroje energie bychom si již život nedokázali představit, neboť nás doprovází na každém kroku a v podstatě se podílí na řízení současné společnosti. Mnozí si ani neuvědomují, že v případě dlouhodobějšího výpadku elektřiny by pravděpodobně nastal chaos srovnatelný s válečným stavem. Přesto to není úplná samozřejmost, pamatuji si i dobu, kdy výpadky proudu nebyly až tak ojedinělé, a proto jsme měli doma při ruce obyčejné svíčky. Příruční svítilny jsme samozřejmě také měli, ale baterky do nich byly drahé. Upřímně, dnes již v zásobě svíčky doma nemáme, protože elektrický proud funguje bez poruchy.

V počátcích elektrifikace však byla elektřina jako jev neznámá a zpočátku při užití, např. oproti plynu, i velmi drahá. Chyběly též populární publikace, které by elektrickou energii přibližovaly konzumentům včetně upozornění na její určitou nebezpečnost pro zdraví i život jejích uživatelů.

Pokud chtěl jedinec získat připojení k odběru elektrického proudu, nebylo to tak jednoduché. Musela místem procházet primární síť, musela existovat možnost vystavět sekundární síť pro připojení místa, dále místní rozvod, transformování proudu a poté i vlastní přípojka do domu nebo bytu či k podnikatelskému místu. To stálo nemalé prostředky jak stát, obec, tak konečného uživatele. Zpočátku to vše byla velká investice do budoucnosti. Snaha to určitě nebyla marná, neboť vznikly dlouhodobé výhody a v důsledku užívání elektrického proudu se šetřily nejen finanční prostředky, ale i pracovní síly. Cílem bylo, aby se investice vložená do elektrifikace vrátila.

V době takzvané překotné elektrifikace, především na přelomu 19. a 20. století a v jeho první dekádě, elektrický proud prodávaly většinou soukromé elektrárny, které nezajišťovaly kvalitní distribuci a které pokrývaly jen určitý konkrétní většinou místní úsek. Tuto praxi změnil až zákon č. 438 Sb. z. a n. RČS z 22. července 1919 *o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace*, která měla všem bez rozdílu opatřit relativně levnou elektřinu a v dostatečném množství.

Pamětní knihy neboli kroniky nám toto údobí našich dějin přináší v jiném světle, než je tomu v případě oficiálních vyjádření nebo úředních dokumentů, ať obecních či

městských, tak těch ministerských. A to z jednoho jediného důvodu: zprávy přicházely od těch, kteří se přímo na elektrifikaci podíleli, tj. těch, kteří ji neplánovali od „zeleného stolu“. Nosnou kostrou všech takových zápisů o elektrifikaci byla finanční stránka. Nejprve se v obcích rozhodovalo, zda se vůbec elektrifikace bude realizovat, zda má na takovou stavbu obec dostatek finančních prostředků. Pomoci měla státní půjčka schválená zákonem v roce 1926 o *finanční podpoře elektrisace venkova*, která dosahovala až do výše 50 % z celkového nákladu. Ne každá obec však na půjčku dosáhla. Zcela výstižný je kronikářský zápis z pamětní knihy obce Cekov⁴²⁰ z roku 1933. „*O celkovém provedení [elektrifikace] a podrobnostech nelze zatím psát. Podnik zatím nemohl být uskutečněn z finančních důvodů, ač se již mluvilo o tom, že po žních se určitě započne.*“⁴²¹ Občané Cekova již o elektrifikaci projevíli zájem dříve, a dokonce ve zmíněném roce byla jednotlivcům provedena domovní elektroinstalace. Ale samotná elektrifikace obce ještě ani nezačala. „*Během léta tyto [domovní elektroinstalace] byly skončeny, ale vlastní elektrisace, totiž zřízení primerní a sekunderní linky oddáleno. Není peněz na tak nákladný podnik a náš okres je dluhy již přetížěn.*“⁴²² Právě díky tomu, byly na veřejných schůzích divoké diskuze o tom, zda přistoupit k elektrifikaci. Kronikářské zápisy o těchto událostech důkladně referují a popisují všechny peripetie elektrifikace místa. Z pamětních knih se tak dozvíme částky za stavbu transformátoru a jeho elektro vybavení. Cenu za sekundární vedení a veřejné osvětlení v obci. Případně ceny za jednotlivé domovní přípojky. Nechybí ani záznamy o cenách za elektrický proud.

Elektrifikace byla pro obec určitě významnou záležitostí, a proto není překvapivé, že se s tímto pojmem setkáváme de facto v každé kronice. Díky zákonu o č. 80/1920 Sb. z. a n. RČS, o *pamětních knihách obecních*, kdy měla každá obec za povinnost vést pamětní knihu, vzniká velmi důležitý pramen pokrývající velké území. Můžeme tak lehce provádět sondy do vybraných kronik nebo ve vybrané lokalitě zjistit námi sledované události a porovnávat s ostatními kronikami. Proto jsem této možnosti využil k výzkumu elektrifikace obcí u vybraných obcí. Výsledky mého výzkumu byly poměrně shodné, tj. páteřní elektrifikace byla v Československu dokončena před 2. světovou válkou, a to

⁴²⁰ Malá obec v Plzeňském kraji má v současnosti 130 obyvatel. Obec elektrifikovaná v roce 1934.

⁴²¹ SOkA Rokycany, Fond AO Cekov. *Kronika obce Cekova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 8. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760019/soap-ro_00021_obec-cekov-1-1931-1934_2180.

⁴²² SOkA Rokycany, Fond AO Cekov. *Kronika obce Cekova*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760019/soap-ro_00021_obec-cekov-1-1931-1934_2180.

jak pro obce zemědělské, s industriálním zaměřením, smíšené nebo fungující pro terciární sféru. Moje hypotéza tak byla výsledky mého výzkumu dostatečně ověřena.

Dalším zásadním výsledkem mého výzkumu bylo podpoření předchozí historiografie ve významu státního vlivu na elektrifikaci. Stát prostřednictvím svých ministerstev a jejich orgánů, zda Ministerstva veřejných prací a jeho Elektrárenské rady, elektrifikaci řídil, plánoval a uváděl do chodu. Měl právo tzv. vřeužitečnosti, tj. stát prostřednictvím svých odborníků v Elektrárenské radě (těleso o cca 54 osobnostech) určoval, která nejbližší a nejlépe fungující – hlavní elektrárna – bude mít vliv na distribuci elektřiny v daném regionu. Doplnkový zdroj pak poskytovaly elektrárny družstevní, soukromé, případně malé, které většinou do celkové soustavy nebyly zapojeny. Pro udržení chodu v jednotlivých místech Československa vznikaly elektrárenské svazy, které měly na starosti distribuci, prodej a zajištění elektřiny v daném místě. S těmito složkami obce (města) musely mít smlouvy na dodávky elektrického proudu. Systém byl dobře připraven, neboť poznatky o elektrifikaci se v českých zemích utvářely již v poslední třetině 19. století, avšak technologie i politický systém (české země byly součástí Rakousko-uherské monarchie) zatím bránily jejich přímé realizaci, která byla plošně zajištěna až elektrifikačním zákonem.

Další hypotézu, kterou jsem kladně svým výzkumem ověřil, byla nutnost středo i vysokoškolského vzdělání „nových“ techniků – elektrotechniků (elektromontérů, elektromechaniků aj.) pro zajištění realizace elektrifikace a pro opravy elektrifikační sítě. Tito elektrotechnici našli plnou podporu jejich dalšího odborného rozvoje v Elektrotechnickém svazu československém (ESČ). Svaz umožňoval nejen standardizaci oboru (v elektrotechnické zkušebně od roku 1926, později v Elektrotechnickém zkušebním ústavu od roku 1951), ale poskytoval i odbornou literaturu, přednášky, zahraniční konference a komparaci činností v elektrifikaci v Československu a v zahraničí nebo informace o bezpečnosti práce v elektrotechnice. ESČ vydával vlastní časopis *Elektrotechnický obzor* (1910-1991), který v době mezi dvěma světovými válkami publikoval především články k energetice a elektrifikaci. To byly velmi ocenitelné aktivity, které stát nemohl běžně zajišťovat. K nejvýznamnějším osobnostem v této oblasti patřil brněnský konstrukční elektrotechnik Vladimír List, který se významnou měrou na úspěšné elektrifikaci podílel.

Poslední otázkou, kterou jsem v úvodu nastínil, byla otázka rozšíření volného času. Tu jsem ověřoval na záznamech z kronik. Ukázalo se, že lidé mohli využít prodlouženého dne díky osvětlení pro svoje hobby, ale i pro rozvoj svých živností a podnikatelských aktivit. Elektřina vstoupila do života lidí i ve stavebnictví, např. jiným architektonickým řešením staveb a nutností počítat s elektrickými rozvody. V krajině se objevily sloupy elektrického vedení, kabeláž, trafostanice, elektrifikovaná železnice aj. V období mezi válkami se běžně využívala i tzv. bílá elektrotechnika, především kuchyňské nebo jiné domácí spotřebiče (lednice, elektrické sporáky, trouby, toustovače, ohřívače vajíček, konvice, telefony, vysavače, pračky, ždímačky apod.), a technika pro volný čas (radiotechnické a radioamatérské sety, rozhlasové přijímače, gramofony, později televizory aj.).

Elektřina a její aplikace změnily zcela život lidí, což dokládá i výzkum v předkládané diplomové práci.

6 Seznam pramenů a literatury

6.1 Archivní prameny

- **Národní archiv Praha**

Fond č. 1004; Ministerstvo veřejných prací; 1918-1942 (1952)

- **Archiv Národního technického muzea**

Fond č. 510; Prandstetter Eduard, ing.; 1895-1942

- **Státní okresní archiv Strakonice**

Fond č. 5; AO Bělčice; 1884-1945 (1953)

Fond č. 353; AO Újezdec u Bělčic; 1869-1945 (1946)

Fond č. 365; AO Uzenice; 1859-1945 (1959)

Fond č. 440; Okresní zastupitelstvo Volyně; 1866-1927 (1928)

- **Státní okresní archiv Příbram**

Fond č. 168; Pamětní kniha Rožmitál pod Třemšínem

- **Státní oblastní archiv v Třeboni (DA - digitální archiv)**

NAD č. 77; Pamětní kniha obce Hajany

NAD č. 133; Pamětní kniha obce Kocelovice

NAD č. 176; Pamětní kniha obce Lnáře

NAD č. 22; Pamětní kniha obce Březí

NAD č. 353; Pamětní kniha obce Újezdec

NAD č. 1147; Dějiny města Bělčic II

NAD č. 1147; Dějiny města Bělčic III

NAD č. 1783; Pamětní kniha obce Včelná

NAD č. 386; Pamětní kniha obce Volyně

- **Státní oblastní archiv v Plzni** (Porta fontium - digitální archiv)

Fond č. 267; Pamětní kniha města Zbiroha, 1. díl

Fond č. 739; Pamětní kniha obce Kasejovice

Fond č. 427; Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic

Fond č. 140; Pamětní kniha obce Mýto

Fond č. 41; Pamětní kniha obce Kařez

Fond č. 196; Pamětní kniha obce Horní Bříza

Fond č. 111; Pamětní kniha města Holoubkov, 1. díl

Fond č. 368; Pamětní kniha obce Lestkov

Fond č. 21; Pamětní kniha obce Cekov

- **Státní oblastní archiv v Praze** (eBadatelna - digitální archiv)

NAD č. 200; Pamětní kniha obce Řevničov

- **Obecní úřad Držkov** (digitalizovaná kronika)

Pamětní kniha obce Držkov

- **Obecní úřad Bedřichov** (digitalizovaná kronika na webu obce)

Pamětní kniha obce Bedřichov

- **Obecní úřad Radčice** (digitalizovaná kronika na webu obce)

Pamětní kniha obce Radčice

- **Obecní úřad Klučov** (digitalizovaná kronika na webu obce)

Pamětní kniha obce Klučov

- **Obecní úřad Žirovnice** (digitalizovaná kronika na webu obce)

Pamětní kniha obce Žirovnice

- **Hodkovice nad Mohelkou** (digitalizovaná kronika na webu obce)

Pamětní kniha města Hodkovice nad Mohelkou

6.2 Zákony⁴²³, předpisy, normy

Kroniky a pamětní knihy

- Zákon č. 80/1920 Sb. z. a n., o pamětních knihách obecních.
- Nařízení č. 211/1921 Sb. z. a n., kterým se provádí zákon o pamětních knihách obecních.
- Vládní nařízení č. 169/1932 Sb. z. a n., o pamětních knihách obecních.

Elektrifikace

- Zákon č. 438/1919 Sb., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace.
- Nařízení vlády Československé 26/1920 Sb., o zřízení státní elektrárenské rady.
- Nařízení vlády republiky Československé 612/1920 Sb., jímž se provádí zákon ze dne 22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace.
- Nařízení vlády republiky Československé 617/1920 Sb., jímž se provádí § 6, č. 2., zákona ze dne 22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n., státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace.
- Zákon 258/1921 Sb., jímž se doplňuje zákon ze dne 22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace.
- Zákon 294/1924 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k označení elektrických podniků, jež mají býti přeměněny na podniky všeužitečné.
- Vládní nařízení 83/1924 Sb., kterým se zvyšuje počet členů státní elektrárenské rady.
- Zákon č. 139/1926 Sb., o finanční podpoře elektrisace venkova.

⁴²³ Beck-online, Sběrka zákonů. [online]. [vid. 9. 3. 2019], dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/index.seam>.

- Vládní nařízení 62/1927 Sb., kterým se mění ustanovení § 6 vládního nařízení ze dne 25. října 1920, č. 612 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon ze dne 22. července 1919, č. 438 Sb. z. a n., o státní podpoře při zahájení soustavné elektrisace
- Zákon č. 112/1928 Sb., kterým se mění některá ustanovení zákona ze dne 1. července 1926, č. 139 Sb. z. a n., o finanční podpoře elektrisace venkova.
- Zákon 191/1930 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k označení elektrických podniků, jež mají býti přeměněny na podniky všeužitečné.
- Zákon 213/1931 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k označení elektrických podniků, jež mají býti přeměněny na podniky všeužitečné.
- Zákon 209/1932 Sb., kterým se prodlužuje lhůta k označení elektrických podniků, jež mají býti přeměněny na podniky všeužitečné.

Předpisy a normy

- Předpisy a normálie
- Předpisy a normy Elektrotechnického svazu československého 1920 a 1923
- Předpisy Elektrotechnického svazu československého

6.3 Literatura

BATĚK, František, Hana HRACHOVÁ a Petr PRÁŠIL. *Zbirožsko na starých pohlednicích*. Hostivice: Baron, 2007.

BRANKOVSKÝ, František. *Elektrisace Čsl. republiky*. [Česko]: [nakladatel není známý], [1934?].

EFMERTOVÁ, Marcela C. *Elektrotechnika v českých zemích a v Československu do poloviny 20. století: studie k vývoji elektrotechnických oborů*. Praha, 1999. ISBN 80-85983-99-0.

EFMERTOVÁ, Marcela C. *Osobnosti české elektrotechniky*. Vyd. 1. Praha: ČVUT, 1998. ISBN 80-01-01758-3.

EFMERTO VÁ, Marcela C. *K vývoji české elektrotechniky od druhé poloviny 19. století do roku 1945*. Praha, 1997. ISBN 80-01-01573-4.

FREMR, Václav a Jiří BARTÁK. *ZČE - lidé a doba: 1919-2006*. Plzeň: Západočeská energetika, 2006. ISBN 80-239-6248-5.

Elektrifikace Československa. [Sv.] 1. V Praze: Sekce všeužitečných elektráren při ESČ, 1934.

Elektrifikace Československa. [Sv.] 2. V Praze: Sekce všeužitečných elektráren při ESČ, 1934.

HAVELKA, Jan. *Elektrická vedení*. 2. doplněné vydání. Praha: Elektrotechnický svaz československý, 1938.

HORSKÁ-VRBOVÁ, Pavla. *Počátky elektrifikace v českých zemích*. Praha, 1961.

HROMÁDKA, Tomáš. *Kroniky obcí. III.* (upravené) vydání. Praha: NIPOS, 2014. ISBN 978-80-7068-280-7.

MACHÁČEK, Cyril. *Domovní elektrické instalace*. Brno, 1951.

MACHYTKA, Václav. *Elektrotechnika. Příručka pro elektromontéry. Elektrické stroje a přístroje I*. Praha, 1930.

MACHYTKA, Václav. *Elektrotechnika. Příručka pro elektromontéry. Nauka instalační II*. Praha, 1930.

MACHYTKA, Václav. *Elektrotechnika. Příručka pro elektromontéry. Stavba rozvaděčů. Montáž a zkoušení elektrických strojů a transformátorů III*. Praha, 1930.

MACHYTKA, Václav. *Elektrotechnika. Příručka pro elektromontéry. Elektrické osvětlení. Elektromotorické pohony. Elektrické dráhy III*. Praha, 1930.

MARKUS, Antonín. *Pamětní kniha obecní*. Praha, 1922.

JAKUBEC, Ivan. *Elektrifikace (Elektrifikace) ČSR v česko(slovensko)-německých vztazích*. In: Co nevíme o první Československé republice. Záznam diskuze pořádané 25. března 1999 v CEFRES v Praze, Uspořádali: Josef Harna a Antoine Marès. Praha, 1999.

JUSTÝN, Josef. *Elektrina v zemědělství: stručný nástin jejího použití a výhod družstevního podnikání elektrisace venkova*. Praha: Ústřední Jednota hospodářských družstev, sv. 46, 1923.

JUSTÝN, Josef. *Význam elektrisace pro venkov se zvláštním zřetelem na Řevničov*. In. Školství a národní osvěta v Řevničově, Zpráva III. Školní rok 1923-24.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938), Díl první*. Praha: Libri, 2000. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-027-6.

KAZIMOUR, Josef. *Návod k vedení pamětních knih*. V Praze: Českosl. zeměděl. museum, 1920.

KNEIDL, František. *Vývoj elektrisace v Čechách a na Moravě*. In: *Z vývoje české technické tvorby*. Praha, 1940.

KOPECKÝ, Emil. *Příruční kniha pro montéry elektrotechnické s předpisy pro zákonitě installace*. Praha, 1907.

KŘIŽÍK, František, VESELÝ, Jaroslav, ed. a LIST, Vladimír, ed. *Paměti: paměti Františka Křižíka, českého elektrotechnika*. Praha, 1952.

KUBÍN, Miroslav. *Proměny české energetiky: historie, osobnosti, vědecko-technický rozvoj*. Praha, 2009. ISBN 978-80-254-4524-2.

KUBŮ, Eduard, PÁTEK, Jaroslav (red.). *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-716-X.

LIST, Vladimír. *Elektrické sítě*. Praha: Elektrotechnický svaz českomoravský, 1940.

LIST, Vladimír. *Paměti*. Ostrava: Český elektrotechnický svaz, 1992.

MIKEŠ, Jan a EFMERTOVÁ, Marcela C. *Elektrina na dlani: kapitoly z historie elektrotechniky v českých zemích*. Praha, 2008. ISBN 978-80-87040-08-9.

MIKEŠ, Jan. *Elektrifikace Československa do roku 1938*. Dizertační práce. Praha, 2016.

MIKEŠ, Jan. *Historie výuky a vývoj učebnic elektrotechniky v českých zemích*. Dizertační práce. Plzeň, 2012.

NĚNIČKOVÁ, Simona. *Vývoj učňovského školství v okrese Hodonín*. Bakalářská práce. Brno, 2008.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. 2. vyd. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2012. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 978-80-86107-63-9.

PRÁŠIL, Petr. *Rožmitálsko na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice: Baron, 2011.

PUBAL, Václav. *Kroniky a kronikáři*. Praha, 1985.

ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav. *Průmyslové a odborné školství v Republice československé. I*. V Praze: Státní ústav pro učebné pomůcky škol průmyslových a odborných, 1928.

ROOS, Emil. *Účast obcí a okresů při opatřování elektrické energie: některé úvahy s hlediska správního a se zvláštním zřetelem k poměrům v království Českém*. V Praze: Poradní sbor českých okresů, sv. 12 1917.

SAJDA, Alois a KUCHAR, Karel. *Elektrisace*. Praha, 1927.

SEYFERT, Ladislav. *Elektrisace a její národohospodářský význam*. Brno, 1927.

STOCKÝ, Josef, ed. a ŽENATÝ, Emil Adolf, ed. *Sedmdesát let technické práce: sborník vydaný k jubilejnímu sjezdu československých inženýrů v Praze roku 1935*. V Praze: Spolek československých inženýrů, 1935.

STRÁNSKÝ, Josef B., ed. *Z vývoje české technické tvorby: sborník vydaný k 75. výročí založení Spolku českých inženýrů v Praze*. Praha, 1940.

ŠKORPIL, Emanuel. *Obecní kronika: podrobný návod, jak založiti a vésti pamětní knihy obecní: (s popisem obce, kronikou světové války a ukázkami zápisů)*. 2. vyd. V Litomyšli: J. R. Veselík, 1930.

TOMÁNEK, Jaroslav (ed.). *Elektrisace Československa 1918-1928*. Praha: Elektrotech. Svaz Čsl., 1928. 174 - [III] s.

ZŘÍDKAVESELÝ, František. *Soustavná elektrizace Moravy a Slezska 1918-1955: do připojení poslední obce*. Brno, 2013. ISBN 978-80-86413-97-6.

6.4 Internetové zdroje

Bavorsko-česká síť digitálních pramenů [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.portafonium.eu>

Beck-online, Sběrka zákonů [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/index.seam>

Digitální archiv, Státní oblastní archiv v Třeboni [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz>

eBadatelna, Státní oblastní archiv v Praze [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz>

Elektrika.tv, Videoseriál Elektrotechnická historie [online]. [vid. 20. 5. 2019]. Dostupné z: <https://elektrika.tv/by-event/eh-videoserial-elektrotechnicka-historie>

Historie Chlumu [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.chlumblatna.cz/wp-content/uploads/2016/09/Historie.pdf>

Inventáře a katalogy Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.inventare.cz/pdf/soap-ro/soap-ro_ap0130_00028_aoholoubkov.pdf

Kontaminovaná místa, Mapová aplikace [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://kontaminace.cenia.cz/>

LUDVÍK, Karel: František Franěk – radista vysílačky vojenské odbojové organizace Obrana národa [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://severniceskobudejovicko.cz/2015/08/12/frantisek-franek-radista-vysilacky-vojske-odbojove-organizace-obrana-naroda/>

MAPY.CZ [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.mapy.cz>

Město Hodkovice nad Mohelkou, Městské kroniky [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.hodkovicenm.cz/cs/mesto/mestke-kroniky/ceska-pametni-kniha-mesta-hodkovic-1918-1957.html>

Město Železný Brod, Kroniky města Železný Brod [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.zeleznybrod.cz/cz/obcan/kronika-mesta-zelezny-brod/>

Město Žirovnice, Kronika města Žirovnice [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.zirovnice.cz/html/soubory/kronika/>

Národní památkový ústav, Památkový katalog [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz>

Nové aspi, Sbírký zákonů [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.noveaspi.cz>

Obec Bedřichov. Obecní kronika [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/>

Obec Klučov, Obecní kroniky [online]. [vid. 9. 3. 2019] Dostupné z: <http://www.klucov.cz/data/kroniky/klucov/2str075.htm>

Obec Radčice, Kronika obce [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.radcice.eu/dokumenty/kronika-obce-radcice-01.pdf>

Úřad pro technickou normalizaci, metrologii a státní zkušebnictví. Co je to technická norma [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.unmz.cz/urad/co-je-to-technicka-norma->

VÁVRA, Milan: Historie a současnost elektrotechnických norem [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://coptkm.cz/portal/?action=2&doc=5045>

Východočeská energetika a.s. [online]. [vid. 16. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.cez.cz/cs/o-spolecnosti/skupina-cez/spolecnosti-skupiny-cez-v-cr/reas/vce.html>

ZOUL, František: Vznik a vývoj českých elektrotechnických předpisů (2. část) - vydáno k 90. výročí vzniku normalíí a předpisů ČSN [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.odbornecasopisy.cz/elektro/casopis/tema/vznik-a-vyvoj-ceskych-elektrotechnickych-predpisu-2-cast-vydano-k-90-vyroci-vzniku-normalii-a-predpisu-csn--10082>

7 Seznam příloh

Tabulková a grafová příloha

Příloha č. 1: Vývoj cen za světelný proud 1 kWh v Kč od roku 1923 až 1933.

Příloha č. 2: Vývoj cen za motorový proud za 1 kWh v Kč od roku 1923 až 1933.

Příloha č. 3: Tabulka s přehledem cen za elektrifikaci obce.

Obrazová příloha

Příloha č. 1: Tabulka výdajů na elektrifikaci jednotlivců v obci Újezd u Kasejovic s podrobným popisem.

Příloha č. 2: Vývoj ceny proudu v Otavském elektrárenském svazu.

Příloha č. 3: Počet připojených osad k Otavskému elektrárenskému svazu.

Příloha č. 4: Spotřeba kWh z Otavského elektrárenského svazu.

Příloha č. 5: Zajímavý zápis cen, který je vždy nedílnou součástí všech kronik. K cenám za potraviny přibyla i cena za elektrický proud, která se v ostatních pamětních knihách u těchto komodit nevyskytuje.

Příloha č. 6: Přihláška k odběru elektrického proudu u Elektrárenského svazu okresů středočeských.

Příloha č. 7: Výnos ministerstva zemědělství, který povoluje obci Uzenice subvenci na elektrifikaci ve výši 40 % skutečného stavebního nákladu. Zobrazena první stránka výnosu.

Příloha č. 8: Návrh rozvodné sítě v obci Uzenice z roku 1921.

Příloha č. 9: Ortofoto snímek obce Uzenice z roku 1951 s transformační stanicí v červené kružnici. Trafostanice byla dodnes stojí.

Příloha č. 10: Zachovala věžová transformační stanice v Uzenicích (2018).

Příloha č. 11: Plán stavby transformátorové stanice u dolu Pokrok II u Zbůchu.

Příloha č. 12: Elektrické vedení v obci Včelná z roku 1930.

Příloha č. 13: Osvětlování dvora.

Příloha č. 14: Mláčení obilí elektrickým pohonem.

Příloha č. 15: Řezačka poháněná elektromobilou.

Příloha č. 16: Elektromobila.

Příloha č. 17: Vnitřek elektromobily s elektromotorem, pojistkami a vypínačem.

Příloha č. 18: Elektromotor firmy Ro-Ko.

Příloha č. 19: Elektromotor firmy Duda.

Příloha č. 20: Elektromotor k pohonu pumpy na vodu (vlevo).

Příloha č. 21: Pohon odstředivky na mléko (vpravo).

Příloha č. 22: Dílna živnostníka poháněná elektromotorem.

Příloha č. 23: Okružní pila poháněná elektromotorem.

Příloha č. 24: Krouhačka řepy, poháněná elektromotorem. Na fotografii je vidět přívod nadzemního vedení do domu. Pod přípojkou je vývod pro zapojení elektromotoru, který pohání krouhačku.

Příloha č. 25: Řezačka, poháněná malým přenosným elektromotorem.

Příloha č. 26: Elektrický poháněný brus.

Příloha č. 27: Plánek elektrizované obce Stan 1928.

Příloha č. 28: Ortofoto snímek obce Stan z roku 1957 ještě s transformační stanicí vlevo v červené kružnici. Trafostanice byla zbourána.

Příloha č. 29: Stavba transformátoru v obci Stan v roce 1928.

Příloha č. 30: Finální práce stavby transformátoru v obci Stan v roce 1928.

Příloha č. 31: Katastr nemovitostí stále eviduje parcelu firmy E.ON s místem, kde dříve stál TS v Bělčicích. Stav v zápisu je označen textem zbořeniště. Současný stav již ukazuje pouze travnatou plochu a vedle nově postavenou sloupovou TS.

Příloha č. 32: Železobetonová transformační stanice v obci Platenice z roku 1920.

Příloha č. 33: Stejná transformační stanice z roku 2011.

Příloha č. 34: Věžový transformátor vybudovaný v 50. letech 20. století, přestavěný na rozhlednu.

Příloha č. 35: Srovnání velikosti pracovních strojů.

Příloha č. 36: Cenové porovnání různých zdrojů elektrického osvětlení.

Příloha č. 37: Ukázka, co mohl jeden motor v hospodářství pohánět.

Příloha č. 38: Využití a ztráty při vaření.

Příloha č. 39: Využití a ztráty při topení.

Příloha č. 40: Schéma elektrického vedení od elektrárny k obcím v dobové odborné literatuře.

Příloha č. 41: Sloup s konzolou a již nevyužitými izolátory typu „C“ (vyráběn od 50. let 20.st.). Vršek sloupu je zešikmen z důvodu nezadržování vody. Obec Uzenice.

Příloha č. 42: Sloup s podpěrou, kdy se dřevěná podpěra nedotýká země a je připevněna na betonový sokl.

Příloha č. 43: Obec Včelná kolem roku 1920-1930.

Příloha č. 44: Nahoře roubíkové izolátory II, dole kladkové izolátory VK 1 A – Jílové u Držkova. Izolátory typu „I“ se v ČSR vyráběly do roku 1940.

Příloha č. 45: Háček na zvonkový izolátor typu L.

Příloha č. 46: Izolátor typu RM upevněný na háčku. Tento typ izolátoru se používal nejčastěji na telefonní vedení, ale také na nízké napětí. Jílové u Držkova – severní Čechy.

Příloha č. 47: Zachovalý střešník v centru Milevska.

Příloha č. 48: Vlevo detail zachovalého střešníku v Milevsku.

Příloha č. 49: Vpravo zachycený podobný typ střešníku na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem ze 30. let 20. století.

Příloha č. 50: Konzola na štítu domu na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem ze 30. let 20. století.

Příloha č. 51: Stejná konzola, ale zkrácená na stejném domě v roce 2019.

Příloha č. 52: Pohlednice zachycující obec Vševidy z roku 1933. Na horním snímku je v popředí zachycen věžový transformátor.

Příloha č. 53: Věžový transformátor v obci Vševidy v roce 2019.

Příloha č. 54: Fotografie z roku 1927 zachycující věžový transformátor v obci Rožmitál pod Třemšínem.

Příloha č. 55: Věžový transformátor v obci Rožmitál pod Třemšínem v roce 2019.

Příloha č. 56: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Zbiroh. Transformační stanici postavil místní zedník Jaromír Hájek v roce 1924.

Příloha č. 57: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Kařez. Stavbu měl hotovou 18. listopadu 1936 zednický mistr František Laichl ze Slupna za 7.980 Kč. Za vnitřní elektrovýzbroj včetně transformátoru obec Kařez zaplatila 20.600 Kč.

Příloha č. 58: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Sirá. Zapojení transformátoru provedl Ing. R. Keclík z Prahy v roce 1935.

Příloha č. 59: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Mýto.

Příloha č. 60: Česká státní průmyslová škola v Brně. Elektrotechnická laboratoř.

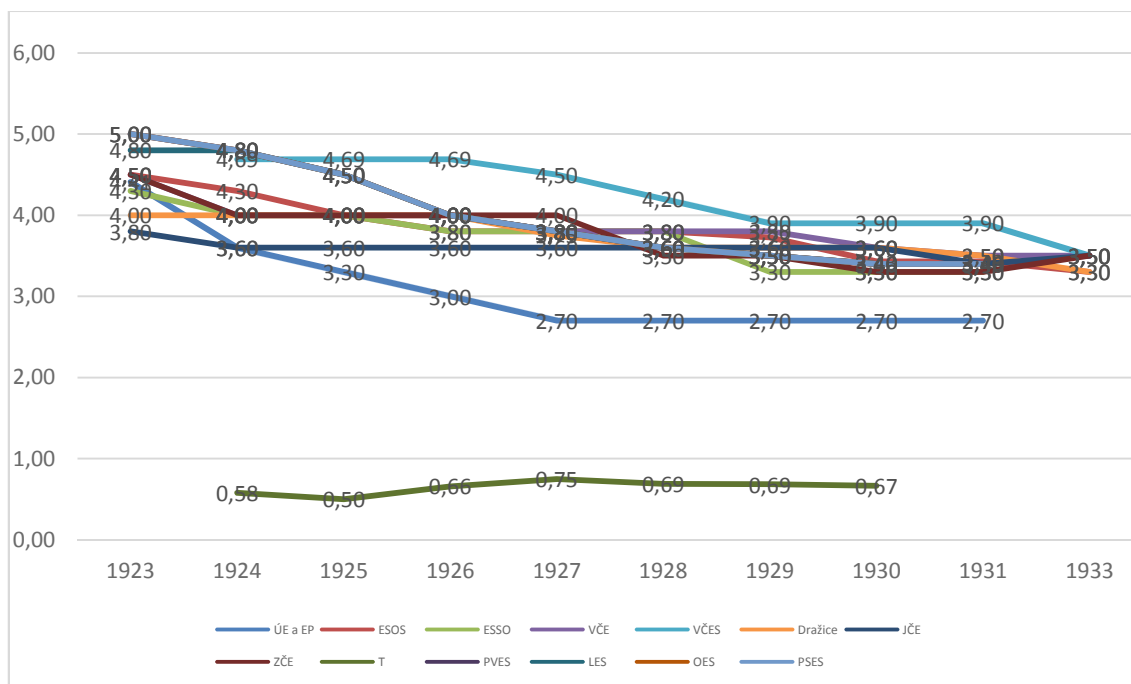
Příloha č. 61: Státní průmyslová škola v Praze XVI. Elektrotechnická laboratoř.

Příloha č. 62: Vysvědčení Eduarda Prandstettera z elektrotechnické továrny Aloise Dudy z roku 1912.

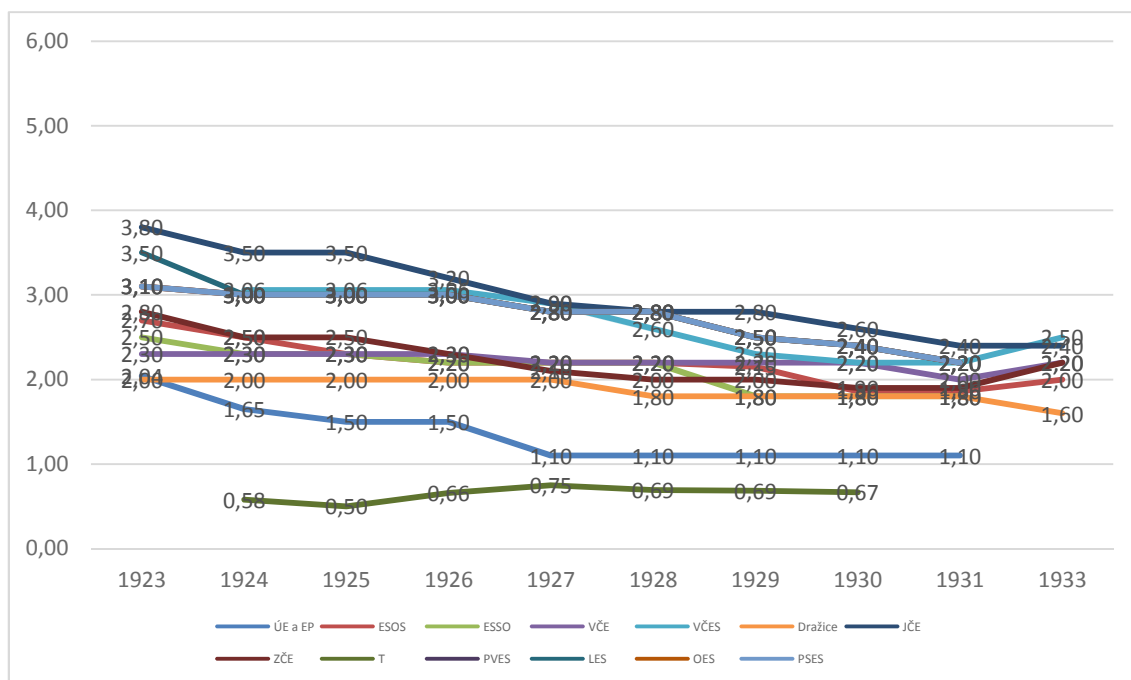
Příloha č. 63: Eduard Prandstetter dostává v roce 1912 povolení připojovat elektroinstalace na pražskou městskou síť.

Příloha č. 64: Reklama pro pořízení pamětní knihy v Kazimourově *Návodu vedení pamětních knih*.

7.1 Tabulková a grafová příloha

Příloha č. 1: Vývoj cen za světelný proud 1 kWh v Kč od roku 1923 až 1933.

Příloha č. 2: Vývoj cen za motorový proud za 1 kWh v Kč od roku 1923 až 1933.⁴²⁴

⁴²⁴ Ceny v rámci Svazu byly též velmi odlišné, a to z důvodu vzdálenosti obcí od elektráren, hustotě obyvatelstva, vspělosti průmyslu a zemědělské oblasti. V grafu jsou uvedeny ceny průměrné. Viz. *Elektrifikace Československa*. [Sv.] 1. V Praze: Sekce všeužitečných elektráren při ESČ, 1934. Také: NA, Fond MVP 1918-1942, Úprava poměrů u všeužitečných elektráren (Liberec) sign. 218a, k. 1059.

Obec	Cena za sekundární vedení s transformátorem bez přípojek	Cena za sekundární vedení s transformátorem s přípojkami	Rok	Počet obyvatel⁴²⁵
Kocelovice*	60.345		1930	423
Kasejovice*	169.060		1923	2680
Újezd u Kasejovic ^{*426}		101.427	1930	
Březí*	123.000		1930	322
Bělčice**	121.172			2135
Uzenice	61.331	85.331 ⁴²⁷	1925	274
Újezdec ^{*428}	63.760		1926	
Hudlice**		91.364	1927	1851
Roztoky u Křivoklátu**		78.958	1927	1024
Zbečno**		61.760	1927	1270

* OES⁴²⁹

** ESOS⁴³⁰

Příloha č. 3: Tabulka s přehledem cen za elektrifikaci obce.

⁴²⁵ ČSÚ k roku 1930 [online]. [vid. 3. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/sldb/pocet-obyvatel-a-domu-podle-vysledku-scitani-od-roku-1869>.

⁴²⁶ Celkově s domovními elektroinstalacemi 232.727 Kč. Přípojka za světelnou přípojku činila 200 Kč a za motorovou přípojku 280 Kč.

⁴²⁷ Naceno Svazem na cca 24.000 Kč pro celou obec.

⁴²⁸ Svaz nacenil světelnou přípojku na max. částku 500 Kč a za motorovou přípojku max. 1000 Kč.

⁴²⁹ Údaje získané z pamětních knih zkoumaných v této práci.

⁴³⁰ NA, Fond MVP 1918-1942, Elektrisace venkova; porady, zadávání prací, kolaudace. sign. 220, k. 1059.

7.2 Obrazová příloha

136
Tabulka výdajů na elektrifikaci jednotlivců.

jméno a čís. poz.	Příj. měř. a délka vývod.	Pověřil firma	Konec nář. v roce a mese		Doba na výstavbu		Cena za místní motory		Za nové síťové motory		Celkové výdaje	
			ro	č	ro	č	ro	č	ro	č	ro	č
Novák J.	5	Štěpán Trnava	1925	4	480	95	2250	4750				
Novák J.	2	Štěpán Trnava	1100	4	480	105	2300	3985				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	1240	4	480	95	2350	4165				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	1400	4	480	105	2400	4385				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	1448	4	480	105	2400	4933				
Novák J.	6	Štěpán Trnava	940	4	480	100	2300	3880				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	400	4	480	90	2250	3530				
Novák J.	11	Štěpán Trnava	1400	4	480	105	2300	4385				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	350	4	480	105	2250	3185				
Novák J.	6	Štěpán Trnava	1890	4	480	120	2600	5158				
Novák J.	8	Štěpán Trnava	2100	4	480	110	2300	4490				
Novák J.	8	Štěpán Trnava	310	4	480	30	—	830				
Novák J.	7	Štěpán Trnava	3300	4	480	155	3000	7125				
Novák J.	9	Štěpán Trnava	1300	4	480	115	2300	4395				
Novák J.	8	Štěpán Trnava	1600	4	480	110	2300	4490				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	1500	4	480	90	2400	4490				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	1250	4	480	85	2300	4075				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	350	4	480	85	—	915				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	7100	4	480	105	2300	3985				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	7100	4	480	105	4000	5515				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	1500	4	480	85	2300	4395				
Novák J.	6	Štěpán Trnava	1700	4	480	100	2300	4580				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	1500	4	480	90	2300	4490				
Novák J.	8	Štěpán Trnava	2700	4	480	140	4000	6380				
Novák J.	6	Štěpán Trnava	2000	4	480	100	2300	4580				
Novák J.	9	Štěpán Trnava	300	4	480	85	2300	3395				
Novák J.	13	Štěpán Trnava	850	4	480	80	—	1360				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	350	4	480	30	—	830				
Novák J.	6	Štěpán Trnava	440	4	480	50	—	1070				
Novák J.	2	Štěpán Trnava	320	4	480	30	—	830				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	720	4	480	90	2450	4290				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	980	4	480	85	2300	3885				
Novák J.	1	Štěpán Trnava	500	4	480	85	—	1065				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	650	4	480	35	—	1165				
Novák J.	3	Štěpán Trnava	270	4	480	75	—	485				
Novák J.	7	Štěpán Trnava	1700	4	480	105	2300	4685				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	350	4	480	45	—	1075				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	1400	4	480	95	2300	4375				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	1700	4	480	95	—	4375				
Novák J.	4	Štěpán Trnava	430	4	480	40	—	1050				
Novák J.	5	Štěpán Trnava	1275	4	480	85	2300	4395				
Uhraněno			44038		10530		3568	78093	150149			

Příloha č. 1: Tabulka výdajů na elektrifikaci jednotlivců v obci Újezd u Kasejovic s podrobným popisem.⁴³¹

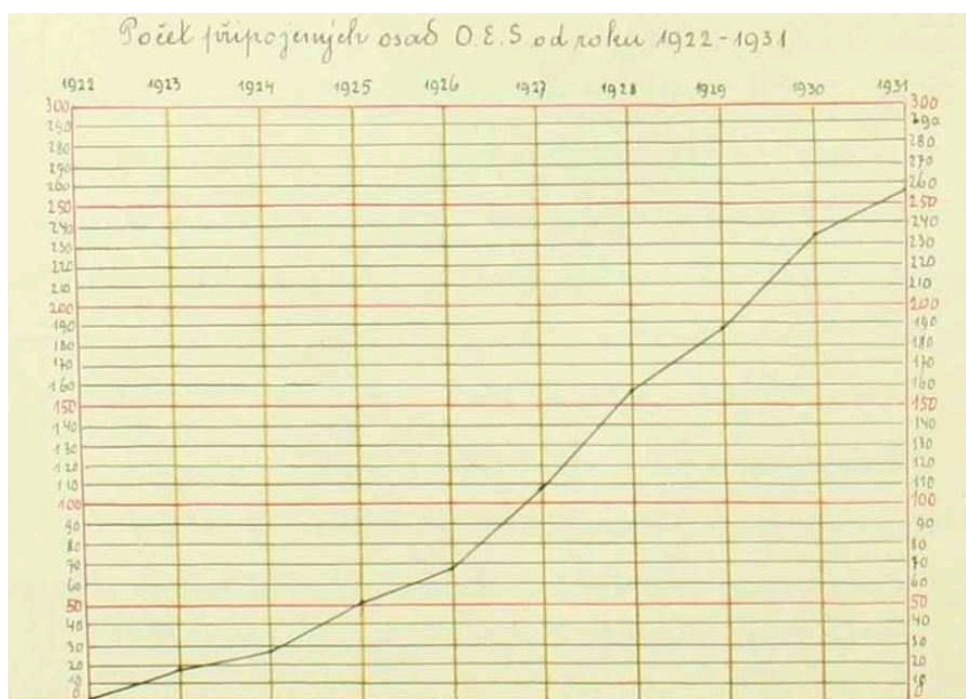
⁴³¹ SOKA Plzeň-jih, Fond AO Újezd u Kasejovic. Pamětní kniha obce Újezd u Kasejovic. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 9. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30560685/soap-pj_00427_obec-ujezd-u-kasejovic-1928-1935_0390.

Cena proudu:

	světlo	motory	veřej. světlo
1922	5.00	3.10	5.00
1923	4.80	3.00	4.80
1924	4.80	3.00	3.50
1925	4.50*	3.00*	3.50*
1926	4.00	3.00	3.50
1927	3.80	2.80	3.30
1928	3.60	2.60	3.00
1929	3.50	2.50	3.00
1930	3.40	2.40	3.00
1931	3.40	2.20	3.00

* Cena proudu do konce roku 1924
mimo obně z obrátu, od roku 1925
včetně obně z obrátu.

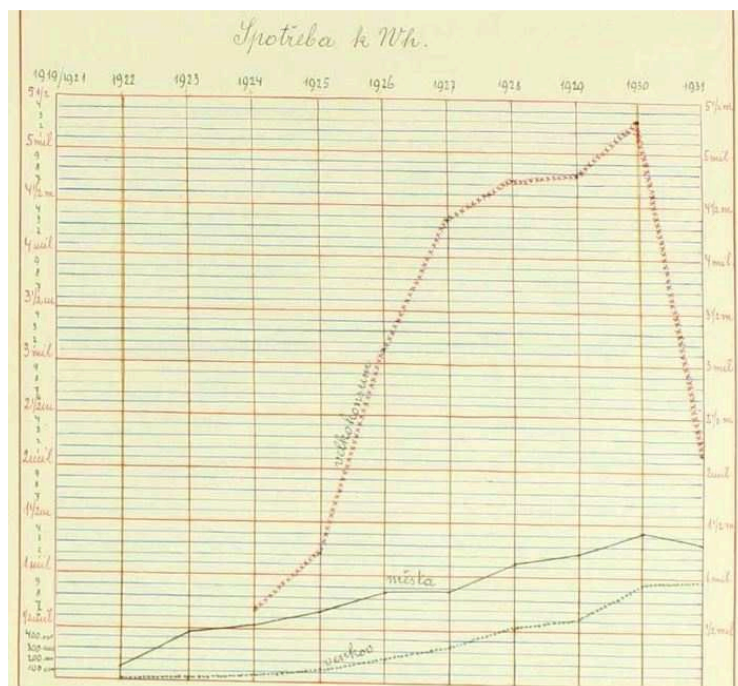
Příloha č. 2: Vývoj ceny proudu v Otavském elektrárenském svazu.⁴³²

Příloha 3: Počet připojených osad k Otavskému elektrárenskému svazu.⁴³³

⁴³² SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/115>.

⁴³³ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/115>.

Příloha 4: Spotřeba kWh z Otavského elektrárenského svazu.⁴³⁴

chleba bílý 1 kg	Kč 2.-
mouka bílá 1 kg	Kč 2.50
brambory nové 1 kg	Kč 0.70
brambory staré 1 kg	Kč 0.40
maso hovězí 1 kg	Kč 10.-12.-
maso vepřové 1 kg	Kč 10.-12.-
maso selceí 1 kg	Kč 10.-12.-
másto 1 kg	Kč 18.-20.-
sádlo vepřové 1 kg	Kč 13.-
mléko 1 l	Kč 1.60
vejce 1 kus	Kč 0.50
cuker 1 kg	Kč 6.30
elektr. proud 1 Kw	Kč 3.80

Příloha 5: Zajímavý zápis cen, který je vždy nedílnou součástí všech kronik. K cenám za potraviny přibyla i cena za elektrický proud, která se v ostatních pamětních knihách u těchto komodit nevyskytuje.⁴³⁵

⁴³⁴ SOKA Strakonice, Fond AM Bělčice. *Dějiny města Bělčic II*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/341/115>.

⁴³⁵ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. *Pamětní kniha města Zbiroha*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_2600.

Elektrárenský svaz okresů středočeských s. s. r. o. Praha.
 Otvřítí: Praha. — Telefon 31930, 9385. Dítěřichova ul. č. 23. Zlonice přepínací stanice, telef. č. 9. — Roudnice transformáční stanice v Dozanech telef. č. 51.

PŘIHLÁŠKA k odběru proudu elektrického ze zařízení Elektrár. svazu.

Přihlašuji se tímto k odběru elektrické energie od Elektrárenského svazu a výslovně prohlašuji, že podrobuji se dodávacím podmínkám a prohlašuji, že tyto jsou mi plně známy:

Jméno a povolání { odběratele:

Bližší označení připojeného objektu:

Obec ulice čp. č. parc.

Pro osvětlování	Počet	Pojmenování	Norm. svíček	Spotřeba ve Watech na 1 svíčku	Spotřeba ve Watech celkem	P o z n á m k a

Celkem pro osvětlení Watt

Motory, varidla, topení a jiné techn. účely	Počet	Typ neb tvar	k jakému účelu	číslo tov.	HP	kW	volt	obrátek	Potřeba KW	Poznámka

V dne 192
 Podpis odběratele.

Podepsaný majetník domu, pozemku, svoluje k zavedení elektrického proudu do čp.
 Podpis majitele neb zástupce.

Podpsané družstvo, obec *) nenamítá ničeho proti připojení.
 Razítko a podpis:

Podpsaný úřed. opráv. elektrotech. závod zařídil, upravil, prohlédl *) připojku s celou instalací *) podle předpisů E. S. Č. a podle zvláštních podmínek pro elektrické zařízení vydaných E. S. O. S. s. r. o.

Firmy, které chtějí Elektr. svazu prováděti domovní instalace, musí se do kanceláře Svazu písemně neb osobně ohlásiti.
 Podpis a razítko závodu zařizovacího:

*) Nehodící se zařítě skretnouti.

Neúplné neb poškozené přihlášky vracíme.

Příloha 6: Přihláška k odběru elektrického proudu u Elektrárenského svazu okresů středočeských.⁴³⁶

⁴³⁶ NA, Fond MVP 1918-1942, Stížnosti, týkající se elektrisace, sign. 212a, k. 1026.

MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ
ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY.

Č. 48.709-XIb /1927.

V PRAZE, dne 19. listopadu 1927.

Při odpovědi budiž uvedeno jednací číslo.
O každé věci pište samostatně!

Vec: Obec Uzenice, okr. Březnice;
stavební příspěvek na elektrifi-
kaci.

Odpověď k čís.:

Přílohy:

O b e c n í m u ú ř a d u

v U z e n i c i .

Přihlížejíc k tamní žádosti ze dne 24. dubna 1925, předložené zemědělskou radou v Praze, ze dne 30. prosince 1926 č. 26230, s vyjádřením českého odboru ze dne 27. prosince 1926 č. 37164, jakož i ku odbornému technickému posudku zemského správního výboru v Praze ze dne 30. dubna 1927 č. 41578 a uznávajíc důležitost elektrifikace tamní obce s hlediska zemědělských hospodářství, živností i zájmů všeobecných, v dohodě s ministerstvem veřejných prací, schvaluje předložený projekt místní rozvodné sítě, jakož i rozpočet takto:

Transformační stanice.....	40.700 Kč
místní rozvodná síť.....	} 16.800 Kč
veřejné osvětlení.....	
domovní přípojky.....	24.000 Kč
výlohy obce.....	4.300 Kč
úř.kolaudace a komise.....	400 Kč

C e l k e m.....	86.200 Kč

Příloha 7: Výnos ministerstva zemědělství, který povoluje obci Uzenice subvenci na elektrifikaci ve výši 40 % skutečného stavebního nákladu. Zobrazena první stránka výnosu.⁴³⁷

⁴³⁷ SOKA Strakonice, Fond AO Uzenice - Elektrifikace obce 1923-29.

Příloha 8: Návrh rozvodné sítě v obci Uzenice z roku 1921.⁴³⁸

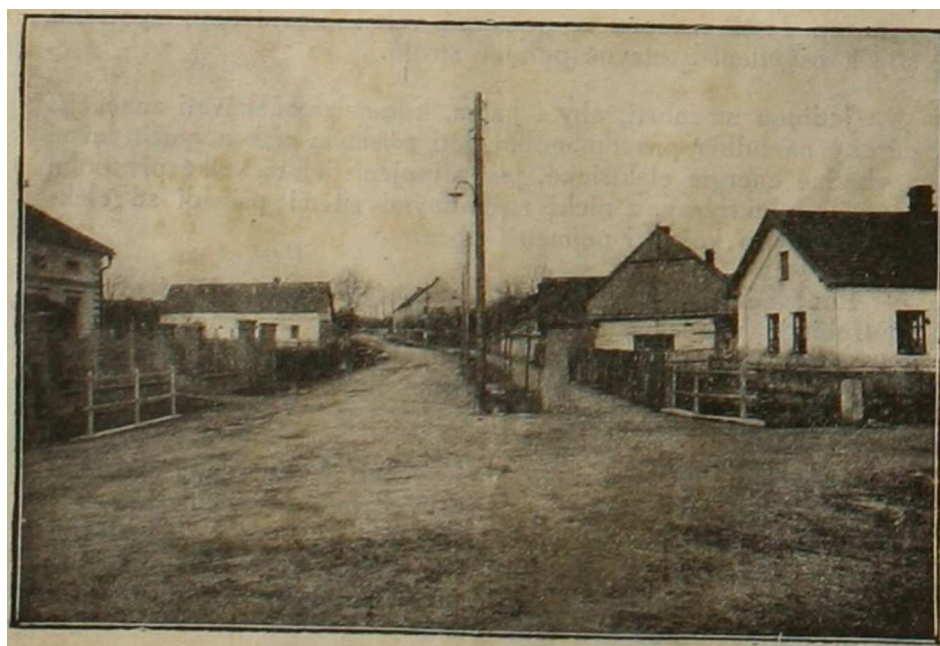
Příloha 9: Ortofoto snímek obce Uzenice z roku 1951 s transformační stanicí v červené kružnici. Trafostanice dodnes stojí.⁴³⁹

⁴³⁸ SOKA Strakonice, Fond AO Uzenice - Elektrifikace obce 1923-29.

⁴³⁹ Kontaminovaná místa, Mapová aplikace [online]. [vid. 18. 3. 2019]. Dostupné z: <https://kontaminace.cenia.cz/>.

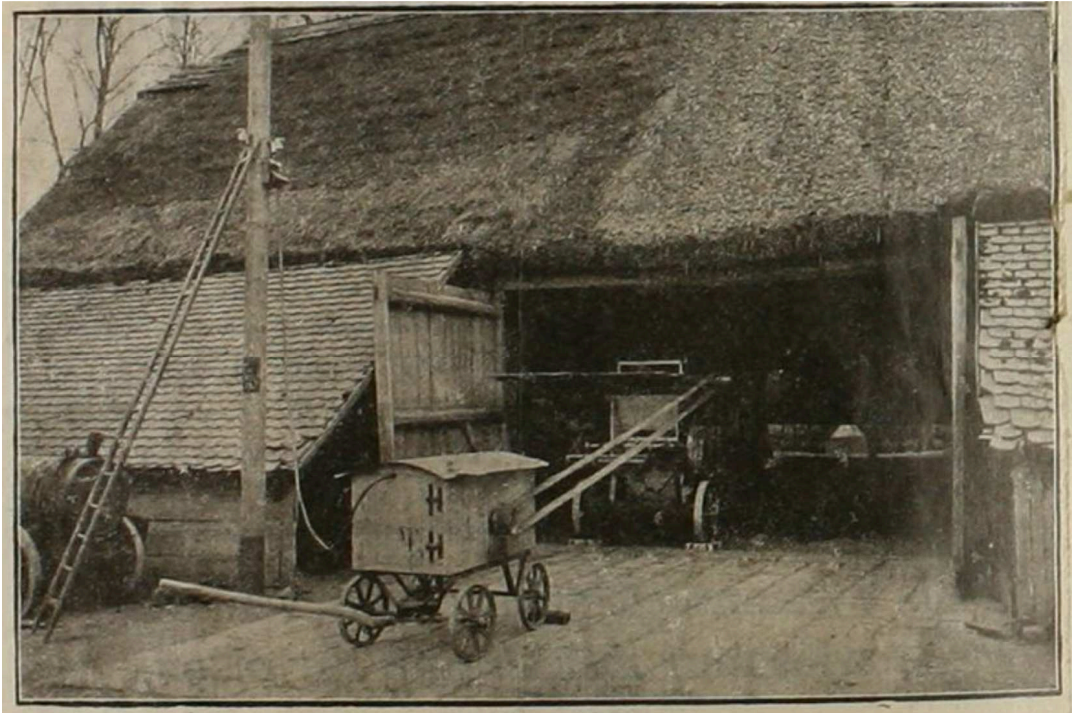
Příloha 12: Elektrické vedení v obci Včelná z roku 1930.⁴⁴²

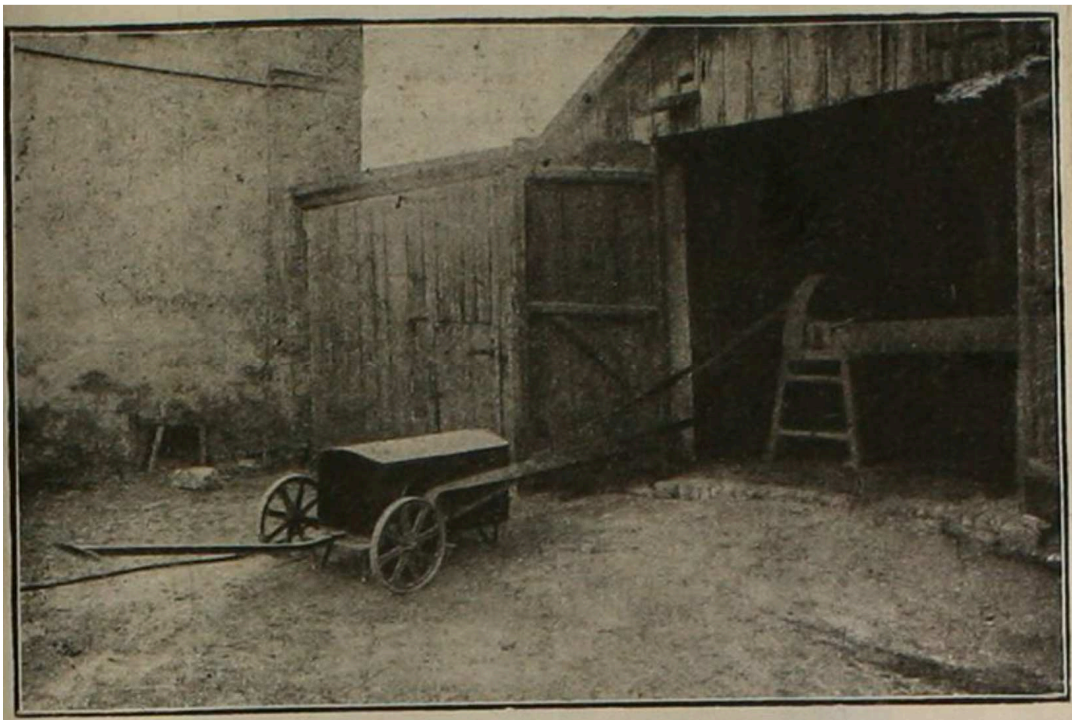
Příloha 13: Osvětlování dvora.⁴⁴³

⁴⁴² SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni [online]. [vid. 17. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.vcelna.cz/kronika/fotogalerie/item/2770-fotograficke-prilohy-k-i-dilu-kroniky-obce-vcelna-1918-1933>.

⁴⁴³ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836-1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]., [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/178>.

Příloha 14: Mláčení obilí elektrickým pohonem.⁴⁴⁴

Příloha 15: Řezačka poháněná elektromobilou.⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/178>.

⁴⁴⁵ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/178>

Příloha 16: Elektromobila.⁴⁴⁶

Příloha 17: Vnitřek elektromobily s elektromotorem, pojistkami a vypínačem.⁴⁴⁷

⁴⁴⁶ Podbrdské muzeum – Rožmitál pod Třemšínem. (Archiv autora 2019).

⁴⁴⁷ Podbrdské muzeum – Rožmitál pod Třemšínem. (Archiv autora 2019).

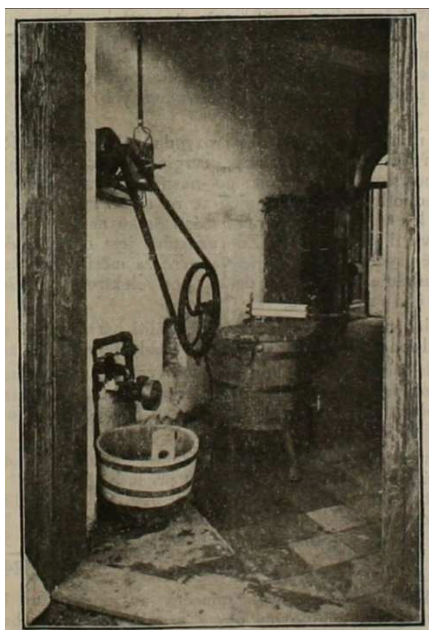
Příloha 18: Elektromotor firmy Ro-Ko.⁴⁴⁸

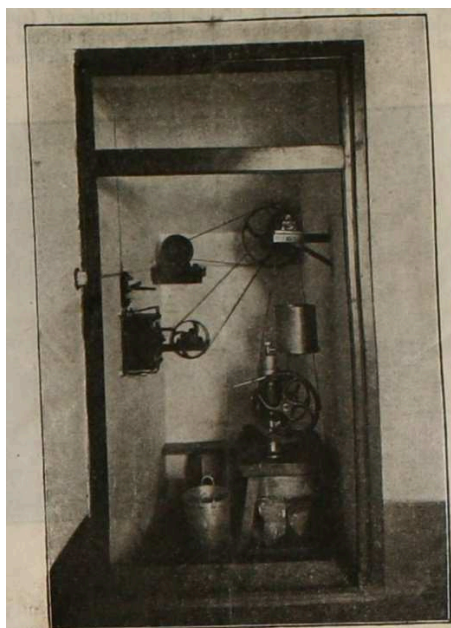
Příloha 19: Elektromotor firmy Duda.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Podbrdské muzeum – Rožmitál pod Třemšínem. (Archiv autora 2019).

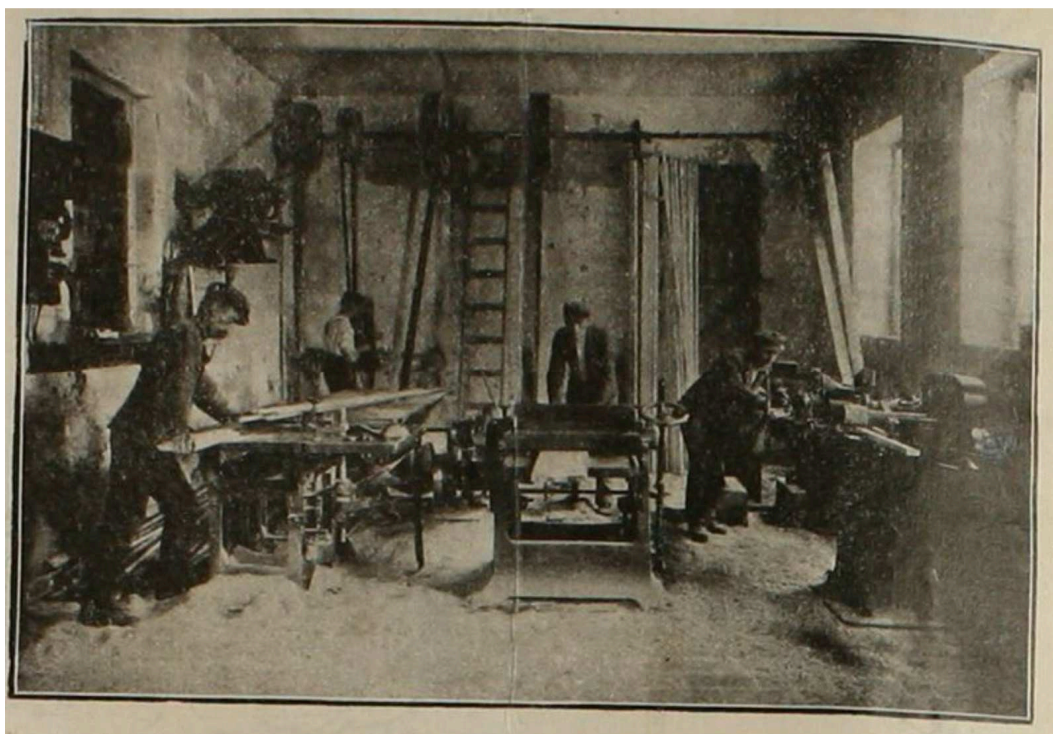
⁴⁴⁹ Podbrdské muzeum – Rožmitál pod Třemšínem. (Archiv autora 2019).

Příloha 20: Elektromotor k pohonu pumpy na vodu (vlevo).

Příloha 21: Pohon odstředivky na mléko (vpravo).⁴⁵⁰

Příloha 22: Dílna živnostníka poháněná elektromotorem.⁴⁵¹

⁴⁵⁰ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/178>.

⁴⁵¹ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/179>.

Příloha 23: Okružní pila poháněná elektromotorem.⁴⁵²

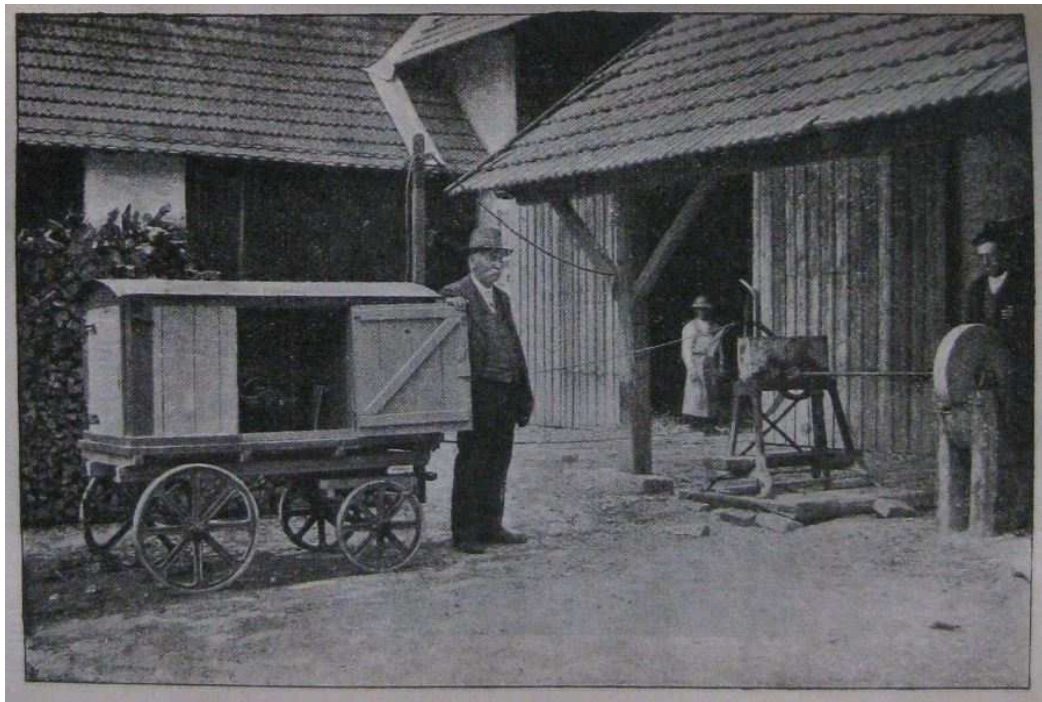
Příloha 24: Krouhačka řepy, poháněná elektromotorem. Na fotografii je vidět přívod nadzemního vedení do domu. Pod přípojkou je vývod pro zapojení elektromotoru, který pohání krouhačku.⁴⁵³

⁴⁵² SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/179>.

⁴⁵³ SOKA Rakovník, Fond AO Řevničov. *Kronika obce Řevničov 1836–1954*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Praze [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ebadatelna.soapraha.cz/a/479/179>.

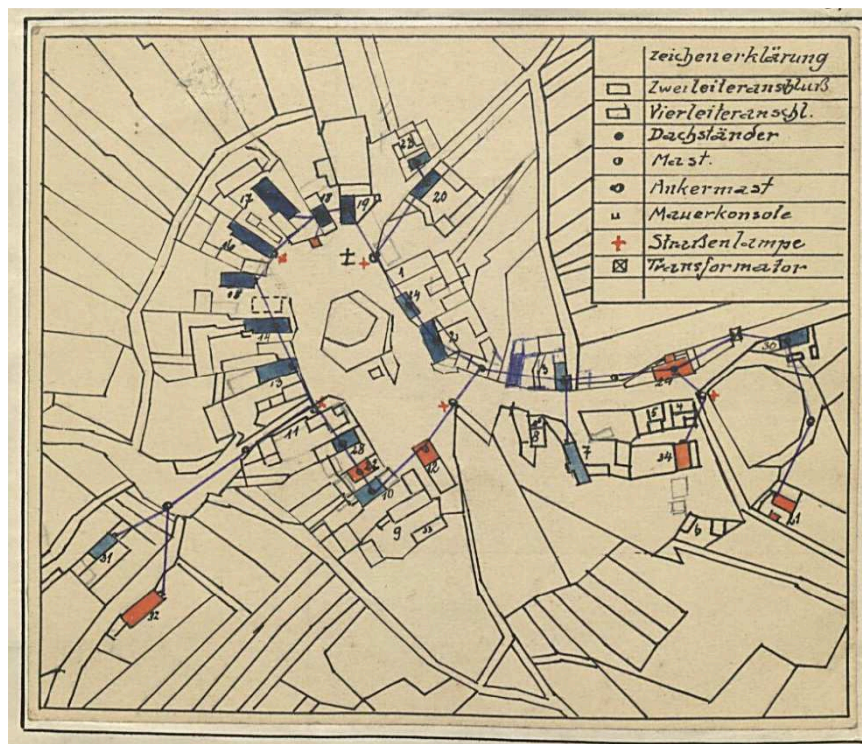
Příloha 25: Řezačka, poháněná malým přenosným elektromotorem.⁴⁵⁴

Příloha 26: Elektrický poháněný brus.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ JUSTÝN, Josef, pozn. 26, s. 47.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 53

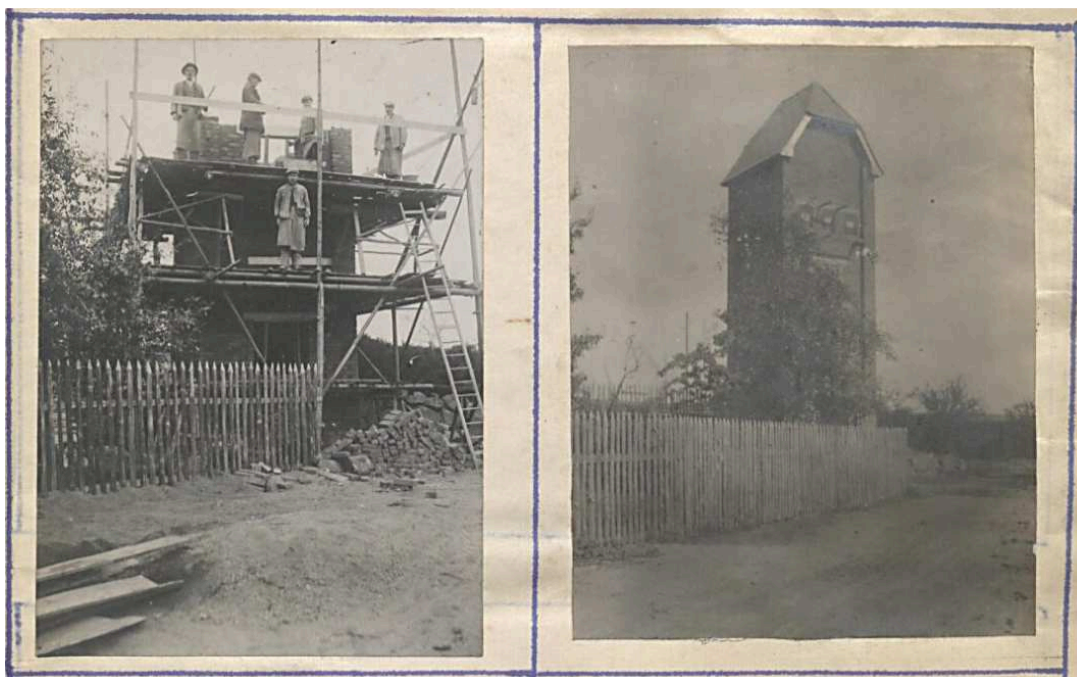
Příloha 27: Plánek elektrizované obce Stan 1928.⁴⁵⁶

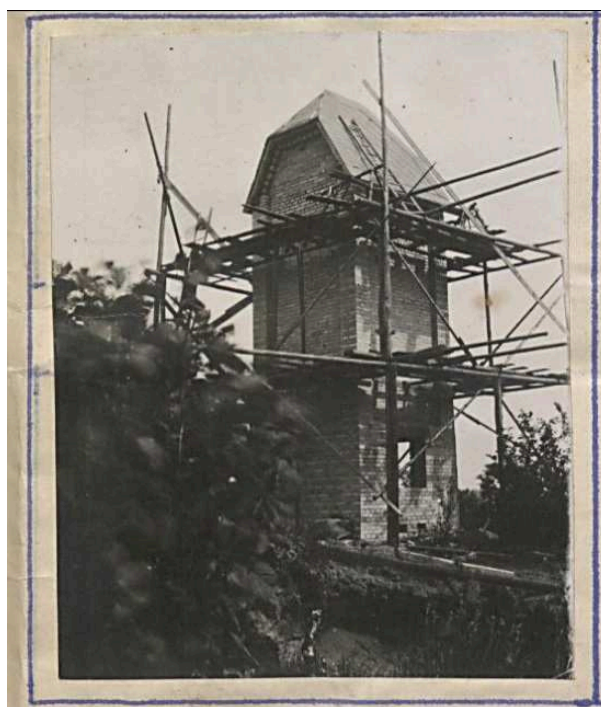
Příloha 28: Ortofoto snímek obce Stan z roku 1957 ještě s transformační stanicí vpravo v červené kružnici. Trafostanice byla zbourána.⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ SOKA Tachov, Fond AO Stan. *Bildermappe zum Gemeinde-Gedenkbuche in Gstom*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30960485/soap-tc_00817_obec-stan-fotoalbum-1928_0160.

⁴⁵⁷ Kontaminovaná místa, Mapová aplikace. [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://kontaminace.cenia.cz/>.

Příloha 29: Stavba transformátoru v obci Stan v roce 1928.⁴⁵⁸

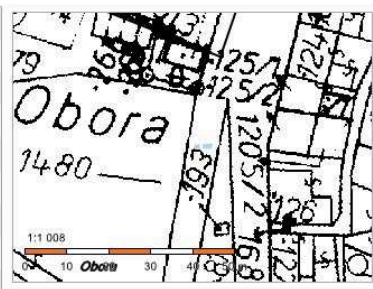
Příloha 30: Finální práce stavby transformátoru v obci Stan v roce 1928.⁴⁵⁹

⁴⁵⁸ SOKA Tachov, Fond AO Stan. *Bildermappe zum Gemeinde-Gedenkbuche in Gstom*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30960485/soap-tc_00817_obec-stan-fotoalbum-1928_0100.

⁴⁵⁹ SOKA Tachov, Fond AO Stan. *Bildermappe zum Gemeinde-Gedenkbuche in Gstom*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 12. 1. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30960485/soap-tc_00817_obec-stan-fotoalbum-1928_0100.

Informace o pozemku

Parcelní číslo:	st. 193
Obec:	Bělčice [550817]
Katastrální území:	Bělčice [601870]
Číslo LV:	402
Výměra [m ²]:	9
Typ parcely:	Parcela katastru nemovitostí
Mapový list:	GUST2880.Z.S.III-24-10
Určení výměry:	Graficky nebo v digitalizované mapě
Způsob využití:	zbořeniště
Druh pozemku:	zastavěná plocha a nádvoří

Sousední parcely

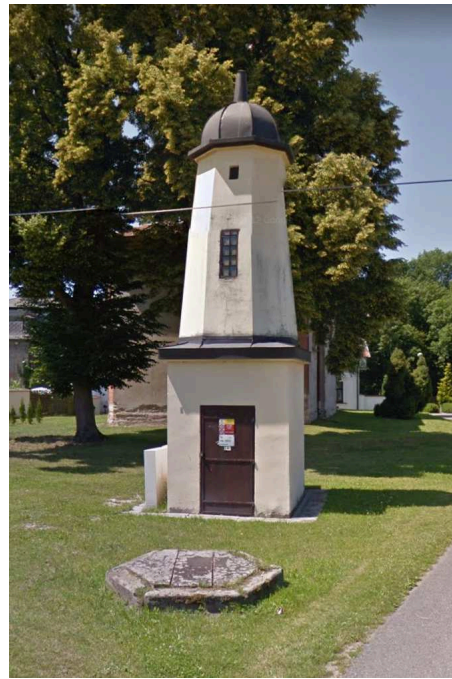
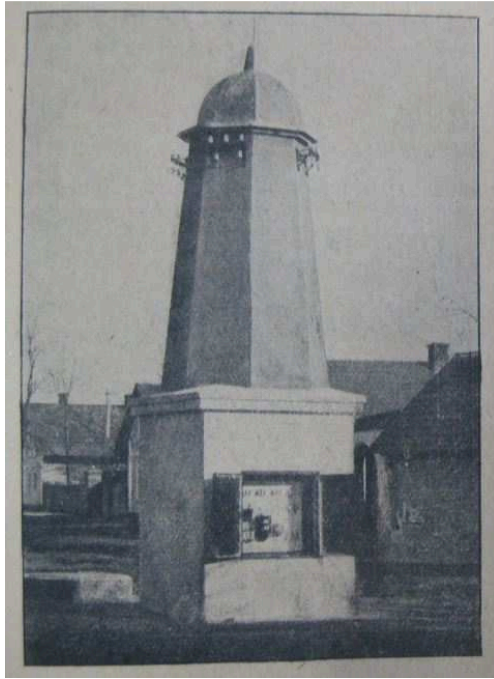
Vlastníci, jiní oprávnění

Vlastnické právo	Podíl
E.ON Distribuce, a.s., F. A. Gerstnera 2151/6, České Budějovice 7, 37001 České Budějovice	

Příloha 31: Katastr nemovitostí stále eviduje parcelu firmy E.ON s místem, kde dříve stál TS v Bělčicích. Stav v zápisu je označen textem zbořeniště. Současný stav již ukazuje pouze travnatou plochu a vedle nově postavenou sloupovou TS.⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Nahlížení do katastru nemovitostí [online]. [vid. 9. 3. 2019]. Dostupné z: <https://nahliznidokn.cuzk.cz/>.

Příloha 32: Železobetonová transformační stanice v obci Platenice z roku 1920.⁴⁶¹

Příloha 33: Stejná transformační stanice z roku 2011.⁴⁶²

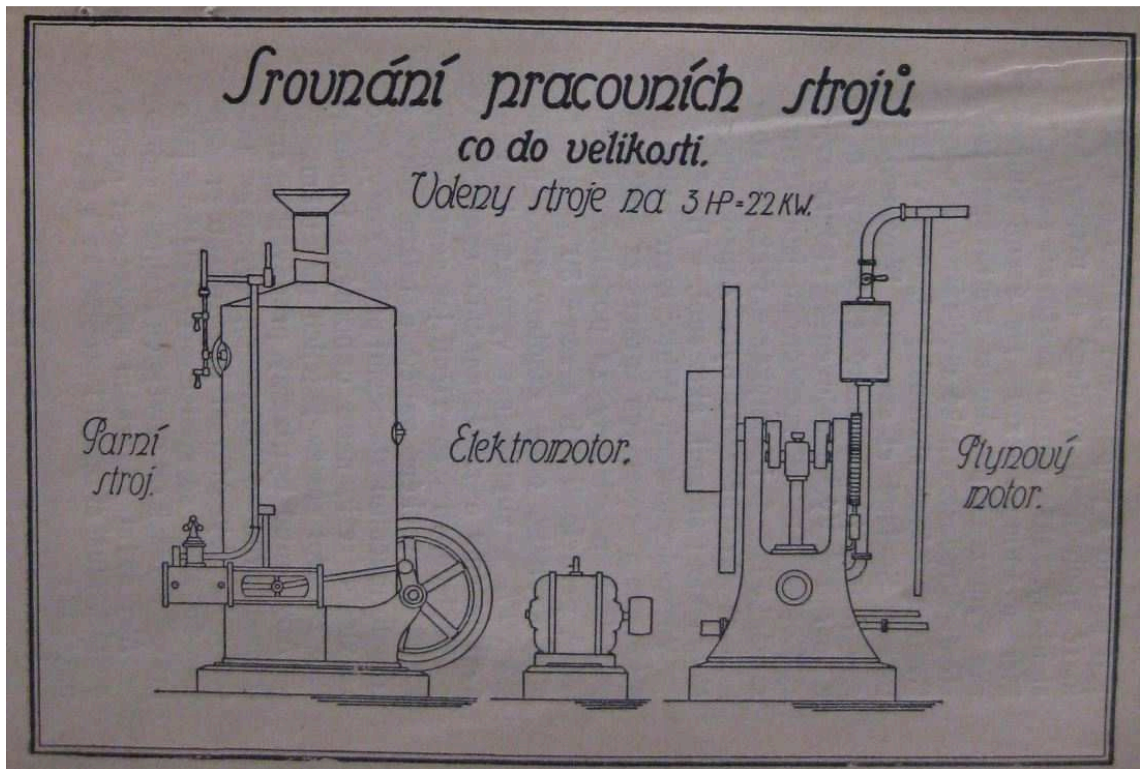

Příloha 34: Věžový transformátor vybudovaný v 50. letech 20. století, přestavěný na rozhlednu.⁴⁶³

⁴⁶¹ *Elektrotechnický obzor*, 1921, roč. X, č. 17.

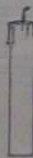
⁴⁶² *Google maps* [online]. [vid. 13. 5. 2019]. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps/@50.0102662,15.9536642,3a,75y,263.09h,84.21t/data=!3m6!1e1!3m4!1skvnWfbnZOa7Y18KT1XNo5A!2e0!7i13312!8i6656?hl=cs>.

⁴⁶³ Areál Podbrdského muzea – Rožmitál pod Třemšínem. (Archiv autora 2019).

Příloha 35: Srovnání velikosti pracovních strojů.⁴⁶⁴

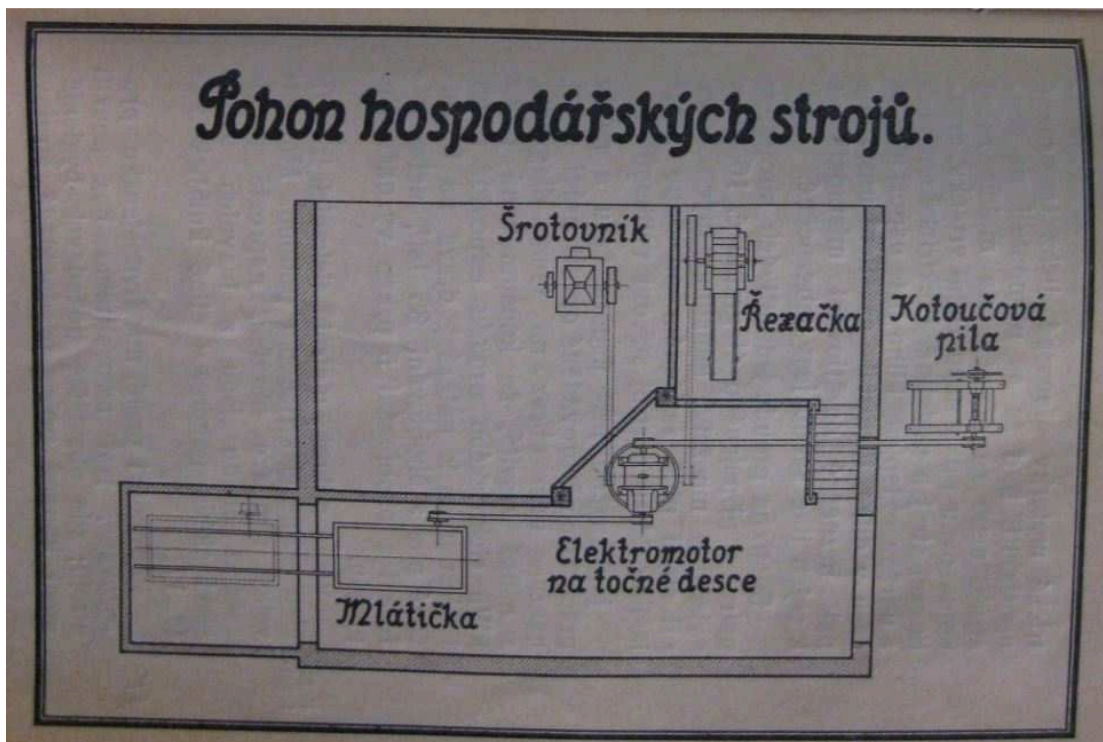
1 kWh pro osvětlování.
Možství světla, jež dají stejně světla jako 1 kWh:

 <p>1 kWh pro světlo</p> <p>Cena: roku: 1914 1923 050 350 Kč</p> <p>za 1 hod. svícení: 09 7 h</p> <p>Idražení asi 7 násobné.</p> <p>Roční spotřeba pro spokojivý byt 100 kWh.</p>	 <p>2 m³ plynu</p> <p>Cena: roku: 1914 1923 za 1 m³ 020 255 Kč</p> <p>za 1 hod. svícení: 08 102 h</p> <p>Idražení asi 13 násobné.</p> <p>Roční spotřeba pro spokojivý byt 250 m³.</p>
 <p>4 l petroleje</p> <p>Cena: roku: 1914 1923 za litr 024 240 Kč</p> <p>za 1 hod. svícení: 168 16 h</p> <p>Idražení asi 10 násobné.</p>	 <p>368 svíček stejnoujích</p> <p>Cena: roku: 1914 1923 za 1 kg svíček 180 10 Kč</p> <p>za 1 hod. svícení: 045 250 Kč</p> <p>Idražení asi 56 násobné.</p>

Příloha 36: Cenové porovnání různých zdrojů elektrického osvětlení.⁴⁶⁵

⁴⁶⁴ SEYFERT, Ladislav, pozn. 26, s. 17.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 21.

Příloha 37: Ukázka, co mohl jeden motor v hospodářství pohánět.⁴⁶⁶

Výhody elektřiny při vaření.

Srovnání vzhledem na ztráty tepla.

 Uhlí	100% přivedeno 15% ztraceno sáláním 40% ztráty odchodem teplých plynů do komína 33% ztráty nemožnosti regulace 12% využito
 Plyn	100% přivedeno 15% sáláním 40% spalováním a neúplným hořením plynu 45% využito
 Elektřina	100% přivedeno 5% ztraceno zářením 95% využito

Příloha 38: Využití a ztráty při vaření.⁴⁶⁷

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 47.

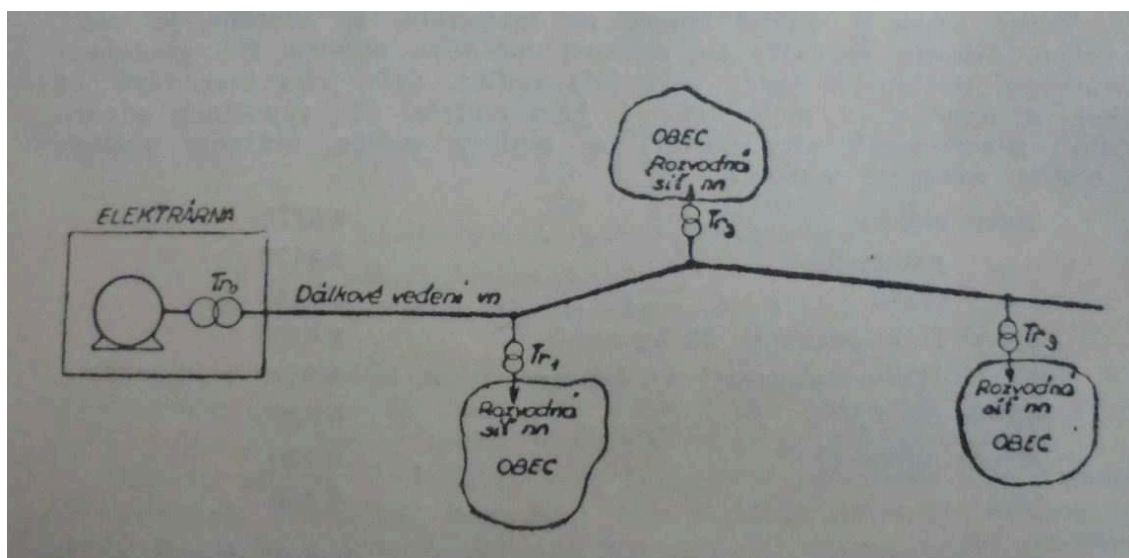
⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 57.

Výhody elektrizity při topení.

Srovnání vzhledem na ztráty tepla.

 Uhlí	100% přivedeno <div style="float: right; text-align: right;"> 85% ztráta v komíně 15% k topení </div>
 Plyn	100% přivedeno <div style="float: right; text-align: right;"> 40% ztráty spalováním a neúplným hořením 60% k topení </div>
 Elektrina	100% přivedeno <div style="float: right; text-align: right;"> 100% využito k topení </div>

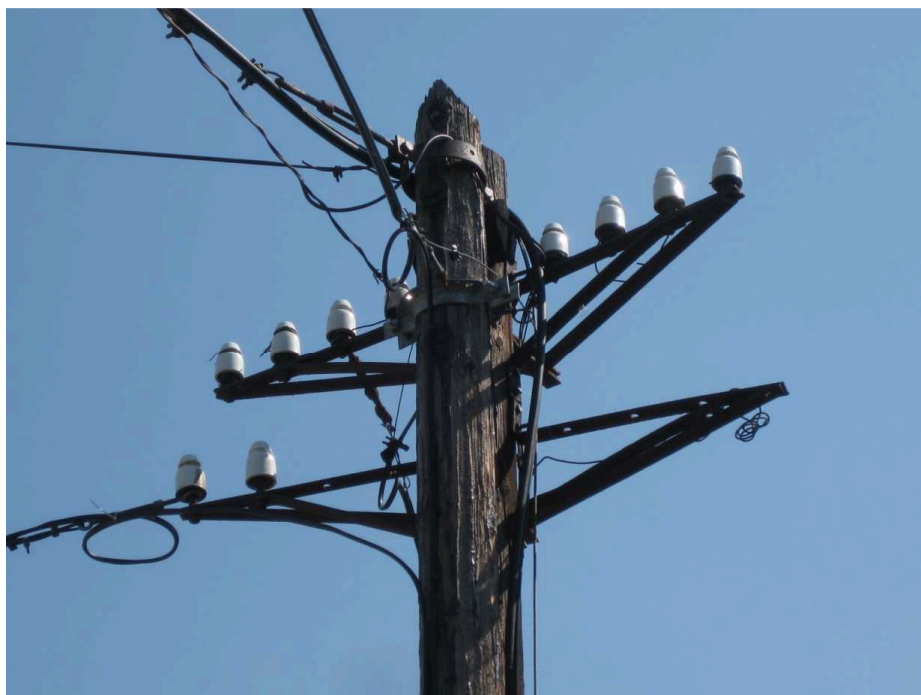
Příloha 39: Využití a ztráty při topení.⁴⁶⁸

Příloha 40: Schéma elektrického vedení od elektrárny k obcím v dobové odborné literatuře.⁴⁶⁹

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 61.

⁴⁶⁹ HAVELKA, Jan., pozn. 32, s. 7.

Příloha 41: Sloup s konzolou a již nevyužívanými izolátory typu „C“ (vyráběn od 50. let 20. stol.). Vršek sloupu je zešikmen z důvodu nezadržování vody. Obec Uzenice.⁴⁷⁰

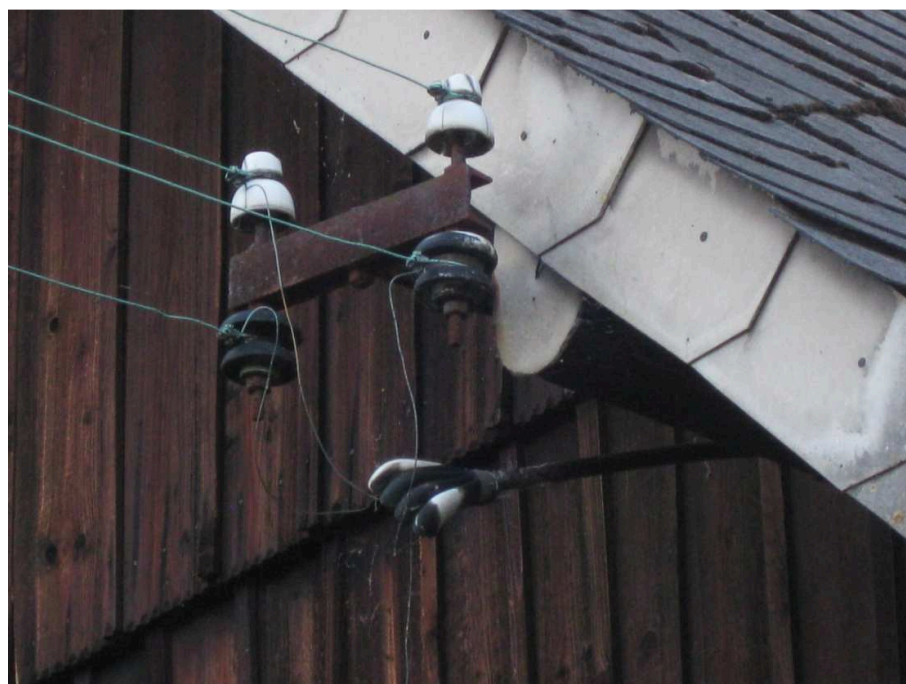
Příloha 42: Sloup s podpěrrou, kdy se dřevěná podpěra nedotýká země a je připevněna na betonový sokl.⁴⁷¹

⁴⁷⁰ Foto archiv autora (2018).

⁴⁷¹ Foto archiv autora (2018).

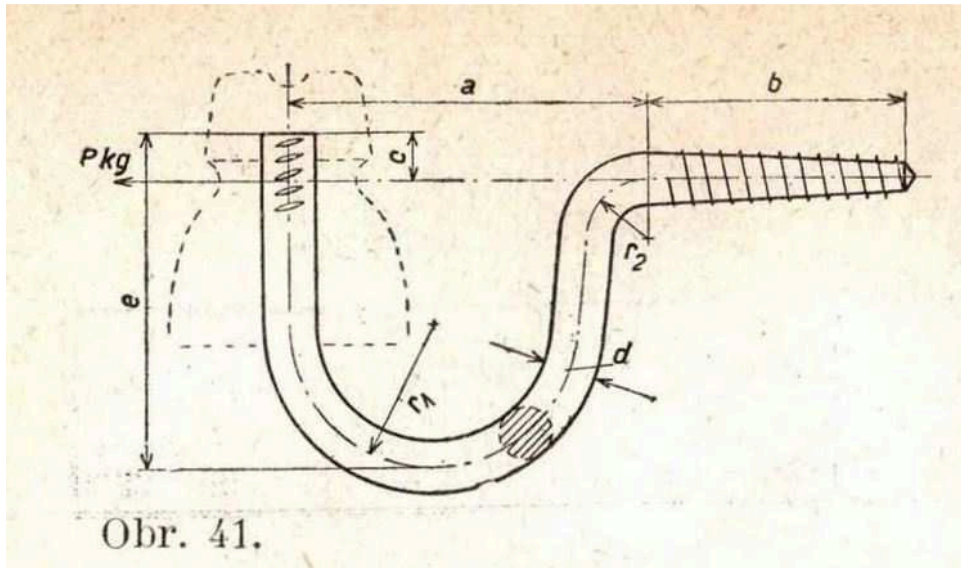
Příloha 43: Obec Včelná kolem roku 1920-1930.⁴⁷²

Příloha 44: Nahoře roubíkové izolátory II, dole kladkové izolátory VK 1 A – Jílové u Držkova. Izolátory typu „I“ se v ČSR vyráběly do roku 1940.⁴⁷³

⁴⁷² SOKA České Budějovice, Fond AO Včelná. *Pamětní kniha obce Poříčí-Včelné 1918-1933*. In: *Digitální archiv Státního oblastního archivu v Třeboni* [online]. [vid. 3. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.vcelna.cz/kronika/fotogalerie/item/2770-fotograficke-prilohy-k-i-dilu-kroniky-obce-vcelna-1918-1933>.

⁴⁷³ Foto archiv autora (2017).

Příloha 45: Hák na zvonkový izolátor typu L.⁴⁷⁴

Příloha 46: Izolátor typu RM upevněný na háku. Tento typ izolátoru se používal nejčastěji na telefonní vedení, ale také na nízké napětí. Jílové u Držkova – severní Čechy.⁴⁷⁵

⁴⁷⁴ Předpisy a normy Elektrotechnického svazu československého 1920 a 1923.

⁴⁷⁵ Foto archiv autora (2017).

Příloha 47: Zachovalý střešník v centru Milevska.⁴⁷⁶

Příloha 48: Vlevo detail zachovalého střešníku v Milevsku.⁴⁷⁷ **Příloha 49:** Vpravo zachycený podobný typ střešníku na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem z 30. let 20. století.⁴⁷⁸

⁴⁷⁶ Foto archiv autora (2018).

⁴⁷⁷ Foto archiv autora (2018).

⁴⁷⁸ PRÁŠIL, Petr. *Rožmitálsko na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice: Baron, 2011, s. 60.

Příloha 50: Konzola na štítu domu na náměstí v Rožmitále pod Třemšínem z 30. let 20. století.⁴⁷⁹

Příloha 51: Stejná konzola, ale zkrácená na stejném domě v roce 2019.⁴⁸⁰

⁴⁷⁹ PRÁŠIL, Petr, pozn. 478, s. 60.

⁴⁸⁰ Foto archiv autora (2019).

Příloha 52: Pohlednice zachycující obec Vševily z roku 1933. Na horním snímku je v popředí zachycen věžový transformátor.⁴⁸¹

Příloha 53: Věžový transformátor v obci Vševily v roce 2019.⁴⁸²

⁴⁸¹ PRÁŠIL, Petr, pozn. 478, s. 202.

⁴⁸² Foto archiv autora (2019).

Příloha 54: Fotografie z roku 1927 zachycující věžový transformátor v obci Rožmitál pod Třemšínem.⁴⁸³

Příloha 55: Věžový transformátor v obci Rožmitál pod Třemšínem v roce 2019.⁴⁸⁴

⁴⁸³ PRÁŠIL, Petr, pozn. 478, s. 122.

⁴⁸⁴ Foto archiv autora (2019).

Příloha 56: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Zbiroh.⁴⁸⁵ Transformační stanici postavil místní zedník Jaromír Hájek v roce 1924.⁴⁸⁶

⁴⁸⁵ Foto archiv autora (2019).

⁴⁸⁶ SOKA Rokycany, Fond MěNV Zbiroh. Pamětní kniha města Zbiroha. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760300/soap-ro_00267_mesto-zbiroh-1842-1967_1900.

Příloha 57: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Kařez.⁴⁸⁷ Stavbu měl hotovou 18. listopadu 1936 zednický mistr František Laichl ze Slupna za 7.980 Kč. Za vnitřní elektrovýzbroj včetně transformátoru obec Kařez zaplatila 20.600 Kč.⁴⁸⁸

⁴⁸⁷ Foto archiv autora (2019).

⁴⁸⁸ SOKA Rokycany, Fond AO Kařez. Pamětní kniha obce Kařez. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760026/soap-ro_00041_obec-karez-1922-1945_1230.

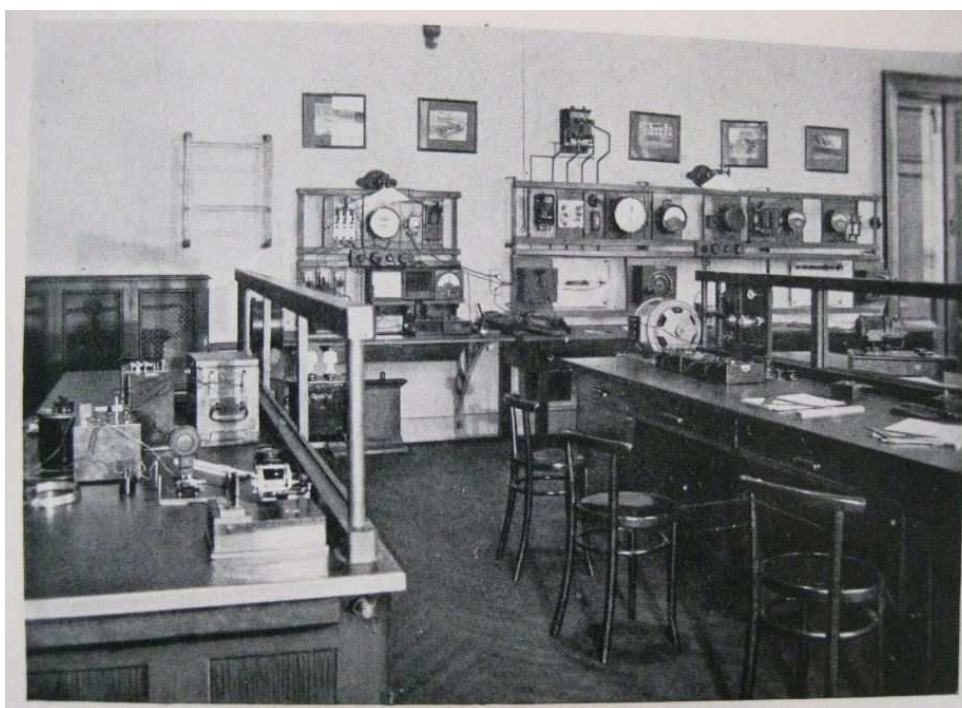
Příloha 58: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Sirá.⁴⁸⁹ Zapojení transformátoru provedl Ing. R. Keclík z Prahy v roce 1935.⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ Foto archiv autora (2019).

⁴⁹⁰ SOkA Rokycany, Fond MNV Sirá. *Pamětní kniha obce Siré*. In: Digitální archiv Státního oblastního archivu v Plzni [online]. [vid. 17. 3. 2019]. Dostupné z: http://www.portafontium.eu/iipimage/30760223/soap-ro_00155_obec-sira-1934-1950_0640.

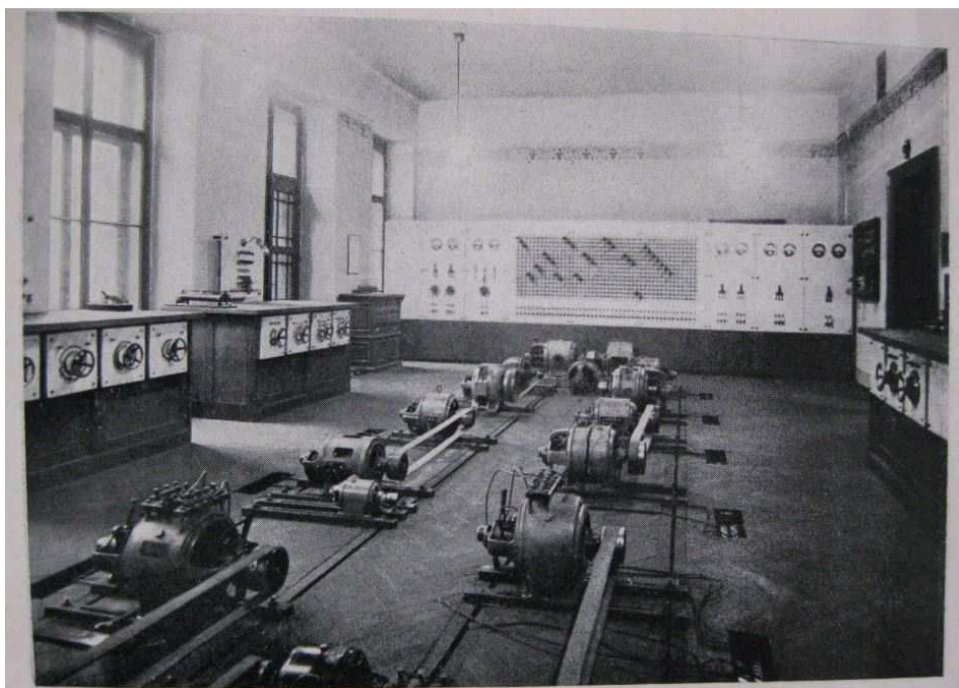
Příloha 59: Dochovaný funkční věžový transformátor v obci Mýto.⁴⁹¹

Příloha 60: Česká státní průmyslová škola v Brně. Elektrotechnická laboratoř.⁴⁹²

⁴⁹¹ Foto archiv autora (2019).

⁴⁹² ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav, pozn. 34, obrazová příloha.

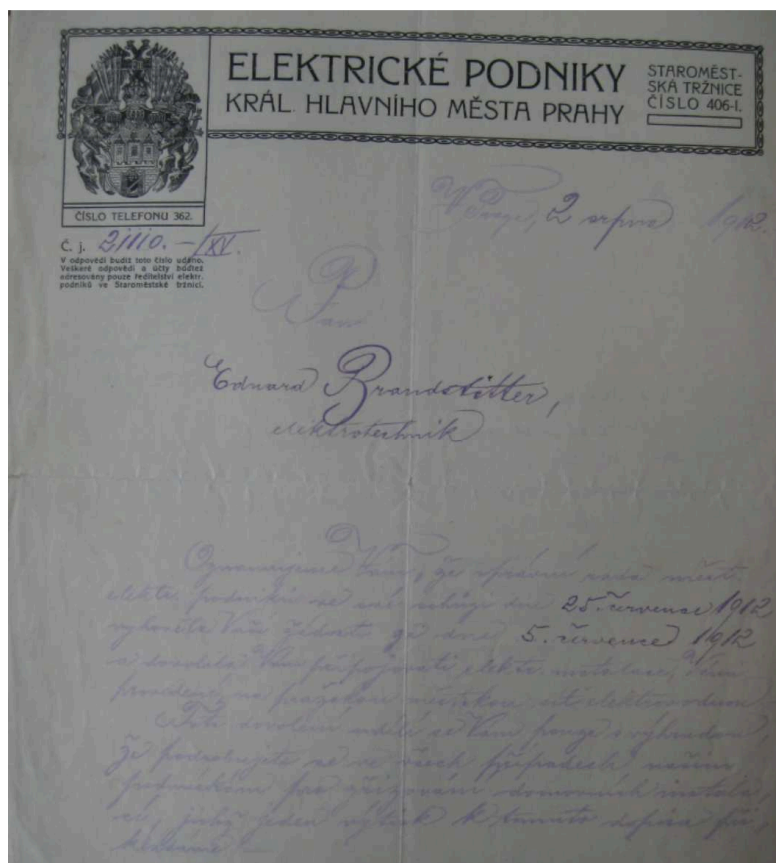
Příloha 61: Státní průmyslová škola v Praze XVI. Elektrotechnická laboratoř.⁴⁹³

Příloha 62: Vysvědčení Eduarda Prandstettera z elektrotechnické továrny Aloise Dudy z roku 1912.⁴⁹⁴

⁴⁹³ ROSA, Arnošt a JINDRA, Jaroslav, pozn. 34, obrazová příloha.

⁴⁹⁴ ANTM, Fond 510 – Prandstetter Eduard, ing., 1895 - 1943, torzo osobního fondu.

Příloha 63: Eduard Prandstetter dostává v roce 1912 povolení připojovat elektroinstalace na pražskou městskou síť.⁴⁹⁵

PAMĚTNÍ KNIHY, praktické a účelné, zhotovené podle uvedených pokynů, vydalo podepsané nakladatelství, a to v několika druzích. Vazba může být podle přání buď celoplátěná, nebo rohy a hřbet z kůže, nebo úplně z kůže.

Dodáme též veškeré kancelářské potřeby: inkoust (zvláště dobré kvality), ochranné krabice na knihu, rejstřík, podložku atd.

Na požádání zašleme podrobné nabídky.

„SVĚPOMOC“ odbor Českoslov. podniků tiskařských a vydavatelských, zapsané společenstvo s ručením omezeným

V PRAZE-II., HAVLÍČKOVO NÁMĚSTÍ č. 11.

Příložený prospekt doporučujeme Vaší laskavé pozornosti.

Příloha 64: Reklama pro pořízení pamětní knihy v Kazimourově Návodu vedení pamětních knih.⁴⁹⁶

⁴⁹⁵ ANTM, Fond 510 – Prandstetter Eduard, ing., 1895 - 1943, torzo osobního fondu.

⁴⁹⁶ KAZIMOUR, Josef, pozn. 167, s. 7.